
GJOKË DABAJ

KRIZIS ARHIVARA

(BEOGRADSKA HRONIKA)

R O M A N

“Majko moja, Srbijo..!”

(Pola stiha iz notesa Predraga Jovanovića.)

PREDGOVOR

Cilj je ovog romana da figurativno, ali svakako vjerno, očituje dio istorijske istine u jednoj određenoj geografskoj lokaciji, tj u Beogradu, krajem 20-og vijeka. Smatrao sam neophodnim da, koliko toliko, doprinesem osvjetljavanju jedne jako neosvijetljene realnosti. Balkanski narodi moraju prionuti poslu da se najzad otriježne. Sama riječ *otrijezniti se*, podrazumijeva, u prvom redu, poznavanje istine. Tek kada narodi Balkana budu spoznali, i svoje, i okolne istine, moći će preduzeti potrebne korake, i sopstvenog usavršavanja, i međusobnih zbližavanja.

Smatram da je ovaj roman, prije mene, trebao napisati, na pr, jedan Beograđanin. Ali se to nije dogodilo. Ipak, mislim da se opštekorisna suština

našeg cilja ne mijenja. Ja sam Albanac po naciji, ali u mojim djelima nijesam nikada poštedio, niti namjeravam da poštedim bilo kakve negativne pojave u mojoj naciji. Naprotiv, tamo gdje sam nalazio da je potrebno, bio sam izrazito žestok. Premda, ma koliko i ovo moje djelo bude izgledalo žestoko, ja garantiram sve moje prepoštovane čitaoce, da u meni nema, niti će ikada imati, ni trunke šovinizma.

Srž ovog književnog djela je, kako rekoh, sušta istorijska istina, pa se zato, što se tiče književnih likovâ, događajâ, geografskih i urbanih sredinâ i td, sve mora shvatiti kao književno-umjetnički ansambl. Što znači da se tu, na pr, imena licâ, prezimenâ, imena mjestâ, ne smiju simplicizirati i uzeti kao konkretna adresiranja. Cilj romana nije uvrijediti nekoga, ni lično, ni grupno. Čak ni pominjanje tu i tamo poneke istorijske ličnosti nema za cilj da optuži, odnosno da pogodi nekoga lično, nego da se, metodom konkretiziranja, što uvjerljivije prikaže jedna nepovrgiva istorijska stvarnost.

Nadam se da će prepoštovani čitalac, prilikom čitanja ovog romana, imati sve ovo u vidu.

Gj.D.

VRTLOZI

Po ulicama Beograda pješaci su se kretali užurbano i čudnovato bočno. Trudili su se da štite svoje uši i svoj nos, dižući okovratnike. Isturali su ramena naprijed, čas desno rame, čas lijevo rame, pa su se tako, gotovo trčećim koracima približavali svome cilju: prodavnici, krčmi, kolima, tramvaju, kancelariji. Činilo se, toga jutra, da Beograđani nemaju drugog problema osim vjetra i studeni.

Istražni sudija Risto Kilibarda, i pored nesavladive zime, koja mu je ulivala hladnoću do srži, nije propustio kupiti, kao svakog dana, tuce novina. Uzeo je novine, ali nije uspio niti jedan naslov pročitati. U danima kad bi nebo bilo mirnije, on bi se zaustavio nasred trotuara, obavezno pregledavajući bar glavnije naslove.

Par godina ranije, kada je radio kod Palilule, od Jug Bogdanove, dijela Brankove, Prizrenske i dijela Kralja Aleksandra, skrenuo bi lijevo, Takovskom do Cvijićeve, Cvijićevom do Đure Đakovića, onda desno i pravo kod SUP-a Palilule. Sada je morao voziti dosta dugo Bulevarom

Kralja Aleksandra, čak do ulice Gospodara Vučića. Tu bi vozio lijevo, ulicom Gospodara Vučića, i tek onda bi stigao kod, kako ih je on nazivao, Gredastih Zgrada.

Zapravo, to je bio Centralni Zatvor Beograda, koji se sastojao od 5 zgrada. Zvao ih je gredastim, zato što su bile veoma dugačke, smještene paralelno jedna s drugom, a gledane odozgo, ličile su više na grede, nego li na išta drugo. Pravougaoni okvir, na koga su počivale te gredaste zgrade, sačinjavao se od, brojnih svrsishodnih prostorijâ, odjeljenjâ, kuhinjâ, magacinâ, trpezarijâ, kancelarijâ, smještajâ bezbijednosnih trupâ, kupatilâ, perionicâ, bravarijâ, krojačnicâ, stolarijâ, sve u službi i svrsi zatvora i zatvorenikâ. Bilo je to izvrsno inženjersko i građevinsko djelo, sa kojim se Beograd morao ponositi. Uvijek prepuno prekršilacâ, optuženikâ i kažnjenikâ.

Dokotrljao se do hodnika kao neka vreća natrpana slamom. Čitavo biće mu je prožimalo upravo osjećanje jedne takve vreće slamnjače. A slamnjaču su vrtlozi nosili kud su god htjeli... Hladnoću, taj proizvod nebeske neravnoteže, nadvladala je iznenada i tuga duševna, proizvod ljudske neravnoteže... I ovog puta, kao i uvijek, ponovila se ista prepirka između sina mu, Cvetka, i oca, duboko ostarjelog Mićuna. Prepirku je pooštrilo, kao i uvijek, bezobzirno upletanje supruge mu, Darinke.

NEMAM ŽIVACA

Bio je pripremio kafu i čašu loze svome ocu. (Darinka već puno godina nije služila kafu svome svekru.) Cvetko se tek probudio, jer je do pozno, do poslije pola noći, igrao na kompjuter. Mićun je uporno gledao svoga unuka, misleći ko zna šta, pa je odjednom, jasno provokativno, počeo krasnosloviti:

*“Crnogorče, care mali,
Ko te ovdje još ne hvali!”*

Tu je i počela zavada. Cvetko se nije osjećao Crnogorcem. Rodio se u Beogradu, porastao u Beogradu, školuje se u Beogradu. Đed Mićun je branio gledište da se čovjek može roditi i u brodu, ploveći morem, i na nebu, leteći avionom iznad planina, pa ipak ne bi normalno bilo da smatra sebe plivaćom ribom ili letećom pticom. Upoređivao je Cvetka sa drugim svojim unukom, rođenim u Švajcarskoj. *“Uporedi sebe sa tvojim bratom od strica. On se rodio u Bernu, porastao u Bernu, školuje se u Bernu, ali se ne osjeća Švajcarcem.” “Srbi i Crnogorci govore isti jezik” “Nije baš tako. Mi*

imamo naš jezik, mada sličan srpskome.” “Onda zašto se polovina Crnogoraca izjašnjavaju Srbima?!” “Ja to ne znam.”

U tom se trenutku umiješala i Darinka: *“Pa, kad ne znaš, zašto brbljaš?!”* Umiješao se i Risto: *“Darinka, molim te! Nemoj ga vrijeđati!” “Ja ga uopšte ne vređam! On mene vređa, već deset godina! On nije normalan čovek! On je avetinja! On je prosto ludak!..”* Nije joj niko odgovarao. To ju je činilo nervoznijom. *“Risto, molim te lepo, zabrani mu da brblja! Nemam živaca da ga slušam! Imam puno drugih briga! Ne mogu ni sebe slušati a kamo li njega!”*

Darinka, ustvari, nije imala nikakvih briga. Ona je stvarala sebi brige. Risto je to odavno znao.

NAZEB

Iako u kolima, uz grijač i sa zatvorenim oknima, Ristu Kilibardi je bilo hladno. Sa ivica trotuara, gdje se bio skamenio u obliku izgaženog snijega, dolazio mu je led, pa mu je kroz oči ili nekim drugim putem ulazio unutar tijela. Zatim je iz unutrašnjosti nasrtao ka koži u obliku žmaraca. Osjećao je bolešljivu jezu naročito na plećima na slabinama.

Bio je ponedjeljak. Početak radne sedmice. Ko zna koliko ubijstava, koliko silovanja, krađa, koliko uzajamnih pijaničkih ranjavanja noževima i koliko se bračnih izdaja, okrunjenim pokušajima ubijstava, u međuvremenu prijavilo. Tobožnji odmori! Svađonosni vikendi! Ironično se osmijehnuo. Bio je siguran da će naći na stolu, kao svakog ponedjeljka, podebeli dosje pun krvi. Ipak, potrudio se da pribere malo nade, dok su mu se pleća naborala, kao da se na njega prosipao snijeg sa svih gradskih krovova i terasa. Snijeg se, u debelim naslagama, upravo tamo nalazio: na krovovima i terasama. Dok su se dolje, u dubini ulicâ, nalazili, tako reći, samo korjeni snijega: led i ljuta smrzavica. Najljuća od svih smrzavicâ što je čovječanstvo pamtilo!

Pogledao je sebe na ogledalu. Bio je zaista mrzovoljan i jako uzebnuo. Bez ikakvog raspoloženja. *“Tuga.”* Progundao je prisjećujući se svoje kuće. *“Iza mene, tuce grubih riječi moje žene, ispred mene, tuce prijava, punih noževa, punih metaka i ko zna šta još.”*

Široki i predugi bulevar Kralja Aleksandra, bio je prepun vozilâ, kao obolelih od hunjavice. Vucali su se prvom menjačom i pod minimalnim pritiskom gasa, kao u kakvoj pogrebnoj povorci. Istražni sud se nalazio negdje na lijevo, iza tih bezbrojnih gmižnjavih bubica, imenima: Folksvagen, Zastava, Fiat, Micubiši, čak i Fićo. Naš domaći Fićo.

MUDROVANJE (U NASTAVCIMA)

Ušao je u kancelariju i odmah rekao Borki da mu spremi aspirin i vrući čaj, moguće vreli. Moguće usijani! Javio se šefu na telefon i zamolio da ga toga dana ne optereti kao drugih dana. *“Najmanje danas, jer sam ti jako ohladnio. Čak bih mogao uzeti bolovanje.”* *“Imaš li temperaturu? Popij vrući čaj i rakiju!”* *“Tako sam naručio. Ali sa aspirinom, ne sa rakijom.”* Risto je proćutao pa je upitao šefa umjesto zahvale: *“Ima li događaja?”* *“Puno!”* Rekao je šef. *“U jednom ovakvom klimatskom lednjaku nema šanse da naši građani budu pametniji i mudriji. Suprotnom bismo se začudili.”*

Sekretarica mu je donijela aspirin. Među njenim dugonoktim prstima Risto je gledao to bijelo zrnce, pa mu je zasjao po čelu zračak nade. *“Hemija! Eto, hemija će sada napraviti jedno malo čudo u mojem tijelu. Pocrvenice mi ili će mi popurpuriti tkiva, poput kupine, pa će mi izgledati kao da sam ozdravio.”* Ponovio je riječ *izgledati*.

Na ulazu u sud, između, po njemu, prve i druge grede, malo prije je imao priliku da pozdravi jendog od autora ovakvih čudotvorâ. Jednog od najglasovitijih hemičarâ u cijelom Beogradu. Bio je to Prof.Dr.Veljko Velimirović! *“Jak hemičar!”* Pomislio je Risto, ubacujući zrnce aspirina u svoje grlo. Zatim je uzeo sa služavnika oveću porcelansku čašu. Vruća para mu je ispunjavala nos i usta. Pa, dok mu se rastvor aspirina proširivao kroz tijelo, suzbijajući mu nekako ježnju i drhtavicu, Ristu se svidjelo da pomalo filozofira. *“Psihijatar, hemičar, profesor- doktor, srećan čovjek u pravom pravcatom smislu! Ustvari, običan liječnik zatvora! Čuveni naučnik i čuveni zločinac!. Struka liječnika upotrebljena u ratu! Znanstvo i talenat hemičara u službi naše nacionalne pobude! Ali ne za uništenje neprijateljskih vojnika, nego za uništenje živaca neprijateljske djece! Djece unutrašnjeg neprijatelja, koji teži da postane spoljašnji!”* ... *“Ti, Borka, šta misliš o svemu ovome?”* Rekao je glasno, dok su mu nos i usne bile pune znojnih pupoljaka. *“O čemu?!”* Upitala je začuđeno sekretarica. *“Može li*

čovjek da bude heroj, a da ne bude zločinac?" Sekretarica je slegnula ramenima i nasmijala se ljubazno. *"Ah, ti ne razumiješ ništa o svim ovim stvarima! Ti si nepismena u stvarima filozofije... No, da li si ovih dana ljubavila po malo?"* Ona se ponovo nasmijala svojim blistavim i izvanredno svježim licem. *"Može li čovjek imati puno ljubavnih događaja a da nema i puno izdaja?"* *"Joj!"* Vrisnula je djevojka. *"Nema tu 'joj'!"* Nastavio je Risto uporno. *"Pretpostavimo da si ti jedna veoma prijatna ljubavnica. Kao što i jesi ustvari. Ali, kad promijeniš ljubavnika, anđele moj, ti se automatski pretvarash u bezdušnu izdajnicu! Rajsko stvorenje, koje svojim žrtvama donosi bijede!"* *"Ali, kada sam ja žrtva?!"* Upitala je djevojka.

Nastao je podug predah. Borka je izgleda čekala odgovor. Risto nije želio da se više udubi u tom pravcu.

"Znaš li Veljka?" Upitao je iznenada. *"Znam ga. Što?"* Povinula se Borka Ristovoj liniji razgovora. *"Ne znaš ga! Ne poznaješ ga!"* Protivio se Risto. *"Ma znam, čoveče, šta hoćeš da kažeš!? Autor je masovnog trovanja dece na Kosmetu."* *"Sasvim si precizna!"* Uzviknuo je Risto, malte ne uzbudljivo. *"Učinio je da djeca Albanaca poskakuju plačeći i da plaču poskakujući! To je njegovo remek djelo!"* Niko nije bio u tom trenutku svjedok očevidac: Da li su se Risto oi Borka, u završetku tog dijaloga, zasmijali ili namrštili?

Opet je nastao predah. Risto je postavio šolju na služavnik. Borka je prelistavala neke zapisničke bilješke. Čitala je, izgleda, naslove ili po neku riječ, pa ih prevrtavala. Risto, kako se činilo, nije bio u stanju ništa raditi. Ali mu je, s druge strane, dosadnije bilo sjediti ukrštenih ruku. *"No, zašto se naš Momo još nije pojavio?!"* Upitao je, da bi ispunio tu svoju dosadnu prazninu. *"Pojavio se i pošao na uvid događaja."* Objasnila je Borka, ne prekidajući prelistavanja.

O KAKVOJ SE PRLJAVŠTINI RADI?

U 11 i 25 zazvonio je telefon. Bio je vrhovni tužilac. *"Jesi li čuo sirene?!"* *"Kakve sirene?!"* *"Sirene milicije. Desilo se neviđeno ubijstvo!.. Jedino si ti slobodan. Žao mi je, jer si mi rekao da si danas mrzovoljan."* Risto je osjetio znoj na čelu i na leđima, ali se ujedno olakšao, što je ipak dobio posao. *"E pa dobro!"* Reкао je šefu. *"Neka nam srećno bude!"* Zatvorio je

telefon i dodao, polu sebi, polu sekretarici: ***“Baš me sada oblio znoj. Čaj je bio izvrstan!”***

Nije mu se sviđalo da se, po ovoj zimi, zanima ikakvim teškim događajem, šta više događajem koji je, navodno, aktivizirao milicijske sirene. Nije pamtio, nije mu se sjećalo, otkada je počeo isleđivati teške zločine. Bavio se tim poslom puno godina. Opterećivali su ga šefovi, jer su vjerovali u njegove sposobnosti. Ali mu ovog puta šef nije bio “kriv”. Sam mu je tražio da ga poštedi.

Većina predmeta, koje je kroz godine obrađivao, bili su teški a ponekad i preteški. Ubijstva bez razloga, ubijstva s malo razloga, ubijstva za novac, ubijstva zbog ljubomore, ubijstva zbog nasljedstva, zbog poniženja, mafijozna ubijstva, ubijstva kao prirodni nastavak obračuna sa pesnicama i stolicama. Svako je ubijstvo teško. No, zašto je glavni tužilac ovog puta izričito naglasio: ***“Neviđeno ubijstvo!”*** Kakvo bi to ubijstvo moglo biti!? Vrhovni tužilac nije nikada upotrebljavao ovakve izraze.

Risto je pogledao u šolju. Bila je već odavno prazna. Nije znao da li je toga jutra popio 2 ili 3 šolje. Osjetio je ponovo znoj ispod potiljka. Kod kuće bi se preobukao. Zamolio je Borku da mu otrlja leđa peškirom. Ogledao se ponovo na ogledalu. Ovog puta na stolnom ogledalu. Bio je neobično pocrvenjen, nabreknutih usana, naduvenog nosa i oteklih jagodica. ***“Omrznuo sam kao krompir.”*** Promrmljao je u sebi.

Riješio je da ne pođe trkom na uvid, kako je to obično radio. Telefonirao je miliciji. Tražio je opis događaja, fotografije, redovne stručne podatke, kao i nalog hapšenja. ***“Da li je milicija izvršila hapšenje po zakonskom propisu?”*** ***“Da, ali se vršilac zločina uporno protivio hapšenju.”*** Risto se zasmijao na način kako se to čini na telefon. Oficir milicije je izgleda shvatio ironični sadržaj toga nasmijanja. Poznavao je Dr.Rista Kilibardu već godinama, zato je i pohitao da objasni: ***“Pa zna se, nikome nije milo da se okuje. Ali se ovaj protivi na veoma čudesan način. Ubio je sopstvenu suprugu, sopstvenu kćerku i sopstvenog sina, pa naziva sebe herojem izražavajući čuđenje što se ne shvata njegov herojski podvig, i to u službi domovine.”*** Sada se ponovio isti osmijeh od strane milicionera. Ali mu je Risto spopadljivo prekratio, tražeći da mu odmah dostave tražene podatke.

“Pokasapio ih je sve. Ko zna o kakvoj se prljavštini radi!” Rekao je on Borki i zamolio je da mu ponovo protrlja međuplećje peškirom.

RUTINA

Dnevne novine nijesu donosile ništa novog. Sarajevo su naše jugoslovenske snage još jednom bombardirale pred zoru. U Paleu je bilo sve u redu. Srebërnice su i dalje kontrolirale naše snage. Glasine da se tamo dogodio neki iole pokolj, puke su laži. Muslimanski mudžahedini, niti znaju da ratuju, niti znaju šta traže i zašto ratuju. Na bojištu, negdje u okolini Tuzle, nakon što su se mudžahedini kukavički razbjegli, u njihovim rovovima su naši vojnici naišli na 2 ekzemplara *Kur'ana*, štampanih na arapskom jeziku. To je bio još jedan očevidan dokaz o prisustvu stranih vojnih snaga u našoj zemlji. Fotografije *Kur'ana*, na arapskom, objavljivali su gotovo svi listovi... Zatim, vaterpolo u Hercegovom. Fudbal: Derbi "*Crvena Zvezda*" - "*Partizan*". Desetak privlačnih ženskih butina i golih dojki, isturenih u položaju ponude. "*Ženska privlačnost!*" Promuklo je progundao je Risto. "*Bez ove vrste trukova, ni jedna se novina ne bi prodala.*" Bile su tu i ukrštene riječi, rebusi, i najzad čitule i saučešća. "*Sjutra će sve ove stranice biti pune čitulja ovih koji su danas poginuli. Fotografije, krstovi, snažno ocrnjeni ramovi.*"

PUKNE ČOVJEKU ČEONA ŽILA

Opis događaja je bio sasvim kratak. "*Ispred vrata nekog magacina, na domak zgrade eSAeNU-a, osumnjičeni ubica je doturio ručnim kolicama 3 masakrirana tijela: 2 ženska i jedno muško. Osumnjičeni ubica je uhvaćen i uhapšen. Zadužen istragom: Istražni sudija, gospodin Risto Kilibarda.*" 2-3 prsta niže potpisa i pečata, Risto pročita i rukopisnu bilješku: "*Moramo delovati hitno. Osumnjičeni zločinac je potamano svoju porodicu a stvar se komplicira zbog susedstva sa eSAeNU-om... Drugarski.*" (Ponovo potpis.)

Ristovi mišići i koža su se iznenada proželi žmarcima jeze. "*Eto kako se ove stvari zbivaju. Prepirlu se: moja Darinka, moj Cvetko i moj otac Mićun. Ja trpim. Do kada trpjeti?! Pluća se prenapune. Pukne čeona žila, i čovjek, sasvim normalan čovjek, neočekivano postane ubica, postane zločinac.*" Risto je osjetio izvjesno sažaljenje prema tom nepoznatom a svakako nesrećnom vinovniku. On je ponovio: "*Pukne čovjeku čeona žila!*" I dodao: "*Krv nasrne na očne kapilare, oči se razrogače! Udovi djeluju po ludoj zapovjesti rastrojenog mozga!...*"

VIZUELNA PROCJENA ZLOČINA

Na prvoj je fotografiji bio autor krivičnog djela. Ružičasto lice, glava bez kose, jedino iznad ušiju dvije kićanke svijetlokestenjaste boje. Iza naočara, par očiju koji su se i na fotografiji uznemireno pomicali. Zvao se Prof.Dr.Stevan Jovanović. **“Na kojim je poljima doktorirao i profesorirao ovaj čovjek?!”** Upitao se u sebi Dr.Risto Kilibarda... Na drugoj fotografiji bila je prva žrtva. Risto ju je prepoznao. Bila je poznata ličnost u tekstilnoj industriji. Vidala se često na televiziji. **“Jasmina Jovanović-Goljamadić!”** Uzviknuo je Risto. **“Možemo li vjerovati da već ne postoji ova gospođa?!”** Postavio ju je iznad njenog muža. Pokrio je njom Stevanov, sada već kriminalni lik. Na trećoj je fotografiji bilo tijelo bez glave. U noćnom kombinezonu, prilično krupno. Na podu, ispod otsječenog vrata, poveća lokva krvi. Na četvrtoj fotografiji, 3 ljudske glave u vrći. Vreća je bila otvorena, a glave snimane sve 3 zajedno. Strava! Beskrajna strava!

Istražni sudija, Dr.Risto Kilibarda, je pritisnuo čelo lijevim dlanom, dok je desnom rukom udalio dosje. Vrhovni tužilac je bio u pravu: Jedno ovakvo ubijstvo je zaista nepredočivo. Nepredočivo i neshvatljivo. Ristu se nikada ranije nije dogodilo da se osjeti preumorenim još u početku razrade. Valjda zbog toga što je poznavao Jasminu. Glava bez tijela i tijelo bez glave. No ovo opet nije bio najveći užas. Predrag Jovanović, građevinski inženjer. Svetlana Jovanović, studentkinja u informatici. Predrag je bio nepunih 25 godina, a ličio je na Stevana, svoga ubicu. Svetlana, nježna djevojka, veoma lijepa. Poslednje su bile 4 fotografije: 2 tijela bez glava, zasebno, i 2 glave bez svojih tijela, zasebno. Trima žrtvama ubica je bio presjekao usta nožem, produžujući njihov rascjep u pravcu ušiju. Među stvarima nađenih u ormariću Predraga Jovanovića, nalazio se i notes sa anonimnim stihovima. U pročelju notesa stajao je stih: **“Majko moja, Srbijo, i slepa, i gluva! Domovino, neljudska, zabludna!”** Risto je tražio ima li kakva bilješka u vezi sa tim cijepanjem ustiju, ali nije našao ništa osim konstatacije: **“Glavama svih triju žrtava su usta rascpljena nožem u pravcu ušiju.”**

UBIKACIJA

Tražio je mapu grada. Sekretarica mu je donijela. Čitajući izvještaj okruživao je olovkom mjesta zbivanja. Ubijstvo je učinjeno u kući ubice, Dositejeva 204. Privatna kuća, dvospratna, u obliku vile, sa dvije bočne stepenice. Vlasništvo dviju porodica. Jedna strana, i dole i gore, pripadala je

čtetvoročlanoj porodici Prof.Dr.Stevana Jovanovića. **“Sada već raspadnuta porodica: 3 člana odrubljenih glava, četvrti okovanih ruku.”** Pomislio je Risto i nastavio čitati, crtajući po mapi. Druga strana, i dole i gore, pripada gospođi Vidosavi Jovanović-Krstić, aktuelno javna kuća. Eto! Još je ovo nedostajalo Ristu, u ovoj zaleđenoj zimi!

“Ubijstvo se otkrilo iznenadno na placu ispred Srpske Akademije Nauka i Umetnosti. Tu se na brzinu parkirao automobil marke Zastava sa registarskom tablicom BG 02447. Kočio je pred vratima nekog, navodno, magacina, ustvari pred vratima Akademskog Arhiva. Vozač je bio sam autor zločina, Prof.Dr.Stevan Jovanović, dugogodišnji arhivar pomenutog Akademskog Arhiva. On je pokušao, nekim ručnim kolicama, da uvuče lješeve u Arhiv. Pritekli smo mi, gradska milicija javnog reda, pa smo s velikim mukama savladali autora krivičnog dela, u prisustvu mnoštva novinarâ i televizijskih reporterâ. Naznačujemo da se, slučajno, sasvim slučajno, u tim trenucima čekalo da počne neki naučni simpozijum u eSAeNUu, tako da je bio neizbežan veliki broj očevidaca: poznatih akademikâ, iz svih kontinenatâ, i novinarâ, takođe iz svih kontinenatâ.”

Risto je uzeo u džepu od pulovra čačkalicu. Otkad je bio prekinuo pušenje, držao je u džepovima kutijicu sa čačkalicama, pa kad bi čačkao zube, uvukivao bi i palac i kažiprst u usta. Nije mario mnogo od gizdavaca. A sada je primijetio da je Borka, čim je on umetnuo prste u usta, okrenula glavu po strani. **“Eto gdje mi se skandalizirala sekretarica!”** Rekao je u sebi. **“Njeno osjećanje, kap rose! Njeno vaspitanje, nježno poput svilene niti! A čitavu mi nedjelju ne sanja drugo, do kako da ulovi, za kraj sedmice, jakog muškarca! Neka bude brutalan kao životinja taj muškarac!”** Pa je dodao glasno: **“Što to gledaš na tu stranu, maglovita moja?!”** Borka se šćućurila zateknuta u nenadi. Da li je Risto bio objektivan u ocjenjivanju svoje sekretarice?!

Ugrabio je imenik telefona, prelistao nervozno, našao tamo neki broj i udario po tastaturi prstom još mokrim od pljuvačke. **“Kurve!”** Uzviknuo je grubo na slušalici. **“...” “Jeste li Vi Vidosava Jovanović-Krstić? “...” “Vi ste vlasnica tih kurvi, a hoću da budete ovdje zajedno sa njima u roku od 30 minuta.” “...” “Da, da! Sa djevojčicama, sa tim nevinim djevicama, koje stanuju u Vašoj kućici!” “...” “Ko sam ja?!. Ja sam Risto Kilibarda, istražni sudija u gradu Beogradu.” “...” “Ne dozvoljava Vam milicija?! Ostale bez posla vaše djevojčice?! Telefoniraću ja miliciji, pa qe Vam**

dozvoliti da dođete.” Shvatao je da je pogrešno djelovao, ali je bio prepun nervoze, pa se nikako nije mogao pribrati.

NE BRINITE

Zazvonio je telefon. Bila je Srpska Akademija Nauke i Umjetnosti. Javio se neki činovnik. *“Obavestili su nas da ćete Vi voditi istragu.” “Da. Ja sam opterećen tim poslom.”* Izraz *“opterećen”* umjesto *“zadužen”* je očevidno otkrivao njegovu duševnu rastrojenost. *“Preporučam vam da vas ljubazno upozorim, radi svake predostrožnosti: Čovjek koji je jutros napravio zločin, ne računa se kao naš zaposlenik, iako mu je radno mesto bilo u neposrednom susedstvu sa našim arhivima. Nadamo se da ćete nas prijateljski shvatiti.”*

Risto Kilibarda se smatrao jednim od najiskusnijih islednika u Beogradu. Nije ni sam znao kako mu se stvorila jedna takva autoritativna aureola, ali je takva bila stvarnost. On sebe nije smatrao ni sposobnim, ni ko zna koliko vještim. No opšte javno mnjenje je takvo bilo i to mu je, između ostalog, teško padalo, jer su ga neprestano opterećivali zamršenim i osobito osjetljivim dosijeima. Tek kada su mu telefonirali iz Akademije, ponašajući se čak neučtivo, on je počeo da naslućuje da se tu radi o nekom, kako se on izražavao, grdno komplikovnom problemu. Pribrao se, pa je odgovorio: *“Poštovani profesore, nemojte o ničemu brinuti. Nadajmo se da će se sve najpogodnije i lijepo završiti. Osumnjičeni zločinac će dobiti samo to što njemu po zakonu sleduje.”* Oslovio ga je namjerno profesorom a riječ *“lijepo”* je takođe namjerno upotrebio. U takvom jednom besmislenom krvoproliću, zna se da nema ničega lijepog.

VISOK STEPEN RAZVITKA

Došao je Momo Grnčarević, Ristov kolega. I on, istražni sudija po dužnosi, mada desetak godina mlađi od Rista. Ušao je tu kao neki džak, odnosno slamnjača, dokotrljan pod pritiskom hladnoće, poput jutrošnjeg Ristovog dokotrljanja. Ni toplota prostranog hola, ni lift, ni poduži tihi hodnik, nijesu mogli da ga oslobode utiska spoljašnjosti, utiska stvarnosti na ulicama, na poljima, na planinama. Počeo je odmah komentirati. Provala marketa se dogodila u predjelu između Zooparka i Dunava, Ulica Jevrejska broj 362. Bila je zaista majstorska krađa. *“Ustvari”*, rekao je dalje Momo, *“to nije bio*

nikakav market. Bila je obična prodavnica. Ali provala je profesionalna, a krađa, odnosno otmica, sasvim precizna. Svaka im čast!”

Gospođica Borka se potajno smiješila. Risto ga nije ni slušao. “*Ali znaš li o čemu sam razmišljao ulazeći u ovaj naš zaklon? Čovečanstvo se sada nalazi na zadovoljavajućem stepenu razvitka. Tehnologija e dostigla zavidne vrhunce. Da li bi se mogao naći neki način da se zima i vetar ukrote?! Da nema hladnoće i vetra! Prosto da prestane duvati vetar i da mraz prestane da postoji! Razumeš me šta kažem? Da se na neki način obuzdaju neobuzdana kretanja vazduha.”*

Risto je telefonirao komandiru milicije. “*Da li je osumnjičeni ubica nosio oružje?”* “*Da, bio je naoružan mesarskim nožem i tupom drvvarskom sekirom. Sve je bilo naprskano mlazevima krvi: I sekira, i nož, i platna, u kojima su bile smotane žrtve, i ručna kolica, i sam ubica. Slika događaja je bila u pravom smislu krajnje jeziva. Bili smo grozno šokirani, a građani, trenutni prolaznici, mnogi profesori, novinari, svi bez reda, prosto zaprepašćeni. A on je, dok se žestoko odupirao našim ljudima, uzvikivao neke čudesne parole, među kojima, najčešće, Jakšićev stih: ‘Drzneš li dalje, čućeš gromove!’”* “*Moramo izvršiti pregled na licu mjesta.”* Rekao je Risto. “*Da.*” “*Može li odmah?”* “*Može.*”

Risto je opasao pištolj. Uzeo je kancelarijsku pokretnu opremu i krenuo. Borki je preporučio da ostane, da se njena nježnost ne bi izložila strahonosnim iskušenjima. Zatim se, predomišljen, vratio i telefonirao gospođi Vidosavi Jovanović-Krstić: “*Nemojte polaziti, čekajte nas tamo!”*

BROJEVI 802 I 803

Osumnjičeni ubica imao je privatnu kuću, upravo kako je to bilo navedeno u izvještaju. Bila je to dvospratnica, projektirana i građena za 2 brata. Na obje strane po jedna dvorišna vrata, dvorište podijeljeno upola metalnom ogradom, po dvije stazice uokvirene cvijećem, ulazne stepenice trostopne, ulazna vrata dvokratna, prozori simetrični, balkoni simetrični.

Na ulici izvan vrata su stajala 2 milicionera naoružani automatima i pištoljima. Na desnoj strani polurešetkastih vrata stajao je natpis: “*Jovanović Stevan. Br.802*”. Susjedna vrata su bila istovjetna, na pola rešetkasta, ali svježe obojena. Na pločici je stajao natpis: “*Jovanović-Krstić Vidosava. Br. 803*”

Pred polazak Risto se ukratko bio informisao o stanbenom sadržaju kuće. Stevanova porodica, sada već bivša, bila je četvoročlana. On, zaposleni arhivar u nekom takozvanom priakademijskom arhivu, njegova supruga, Jasmina, tekstilna inženjerka, sin Predrag građevinski inženjer, njegova kćerka, Svetlana, studentkinja u informatici. Stevan, sada okovan kao osumnjičeni ubica svoje svojcate porodice, ostala 3 člana, sada već pokojni, užasna slika i prije uvida.

Vlasnica druge polovine kuće bila je Stevanova snaha, gospođa Vidosava Jovanović-Krstić. Njen je muž, brat Stevanov, bio poginuo u neobjašnjenim zagonetnim okolnostima, prije petnaestak godina a možda i više. Vidosava je dugo živjela usamljena, a posljednjih godina je sobe svog dijela kuće bila izdala na kiriju nekim “*djevojkama*”. Risto je bio pročitao u izvještajnim bilješkama da su te “*djevojke*” ustvari bile prostitutke, a gospođa Vidosava je bila njihova gazdarica, odnosno patronesa. Risto je s pravom bio ubijeden da, kuća gospođe Vidosave, Stevanove snahe, ustvari nije običan stan, izdat na kiriju, nego neki neproглаšeni kupleraj. “*Upravo tu moramo sumnjati na uzrok masakra na drugoj strani ograde.*” Rekao je u sebi. Ustvari, to je i bio razlog upotrebe grubih izraza malo prije na telefon.

BRANKOVO KOLO

Pritisnuo je dugme zvončeta. Na ulaznom, odnosno na izlaznom tremu poluvile, brojem 803, pojavio se lik žene zapanjujuće ljepote. Ristu se učinilo kao da nikada ranije nije vidio tako čarobnu ženu. Ona je krotko sišla 3 stepenice, pa se lagano približavala stazicom. Bila je odjevena sva u crno. Risto, ne znajući kako da se snađe, upitao je grubo i nespretno: “*Vi ste vlasnica?*” “*Da. Ja sam vlasnica 803. Nesretan slučaj se dogodio na drugom delu.*” Rekla je, pružeći kažiprst u pravcu Stevanove polovine. Risto je na tren oka uspio da se promijeni i da dobije izgled stručnog lica. “*Znamo mi gdje se dogodio zločin, a tvoja je dužnost da nam otvoriš ovu kapiju.*”

Pokazao joj je dokumenat. Ona je sasvim mirno otvorila oba krila, istupajući istovremeno pomalo protestno: “*Vi ste preko telefona uvredili moje stanarke. Ja Vam ne dozvoljavam!*” “*Nećemo im ništa učiniti. Važno je da su sve tu.*” 2 milicionera su ostali vani, kod verande, Risto sa 2 njegova podređenika, popeli su se na drugom spratu, slijedeći čarobnu gazdaricu.

Našli su se na dosta obilnom salončiću, moderno namještenom. Bila su 3 staklena stola okruženih najmanje sa po 3 fotelje. Jedan oveći sto stajao je do obilato širokog i visokog prozora, ukrasno raspuštenom prostranom zavjesom. Tu je bilo mjesta za najmanje desetero lica.

Vidosava je obavijestila da su se sve stanarke nalazile u svojim sobama. Risto je tražio da ih pozove jednu po jednu, pa da svaka od njih, nakon svoje izjave, sačeka u donjim prostorijama. Došla je prva *“djevojka”*. Odjevena građanski, djelimično u crno, bez ijednog ni traga ni znaka prostitutke. Jedino je pažljiv čovjek mogao nazreti izvjesna obilježja jedne tako mukotrpane profesije, i to u njenom načinu gledanja, u konstrukciji njenog lica, u mimici njenoj. *“Da li si poznavala susjede kojima se dogodila tragedija?” “Pa naravno! Kako da ih nisam poznavala?! Svetlanu, Predraga, gospođu Jasminu! Joj, to je strašno!” “Gospodin Jovanović, da li je često dolazio kod vas?”* Pitanje je bilo dvosmisleno, ali nije prouzrokovalo nikakvog reagovanja. *“Dolazio je često. Sedeo je sa gospodom u verandi. Pio po čašicu šlive i razgovarao sasvim mirno. Joj, kako se to moglo desiti!?”* Stanarica je uperila upitljiv pogled gazdarici pa je dodala: *“Pozdravljali smo se uvek preko ograde. Bio je vrlo učtivan i ljubazan čovek. Zapravo i jeste, učtivan i ljubazan.” “Da li je pokojni Predrag dolazio kod vas?”*

U tom trenutku su se naglo otvorila vrata jedne od obližnjih soba, pa je odande izašla izvanredno ljupka djevojčica, polupjevušući i polurecitirajući 2 poznata Brankova stiha:

*“Kolo-kolo, naokolo,
Vilovito, plahovito!”*

Risto je nehotice zastenjio a u sebi čak jauknuo: *“Bože moj! Opet Branko!”* Djevojčica se vrtjela na podu, šireći ruke i poskakujući po ritmu nekog kola. Kružno se kretajući, ona je neprestano ponavljala:

*“Kolo-kolo, naokolo,
Vilovito, plahovito!”*

Risto je naglo ustao i strogo naredio Vidosavi: *“Doći ćeš sa nama, pa ćemo se tamo objasniti!”* Sumnjao je da je ta crna žena mogla namjerno iscenirati Radičevićevo Kolo.

POKOLJ

Kada je došla milicija, i dvorišna vrata i kućna vrata, bila su širom otvorena, pa se sve i sada nalazilo u istom stanju. Plastične četvorougaoe pločice sa

odgovarajućim brojkama stajale su svuda, počev od trostopnih stepenica na ulazu do prozora na drugom spratu, gdje je, izgleda, jedna od žrtava pokušala da iskoči. Lokve zgrušane krvi, sada već osušene ili zamrznute, nalazile su se na više mjesta. Jedna je bila na podu pored bračnog kreveta. I postelja je bila sva okrvavljena. Druga se lokva nalazila na ulazu, odnosno izlazu sobe u drugom spratu. Vidosava je rekla da je to bila Predragova soba. Malo dalje bila je Svetlanina soba, ali tu nije bilo tragova krvi. Treća lokva krvi bila je ispred prozora na dnu salončića. Zidovi gornjeg sprata, za razliku od dojeg, bili su svuda naprskani krvnim mlazevima.

Risto je shvatio da je nesrećni Stevan najprije ubio svoju ženu. Zatim se popeo na sprat, ubio sina Predraga. Svetlana je pokušala da pobjegne, ali ju je njen otac uhvatio i, ko zna kako, i njoj ugasio život. Po čitavom podu gornjeg sprata i po svim stepenicama, sve do dvorišta, vidjeli su se tragovi vučenja masakriranih tijela gmižice.

Vidosava nije plakala. Izlazeći na ulicu, iako je znala da će je odvesi u isražnim organima, našla je za shodno da izjavi: ***“Gospodine, nesrećni Stevan je moj dever, brat mog pokojnog muža, pa je meni pripadalo da izaberem advokata. Njegov advokat jepoznati pravnik, gospodin Mirko Zvonar.”***

TRAGOM PRVE LJUBAVI

Sumnjao je i dalje da je Vidosava možda namjerno improvizirala scenu Brankova Kola. Sumnjao je, ali nije bio odlučan. Više ga je privlačivala njena prisutnost u tim oduvijek neprijatnim čak dosadljivim kolima. ***“Imati posla sa jednom ovakvom čarobnošću,”*** ponavljao je u sebi, ***“čovjek bi rad bio da se isleđenje i najkrvavijeg zločina nikad ne okonča.”*** Vidosava je sjedjela i ćutala, ali je to njeno ćutanje bilo najprijatniji doživljaj koji je ikada Risto mogao doživjeti. Nije se usuđivao početi službeni razgovor, ali se ni običnom razgovoru nije otvarao nikakav prostor.

Stigli su kod Grednih Zgrada. Gospođica Borka je zapanjeno gledala novodošlu, dok je Momo zagonetno glednuo svoga kolegu. Vidosava je tiho i jasno objasnila slučaj djevojčice, koja je zavijala kolo: ***“Došla je iz Bosne. Muslimanka je. Ime joj je Sanija. Nema dokumenata. Ne znam iz kojeg je grada... Silovali su je naši vojnici. Čitav vod se na nju svalio, a najprvi je bio njihov komandir. U sekundima njegovog svršenja rabote, ova mu je,***

kako kaže, prošaptala: 'Ljubavi moja, da mi je znati odakle si!' A on joj je, takođe šapatom, odgovorio: 'Ljepotice moja, ja sam ti iz Beograda.' Vojnici su bili postrojeni iza njega, otkopčanih pantalona. On se uspravio pa ih je komandovao, održavajući red i disciplinu. Oni su svršavali svoj posao obarajući se glomazno nad njenim prenežnim telom, dok je ova, raširenih udova, ležala na travi u sjenci granatog platana... Došla je u Beograd, dako bi mogla pronaći momka koji ju je prvi put poljubio. Momka koji joj je oduzeo devičanstvo. Lutala je po ulicama Beograda, u društvu beskućnikâ i prosjakâ, pevajući Brankovo Kolo. Bila je gladna, bosonoga i skoro sasvim gola. Uzela sam ju je za ruku, dohranila je i, eto, sada živi kod mene. Kad joj se prohtedne, deklamuje besmrtnu Brankovu stihove. Poput nje, sada pevaju svi prosjaci Beograda, u horu." "Jeli psihički poremećena?" "Pa i jeste. A nije se čuditi. Možda u manje od sat vremena pojahao ju je čitav vod neobuzdanih muškaraca. Što bi se drugo očekivalo?!"

TATA, MOLIM TE!

Bio je u pravom smislu iznuren. Prošlost, sadašnjost, budućnost. Rečeno i nerečeno. Učinjeno i neučinjeno. Shvaćeno i neshvaćeno. Od skućenosti jedne državne kancelarijice do tjesnoće u svojoj sopstvenoj porodici, tako brižljivo i pažljivo odgojenoj. Od rasprsnute savjesti nesrećnice Sanije do hladne, ali božanske ljepote jedne kuplerajske menažerke. Pa, usred svega ovoga, kao neka stijena, puštena s nebeskih visina, neki ko zna do koga stepena rastrojani kasap svoje sopstvene rodbine!

Uredio je kola u garaži. Pritisnuo gotovo nesvjesno odgovarajuća dugmad u liftu, zazvonio, malo kasnije, u svome stanu. Otvorio mu je Cvetko. Fizički ambijent je bio topao i prijatan. Ali onaj duševni, stostruko važniji od fizičkog, bio je zagušljiv. Cvetko je igrao na kompjuteru, Darinka je nešto pržila. Rekao je "**Dobroveče!**". Odgovorio mu je samo Mićun. Ustvari jedino su njegove oči žmirkavale svjetlošću. A Risto je znao da su se u biću devedesetogodišnjeg starca već ugasile sve vrste energije, osim novopobuđenog djetinjanskog plitkog i širokog, tj. razdraganog optimizma.

Preobukao se. Sjeo je u svojoj fotelji naspram televizora i počeo tražiti prigodnu emisiju. Mićun je s ponosom gledao svoga sina, čuvenog i opasnog beogradskog istražnog sudiju, pa je kao nehotno, ali ustvari namjerno, uperio

pogled ka unuku. Uperio pogled, zadržao se par sekundi, pa je počeo kao jutros:

“Crnogorče, care mali...”

“Tata, nemoj, molim te!” Prekinuo ga je Risto od straha da ne bukne svađa. No je prekasno bilo. Darinka je iz kuhinjskog odjeljka odmah intervenirala: *“Eto ga! Poče opet izlapjeli starčina!”* A Mićun je odgovorio: *“Pa, bogami, nijesam ništa loše rekao. Milo mi je kad vidim uzraslog unuka, hrabrog, zgodnog, pametnog, lijepog, pravi pravcati Kilibarda. Crnogorac čisti, od nokta noge do čuperka mimo čela.”* *“Čim ja, njegova rođena majka, nisam Crnogorka, ni moj sin nije i ne može biti Crnogorac. To je završen čin. Rodio se u Beogradu, živi, hvala Bogu, u Beogradu, školuje se u Beogradu. Risto je više od pola života proveo ovde...”*

Risto je ćutao. Cvetko nije prekidao svoju igru. Darinka i Mićun su se dobacivali teškim riječima. Večernje vijesti su se prokradile. Risto nije ništa ni čuo ni vidio. Prošao i serijalni film. Unutar Ristove glave je neprevladiva lupnjava udarala o bokove. Najzad je skočio na noge i uzviknuo: *“Pa prestanite, molim vas!”* Ponovio je istu rečenicu nekoliko puta. Darinka se možda po deseti put pomolila iz kuhinje, ali sada desetostruko žestoka. *“Ti si mi kriv! Eto šta! Sve se to događa zbog tvoje mekosti. Izvini, ali rekla bih: Tvoje balegaste mekosti!”* Risto je opet ponovio: *“Pa prestanite, molim vas kao bogove! Znete li što se jutros dogodilo u Beogradu?!.. Jedan čovjek je ubio i masakrirao sjekiro: svoju ženu, svoju kćerku i svoga sina!”* *“Pa razume se!”* Uzvikla je Darinka. *“Kad ljudi nemaju pameti u glavi, kao što tvoj otac i ti nemate trunku pameti, sve se može dogoditi!”*

Risto se zavalio u fatelji i zaplakao. Jezivo zaplakao, tiskajući palcima slijepoočnice. Bio je to najčudniji izgled jednog javnog tužioca.

ŽRTVE RAZUZDANIH STRASTI

U čitavom beogrskom javnom tužioštvu nije se mogao naći čovjek koji bi bio obaviješten o svačemu, osim Moma Grnčarevića. On ti je bio rekordni sveznalica. Zato se Risto i nije začudio kad mu je Momo sjutradan počeo govoriti o gospođi Vidosavi Jovanović, rođenoj Krstić, kao o svojoj davnašnjoj poznanici. Nije se začudio nego je samo ironično skrenuo pažnju: *“Nećemo li danas raspravljati o vjetru i hladnoći?! O mogućnosti da se*

ukrote ti nebeski prohtjevi?!” “Vetar i hladnoću možemo odložiti,” rekao je Momo, sa osmjehom na usnama, pa je nastavio malo prije započetu priču: “Gospođa Vidosava i njen suprug, pokojni Ljubiša Jovanović, smatrali su se, krajem sedamdesetih godina najljepšim bračnim parom u čitavom Beogradu. Kada su oni izlazili na korzo, kažu, svi pogledi šetalaca bili su upereni na njih. A novca su imali, pa su svakog ljeta išli na odmor gdje im se god prohtevalo. Vikende su prolazili, ili na Ohridskom Jezeru, ili na Ulcinjskoj Plaži, ili na Plitvičkim Jezerima, ili u Dubrovniku, a zimi na Šarplaninskoj Brezovici. Naročito im se sviđalo odvesti se do Ohrida. Pošli bi tamo subotom a vraćali se nedjeljom poslije podna ili noću.

No, jednom, nesrećno, Ljubiša je izgubio život na Mavrovu, između Gostivara i Debra. Vraćajući se iz Ohrida, kažu, Ljubiši se prohtjelo da još jednom ponovi čin ljubavi. Parkirali su kola kraj ceste. Sklonili se iznad ceste u borovu šumu i tu zaveli ljubav. Sasvim neočekivano, u njihovom najslađem trenutku, doletio je i eksplodirao topovski projektil, tako reći, uz sama njihova tela. Gospođa Vidosava je ostala živa. Ona je dobila samo omanje ozlede, a njen je suprug bio prosto raskomadani. Kažu da je njegove udove i druge komade tela morala tražiti tamo-amo noću po borovoj četini i oko jame, načinjene eksplozijom projektila. Zamislite kakvu je traumu pretrpjela. Sama samcata, usred mraka, usred borove šume, opkoljena albanskim naseljima. U Beograd je stigla tek sutradan pred zoru, i to bežeći. Komade svog najdražeg čoveka bila je umotala u čaršaf i projurila prema Beogradu, kuneći se da nikada više neće putovati ka Jugu.”

Slučaj je bio izvanredan. Pisale su sve novine. Sećao se i Risto toga događaja, ali nije ni slutio da je upravo ova prelijepa žena doživjela taj užas. Reklo se da je te noći obližnji garnizon izvodio vojne vježbe sa bojnomicijom. Ali je uz ovo, ne u novinama nego usmenim razgovorima, kružila jedna druga opcija: Ljubišin otac, ujedno i Stevanov, bio je u Drugom Svjetskom Ratu oficir Južnoslovenske Narodnooslobodilačke Vojske. Pričalo se da je tom prilikom njegovom naredbom uništen veliki broj Albnaca. Znali su da je Ljubiša sin toga oficira, iskoristili tu vojnu vježbu i ubili ga svojim topom, skrivenim negdje unutar njihovih avlija. Ali sve je to ostalo na nivou pretpostavki. Nije se ništa moglo provjeriti.

Risto je ustao i prišao prozoru. Ostao je tako nepomičan nekoliko minuta.

POSLEDNJA I JEDINA ŠANSA

U 9 sati su posjetili, radi uvida, Arhiv Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti. U kolima, zajedno sa Ristom, sjeli su gospođica Borka i još 2 Ristova saradnika. Iza njih su dolazila milicijska kola s milicionerima. Glavni ulaz u Arhivu je bio na suprotnoj strani impozantnog pročelja Akademije. Ključeve Stevanove kancelarije nosila je jedna čistačica. Prvi hodnik između glomaznih rafova opterećenih teškim dosjeima bio je dug preko 20 metara. Zatim su skrenuli desno. Na lijevoj strani je bio zid sa uskim horizontalno položenim prozorčićima, a na desnoj, čeline niza istovjetnih rafova i hodnika, iste dužine, iste dubine, kao i istog dokumentarno-dosijejskog tereta. Skrenuli su još jednom na lijevo. Sada, umjesto rafova, ređale su se kancelarije zaposlenih arhivara. Čistačica je najzad uvukla ključ u bravi jednih od vrata tih kancelarija. Ona je žalostivim izrazom na licu izjavila: *“Ovo je njegovo radno mesto.”* Risto ju je upitao: *“Otkad poznaješ gospodina Jovanovića?”* *“Pa, bogami, ne znam da vam tačno kažem. Ima puno godina. Pola života!”* *“Da li si primijetila neku promjenu kod njega?”* *“Nisam ništa izvanredno videla. Jedino je poslednjih meseci glasnije govorio. Prosto je uzvikivao.”* *“Šta vam je sve govorio? Koje su bile njegove najčešće riječi?”* *“Nisam ga potpuno razumevala. On je naučnik a ja obična radnica. Pominjao je neku Istragu Poturica, uzvikivao je kroz arhiv, čak da se orilo s kraja na kraj.”*

Risto je zahvalio čistačici, pa je pozvao susjednog službenika, da bi u njegovom prisustvu počeo uvid randog mjesta osumnjičenog ubice. Ustvari, trebao je da bude prisutan direktor te institucije, no on se trenutno nalazio u inostranstvu. Tražio je zamjenika direktora, ali se i on nalazio na putu, pa se, reda radi, morao zadovoljiti jednim od običnih arhivara. Arhivar je stajao pored stola. Bio je gologlav i bezmalo ćelav, osim iznad ušiju i potiljka, sličn Stevanu. Na stolu je stajala hrpa prenaduvanih dosjea. Ormari i rafovi su takođe bili puni. Na poledinama i na bokovima svakog dosjea bile su nalijepljene etikete sa odgovarajućim naslovima. Ristu je, kao i uvijek kada bi se našao pred takvim prizorima, zaboljela glava. Pročitao je petnaestak tih naslova, preskakajući neuredno s jedne police na drugu: *“Skopska Crna Gora”, “Kukeš”, “Gostivar”, “Đakovica”, “Preševo”,* opet *“Gostivar”, “Debar”, “Bitolja”, “Gusinje”, “Senica”, “Orahovac”,* opet *“Đakovica”, “Bihor”.* *“Čime se bavio taj čovjek?”* Upitao je Risto. *“Geografijom, ekonomskom statistikom, nacionalnim pravima manjina?”* Arhivar je precizirao: *“Gospodin Jovanović je, u ovom arhivu, mada je i ranije*

postojalo jezgro, tvorac Odjeljenja Protivarbanaškog Djelovanja. Radio je tu neumorno preko 30 godina, doktorirao, dobio titulu profesora.”

Istražni sudija Risto Kilibarda se za trenutak ukočio. U Socijalističkoj Jugoslaviji, u zemlji bratstva i jedinstva?! To se nipošto ne bi očekivalo. Sjeo je u fotelji Stevana Jovanovića, gledajući pravo u oči okrugloglavom činovniku. ***“Radio sam i ja u Beogradu već punih 30 godina. I to u sredinama dobro informisanim. Ipak nijesam nikada čuo o nečemu ovakvom. Možeš li nam detaljnije objasniti?.. Sjedite, molim vas!”*** Obratio se ne samo arhivaru, nego svima koji su se tu nalazili. Arhivar je sjeo naspram Rista. Sekretarica Borka je namjestila pred njim aparat snimanja glasa. On je počeo: ***“Profesor Jovanović je ovo odjeljenje figurativno nazivao ‘Poslednja i jedina Šansa Šiptara’.”***

Na kraju, Risto je preporučio arhivskom činovniku: ***“Ovo je samo početak našeg isleđivanja. Drugom prilikom moraćemo pregledati čitav ovaj arhiv, ali to će se desiti kada i direktor bude ovdje.”***

BRUKA NEVIĐENA

Vratili su se kod Gredastih Zgrada negdje oko 15 časova. Risto je rekao kolegama i sekretarici da moraju saslušati osumnjičenog danas uveče, zbog roka pritvora. Da se ne bi prekoračio rok pritvora, trebalo ga je saslušati večeras, a sutra prije podna da se iznese pred sud. Preporučio je da se o propisanoj proceduri obavijesti i Stevanov advokat Mirko Zvonar, pa je svaki krenuo ka svome stanu za ručak i počinak. Ristu se nije išlo svojoj kući. Stidio se samog sebe zbog sinoćnjeg plakaranja. Kočio je naglo, parkirao i ušao u jedan restoran trećeg reda. Ručao je gundajući samim sobom: ***“Plakao sam kao neki Italijan. Bruka neviđena! Nemam obraza da se pojavim pred mojim sinom.”*** Vratio se u kancelariju, ispružio se na kanape i zaspao.

U 10 do 21 došla je Borka. Malo kasnije je došao i advokat, profesor pravnih nauka, Miroslav, odnosno Mirko Zvonar, u istom liftu sa kolegama istražne ekipe. Svi su ga od ranije poznavali, osim Borke. Risto ih je predstavio.

U 22 časa su milicioneri doveli Stevana Jovanovića, okovanih ruku. Risto je naredio da mu skinu okove. Milicioneri su oklijevali. ***“Nije preporučljivo.”*** Rekao je jedan od njih. Risto je ponovio: ***“Skinite mu okove!”*** Okovi su se

isključili. Stevana su postavili na 2 metra daleko od stola. Borka je pitala: *”Prezime?.. Ime?.. Ime oca?.. Datum rođenja?.. Mesto rođenja?.. Mesto stanovanja?.. Školovanje?.. Profesija?..”* Stevan je sasvim mirno odgovarao. Nastao je kratak počinak.

Stevanove oči su bile žute i nabukle. Možda zbog psihičkog opterećenja. Obrve žute, kosa se nije vidjela. Bio je ošišan. Ali je čitavo njegovo biće ostavljalo okerast utisak. Bio je vidno mišićast i tvrdih kostiju. Jabučne kosti su mu bile isturene, ukazujući na neku neobjašnjivu energiju.

Risto je progovorio: *“Ovo ti je tvoj advokat, gospodin Mirko Zvonar, doktorirao pravne nauke. Angažovala ga tvoja snaha, gospođa Vidosava Jovanović-Krstić. Što ti se god učini ili pričini nepravedno, možeš se njemu obratiti za pomoć i zakonsku odbranu. Ja sam ti istražni sudija, imenovan od uprave Javnog Tužilaštva grada Beograda. Zovu me Risto Kilibarda.”*

Nije se mogao sprovesti nikakav daljnji postupak. Čim je Risto pomenuo svoje prezime KILIBARDA, sve je bilo poremećeno. Prevrnula se sva situacija. Stevan je iznenada ustao, nasrnuo je prema stolu, pružeći obje ruke ka grlu Ristovu. Milicioneri su ga na sto muka savladali i jedva su uspjeli da ga ponovo okuju. Bio je jak kao neki vo, a i derao se glasom volovskim: *“Kilibarda je Šiptar! Kilibarda je Šiptar! Ne dam da me sude Šiptari!”* Risto je odmah naredio da ga odvedu u ćeliju i poručio da pozovu zatvorskog glavnog liječnika, Prof. Doktora Veljka Velimirovića. Kada su ga odvukli prema vratima, on se još jednom okrenuo prema Ristu i oštro mu zaprijetio: *“Drzneš li dalje, čućeš gromove! Šiptarsko te groblje čeka!”* Zatim su odjekivali kroz hodnik njegovi gromovski uzvici *“Kilibarda Šiptar! Kilibarda Šiptar!”* Čuli su se čak i iza hermetičnih vrata lifta, sve dok je lift potonuo duboko niz zgradu u pravcu podrumskih prostorija. Kada su se milicioneri i Ristovi pomoćnici vratili, Risto ih je drhtavim glasom nervozno upitao: *“Jeli se i tamo derao?” “Derao se sve dok smo ga strpali u ćeliju a i sada nastavlja. Čitav se zatvor uzbudio.” “Nek ide u pizdu mater!”* Rekao je Risto i dodao: *“Jeste li pozvali Veljka Velimirovića?” “Jesmo.” “E pa, u 2 sata opet ovdje!”* Ispružio se ponovo na kanapeu i uzalud pokušao da zaspava.

PODVIG RODOLJUBLJA

Prof.Doktor V.Velimirović nije garantirao da će injektirani lijekovi obaviti svoj posao do 2 sata. On je bio mišljenja da se sjednica saslušanja odloži za sutra ujutro. Risto je telefonirao o tome advokatu, sekretarici i kolegama, pa je preostali dio noći proveo u društvu Veljka Velimirovića u najbližoj noćnoj restoraciji. Pili su crno vino uz po porciju bubrega i džigerice s roštilja. Razgovarali su pomalo o svačemu, ne udubljujući se ni u jednoj od krucijalnih tema. Risto je prilično poznao djelatnost Prof.Dr. Velimirovića, pa se nije upuštao u dublje razgovore sa njim, a i Veljko je zazirao da se otvara prema Ristu. Ipak je sve prošlo u prijateljskoj atmosferi. Pred zoru su malo prošetali po holu restoracije, popili su i jutarnju kafu, pa su, tačno u 8 sati, na brzinu pretrčali kroz vjetar razdaljinu od restoracije do kola i odvezli se u Gredasti Zatvor.

Doktor Velimirović je, u pratnji 2 milicionera, sišao u podrum, pregledao svog pacijenta, u ćeliji, i javio da se može s njim razgovarati.

Kada su ga doveli u kancelaraju, vidjevši Stevanove nabukle sljijepoočnice, jagodice i usne, Risto je posumnjao da li bi njegove izjave mogle biti sudski punovažne. Ipak je riješio da pokuša. Postavio je nekoliko pitanja, pažljivo birajući riječi. Odgovori su bili sasvim jasni, mirni i hladnokrvni. ***“Baveći se naučnim istraživanjima konstatovao sam da je moja žena, moja bivša žena, bila arbanaškog porekla. Posledično, i moja bivša deca bili su Arbanasi, odnosno Šiptari. Njeno je devojačko prezime bilo GOLJAMADIĆ. Putovao sam do Kopenhagena u Balkanološkom Institutu ‘Holger Pedersen’. Tamo mi je nepobitno potvrđeno da su GOLJAMADIĆI zaista Arbanasi, odnosno Albanci, odnosno Šiptari. Putovao sam i u Francusku, Institut ‘Desosira’. Oni su mi isto potvrdili, dodajući doduše i to da su ti nekadašnji Arbanasi već odavno posrbljeni. Ali to meni nije bilo bitno, jer se krv vekovima ne menja. Došao sam kući i tražio objašnjenja. Umesto da mi prizna sve, moja žena, moja bivša žena, je odlučno i tvrdoglavo odbila bilo kakvu vezu sa Arbanasima. Isti stav su zauzela i njena deca. To je meni bio dovoljan dokaz da se tu radilo o Kriptoarbanasima, o prikrivenim Arbanasima, pa zaključno i veoma opasnim Arbanasima.”***

Risto je otvorio notes, koji se nalazio na stolu, i pročitao stih: ***“Majko moja, Srbijo, i slepa, i gluva! Domovino moja, neljudska, zabludna!”***, zatim je upitao: ***“Da li su tvoja djeca pjevala ovu pjesmu?”*** ***“Odbijam da odgovorim.”*** Rekao je Stevan. ***“Imam pravo, po zakonu, da ne odgovaram na svako tvoje pitanje.”*** Dok je Borka zapisivala tok dijaloga, optuženik i

istražnik su uporno gledali jedan drugoga u očima. Stevan je dodao: **“Srbija nije njihova majka.”** **“A polumajka?!”** **“Polumajka, možda, ali ne majka!”**

“Nastavi tvoju priču!” Stevan je nastavio: **“Da bih se uverio u tačnost mojih alarmantnih nalaza, rešio sam da im postavim odlučan, ujedno i poslednji uslov: ‘Ako se budete javno oglasili protiv takozvane partije Ibrahima Rugove, smatraću vas poštenim Albancima i poštediticu vaše živote.’ Nađeni pred jednim takvim odlučujućim iskušenjem, oni su se, sva trojica, jednoglasno izjasnili da nemaju ništa ni protiv Rugove, ni protiv takozvanih nacionalnih prava Šiptara. Dapače su se potrudili da i mene pridobiju. Sledila je višenedeljna prepirka. I moja žena, moja bivša žena, i moja deca, moja bivša deca, znali su vrlo dobro da sam ja vek života proveo upravo u što sigurnijem sistematiziranju definitivnog groblja Šiptara. Ne privremenog, nego konačnog, definitivnog! Najzad, morao sam uništiti to seme Šiptara u mojoj porodici.”** **“Dakle, ti si ubio ta 3 čovjeka?!”** **“Naravno da sam ih ubio. Što bih drugo mogao?!”** **“Kojim oružjem?”** **“Sjekirom i nožem. Nisam imao drugog oružja.”** **“Dobro. Sada potpiši.”**

Stevan nije shavito ovaj oprezan i veoma lukav prilazak istražnog sudije. Potpisao je. Odmah iza njega potpisali su i ostali prisutni. Risto je predao dokumente sekretarici Borki, zatim je kao rutinalno izjavio: **“Kroz sat dva iznijećemo te pred krivičnim sudom. Tamo će se riješiti da li ćeš ostati u zatvoru ili ne.”** **“Nema nikakvog razloga da ostanem u zatvoru.”** Rekao je Stevan Jovanović. **“Moj čin je patriotski. Ne kažem herojski, jer pravi heroji srpstva danas se nalaze na bojištima, u Srebrenici, u Lici, u Banja-Luci, na Paleu oko Sarajeva, oko Vukovara, u Mostaru. Ali ipak ovo moje delo niko na Svetu ne bi mogao drukče oceniti osim kao podvig rodoljublja. Živela Srbija! Živelo srpstvo! Istraga je u toku. A i ti si Šiptar. Ne smeš zaboraviti! Jedan od hiljada Šiptara što žive u Beogradu! Zavisi od tvoje optužbe da li ćeš se oceniti kao poštenu Šiptar ili ćeš slediti bivšu moju Jasminu, bivšeg mogeg Predraga i bivšu moju Svetlanu.”**

KOKTELJ U GROBNICI

Direktor Arhiva ih je, najzad, čekao ispred zgrade Akademije, upravo ispred onih sporednih vrata, gdje je Stevan pokušao da proturi svoje žrtve. Otvorio je vrata, pa ih je sproveo kroz duboki hodnik. Dobro osvijetljen, ali s veoma rijetkim vratima i to u nekom čudnom obliku, izgledao je kao neka antička

katakomba, imitacija pećinskih tunela. Arhiv je i dalje bio zatvoren zbog događaja. Bili su obaviješteni svi posjetioči, odnosno redovni polaznici, akademici, profesori, pisci, političari, doktoranti, razni praktičari, ovlašćeni novinari, da se građa ovog Arhiva do daljnjeg neće koristiti. **“Ovaj se Arhiv držao i drži u strogoj tajnosti.”** Objasnio je direktor. **“Ovde se može uči jedino uz posebnu dozvolu, a publikacija bez dozvole se krivično kažnjava.”** Risto je već više od 2 decenije prelistavao Krivični Zakon, ali mu se ovako nešto nije sjećalo.

Hodnik je bio toliko dug, da se Ristu i Veljku učinilo da su prevazišli temelje eSAeNUe, te da su se sada nalazili negdje ispod temelja gradskog centra. Topkanje Veljkovih cipela (jer su ostali imali gumene donove) prodiralo im je duboko u ušima, pa su imali utisak da im se beskrajno produbljuju ušni kanali. Bila je to nepodnosiva tortura. Ristu se činilo da bi mu u svakom času mogla prsnuti bubna opna. Mahao je glavom, uvukivao je u ušima čas jedan, čas drugi mali prst. Direktor ga je primijetio, pa ga je upitao: **“Imate li neki problem?”** **“Ne.”** Rekao je Risto. **“Prohladnio sam do te mjere, da mi se čini kao da lebdim u vazduhu.”** A u sebi je mislio: **“Do đavola! Kada sam bolestan, zašto ne ležim kod kuće?!”**

“Ovo su vam ulazna vrata u ‘Šiptarsko Groblje’. Da se izrazimo kako se nesrećnom Stevanu sviđalo.” Objasnio je direktor Arhiva. **“Prijemna kancelarija, glavna kartoteka, stari skedarijumi... Sada imamo nove skedariume u kompjuteru.”** Pred njima sada se prostirao novi hodnik, tajanstveniji od prethodnog. Na lijevoj strani bila je prostrana polulučna galerija, dok se na desnoj strani ređao niz omanjih vratanaca osiguranih katancima. U dijelu prostora ispod polulučnog svoda nalazila se, kako je direktor rekao, prijemna kancelarija. Taj je prostor izgleda služio kao neki salon čekanja, gdje se mogla dobiti dozvola za eksploraciju, gdje se moralo čekati dok se nađu traženi dokumenti, možda i da se arhivari pomalo odmore poslije višesatnih prevrtanja među požutjelim dosarima ponekad i prašnjavim. Salon je bio osvjetljen neonskim lampama. Kretajući se hodnikom stvarao se utisak da se ide prema danu. Ustvari pravac je vodio sve dublje u podzemlju, sve dalje od dnevne svjetlosti. Bilo je tu nekoliko fotelja poredanih oko jednog staklenog stola. 2 kancelarijska stola i desetak stolica sa umjetnički urezanim naslonjačama. Na zidu, smještena u 2 takođe umjetnički urezanih okvira, poput slikarskih remek djela, visile su naslovne stranice **“Načertanija”** I.Garašanina i **“Elaborata”** V.Čubrilovića. **“Ovo su 2 naša Sveta Pisma.”** Rekao je direktor. **“2 osnovne definicije naše strategije i naših taktika u cilju našeg proširenja prema moru, čisteći a zašto ne i**

uništavajući sve što je neslovensko na Jugozapadnom Balkanu. U Arhivu se dosledno dokumentira što se konkretno uradilo, upravo u svrhu izvršavanja ovih svetih poruka naših predaka.” On je pokazao rukom uokvirene dokumente i dodao: *“U svemu ovome nema ništa neprirodnog i neopravdanog. Pribrali smo materijal iz starih kraljevskih arhiva, iz arhiva JueNAa, iz arhiva eMUPea, iz republičkih arhiva, iz opštinskih arhiva, iz štampe, iz memorijalnih knjiga, podatke direktno sa terena, svedodžbe sa sudskih postupaka, jednom rečju, sve što se vezuje sa smanjenjem balkanskih Šiptara. (Izvan Balkana nek idu kud god hoće.)*” Dodao je u zagradama direktor Akademskog Arhiva. Zatim je nastavio: *“U posebnim smeštajima nalaze se podaci o nastanjanju tih mesta sa srpskim življem. Arhiv se deli... No, hajde da nešto popijemo u mojoj kancelariji. Drugih dana ima ovde prigodna krčma, ali smo je privremeno zatvorili.*” Otvarajući vrata svoje rezidencije, pokazao je lijevom rukom: *“Ovo nam je glavni lift otkuda silaze naši naučnici. Oni ponekad siđu ovde prosto na kafu, osećajući se udobno u ovoj, kako oni kažu, antiarnautskoj atmosferi.*” Risto Kilibarda je primijetio na zidu nekoliko povećih mapa. Jedna od tih je bila geografska mapa Balkana, 2 druge su bile topografske. *“Drač, Solun...”* Pročitao je Risto i sjeo u jednoj od fotelja. Prosto se svalio. Osjećao se skroz uzdrman.

Ne prekidajući pripremanje koktelja, direktor Arhiva je pokušao da se našali: *“Iako živimo u ovom podzemlju, zajedno sa balsamiranim Šiptarima, ipak imamo i ponešto ukusnog. Zato izvolte, molim vas, birajte i piće i zakusku.*” Otvorio je vrata *“Obodina”*. Risto je ustao, uzeo tamo jednu flašu i odmah zatvorio. *“Gospodin Risto je izgleda alergičan prema hladnjacima. Ili možda drug?”* *“Recite kako vam je drago, ali je meni zaista led doprio do srži.”*

Dok je čašćenje trajalo, direktor je nastojao da što opširnije snadbijeva podacima organe javnog tužilaštva. *“Nesretni Stevan... (Mi ga sada već ovako nazivamo.) Eto, taj nesretni Stevan je bio veoma dobar momak. Radio je sa takvim elanom, da smo svi mi bili zavidni njegovoj izvanrednoj istrajnosti... Živeli!”* Počašćeni su odgovorili istom riječju. *“Ali moram priznati (O ovome sam razmišljao i jučer i danas.), da je on ipak prošao kroz nekoliko čudesnih etapa. U početku, onda kada smo se mi bavili premeštanjem, sistemiranjem i dopunjavanjem dosarâ, on je, kretajući se po galerijama, pevao glasno. Uzvikivao toliko gromoglasno, da je odjekivala čitava prostorija: ‘Završavajte, braćo, da ih udarnički istrebimo!’ I zaista imali smo utisak da nije ostalo živog Šiptara, toliko su*

cifre bile velike. Sa 2 i 3 nule!.. To je bilo njegovo prvo stanje. Ali kasnije, ne sećam se u kojoj godini, desilo se u štampi neko oživljenje o tobožnjem dobrom življenju, o tobožnjim pravima i o tobožnjem napredovanju upravo onih koje smo mi ciljali da istrebimo. Stevo je čitao te novinske članke i čudio se. Raspravljali smo. Tražili smo, svi mi, ne samo on, da se upoznamo sa stanjem, da ga uporedimo sa rezultatima našeg posla. U toku je ostvarenje Načertanija, našeg nacionalnog Svetog Pisma, dakle, očekuje se da jednog dana proteramo preko mora i poslednjeg Nesrbina, pa da se zagrlimo sa morskim valovima. U međuvremenu, eto što nam izlazi! Oni osnivaju više škole, univerzitet, grade imponantnu zgradu biblioteke, promoviraju akademiju, štampaju bezbroj knjiga. Štampaju, i to na nekom njihovom jeziku!... A znamo već: Krivi su za sve ovo bili Tito i njegovi lacmani...”

“Stevo je bio najuporniji među nama. On je tražio delovanje. Nije se mirio suvim konstatacijama, koja se ne bi pratila konkretnim radom. A sećam se, u tim godinama je tražio neki način da smakne Maršala Tita. Prosto da ga ubije, jer je dao Šiptarima prevelika prava. Zatim je prionuo nekom drugom načinu postupanja: Tražio je kontakte jedino sa onim ljudima koji su se smatrali čistim Srbima. Upoznao se sa njima, pisao im pisma. U tim je danima predložio lično meni da se ovde osnuju još 3 arhiva sličnim ovome: Jednog za Lacmane, jednog za Poturice i još jednog za Mađare i Švabe. Njegova je doktrina bila: Ko nije čist Srbin, njemu nema mesta u Jugoslaviji.

Kasnije, neočekivano, desilo se u njemu neko naglo ustezanje, nekakvo ustručivanje. Ukočio se. Prosto se okamenio. Prestao je razgovarati. Izgubio je entuzijazam, koji je kod njega bio karakterističan. Promenili su mu se i glas i izraz lica. Izraz lica, molim vas, kao da nije bio taj Stevo Jovanović, koga smo godinama poznavali.”

Risto je nehotice pogledao Veljkovo lice. Ali je u isto vrijeme i Veljko bacio pogled na Ristu.

“Tražio mi je odsustvo, da bi otputovao do Kopenhagena.” “Do Kopenhagena?” Upitao je Risto. “Da. Dao sam mu odsustvo... Nekoliko dana kasnije obavešteni smo da je napravio skandal u jednoj knjižari ovde u Beogradu. Polomio je staklariju te knjižare, rasturio knjige, bacao ih na trotuar, a sve je to činio vičući iz sveg glasa: ‘Dole Filologija!’... Mi nismo smeli da mu tražimo objašnjenja. Smatrali smo umesnim da mu ne

potsetimo jednu takvu nepriliku... A sada, ako želite, da vas prošetam kroz Arhiv. Imate li pitanja, gospodine Kilibarda?"

Arhiv je bio smješten po galerijama, koje su se granale desno i lijevo, valjda među gorostasnim plintama akademskog zdanja. Ličile su na podzemne divovske kapilare, koji su snadbijevali prigodnim sokovima korjene nekog nadzemnog čudovišta. *"U galerijama,"* rekao je direktor, *"dosari su klasificirani po korpusima, svaki korpus ima određen broj komora, i najzad odgovarajući rafovi. Sve je raspoređeno po najsavremenijim naučnim propisima. Imamo po raskrsnicama i prigodne predkomore, u obliku miničitaonica, u kojima se eksploratori mogu poslužiti sa minikartotekama i minivideotekama."* *"Izgleda prilično obiman prostor."* Primijetio je Risto. *"Toliko smo se proširili,"* objasnio je direktor samopohvalno, *"da nam nisu bili dovoljni temelji Akademije. Morali smo prisvojiti podzemne spratove svih okolnih zgrada."* Pročutao je par sekundi, pa je dodao sa očitim nezadovoljstvom: *"A plaćamo im kiriju, kao da sve ovo činimo za svoj interes."*

Risto Kilibarda je iznenada upitao direktora Akademskog Arhiva: *"Zašto se sve ovo ne nalazi u arhivima Državne Unutašnje Službe?"* Direktor se mudro zamislio. Oči su mu zasjale. Lice mu je zablistalo. Najzad je odgovorio jednim jedinim izrazom: *"Akademija je mozak."*

Sva trojica su hitali između dobro osvjetlenim galerijama. Zalazili su tu i tamo unutar komora, čitali poledine dosara. Direktor je neumorno komentirao, ali je Ristu povoljnije bilo da sam razgleda etažere, fijke, ladice, i da čita njihove naslove. Ovo je bio razlog, izgleda, što je poslije nekoliko minuta u čitavom tom velikom podzemnom kompleksu zavladała supersticiozna tišina. Bili su prevazišli sekciju svjetskih iskustava u poslovima etnoproobražavanja. Prevazišli su i mali kutić tzv. stručnjačkih usluga.

Vidjeli su prolazno, ali ne bez radoznalosti, sekciju etnosa u doba robovlasništva, heleniziranje predhelenskog substrata u arheogrčkim državicama poslije pada Troje, neuspjeh svemoćnih egipatskih faraona u okršaju sa malobrojnima, tako reći, šakom Jevreja. U nastavku su razgledali Rimsko Doba. Proces latiniziranja odnosno romaniziranja, počev od mještana Etruraca i došljačkih, ali istokrvnih Trojaca, pa sve do preobražaja Daka i Galaca. Rim naspram Ilira. Da li je postojala mogućnost iliriziranja Rimljana? Ilirska bespismenost, spas Rima. Ako bi velika Ilirija praktikovala

svoju pismenost kao mala Grčka, umjesto Rimskog Carstva istorija bi poznavala Ilirsko Carstvo.

“Ovo je za nas jedno od najvažnijih odjeljenja.” Rekao je direktor, koji je već od početka igrao ulogu vodiča. **“Iskustvo prvih osigurava uspešan put onima koji dolaze iza njih. Onemogućavanje školstva na njohovom jeziku među Šiptarima, ili pak ometanje na bilo koji način, deluje višestruko jače nego li čitav arsenal hemijskog oružja.”** Bio je to znak da je uvaženi direktor vrlo dobro poznao gospodina Veljka. Zato je Risto odmah pritekao: **“Ali kada hemija upadne kao neki jastreb među školnicima?!”** **“Onda svaka čast!”** Pohvalio je direktor Arhiva indirektno Ristovog kolegu.

Otišli su dalje. Vodič je bio veoma uslužan. **“Rim i Grčka. Uticaj grčke kulture kod Rimljana”... “Arheosloveni, jedno od najznačajnijih poglavlja u istoriji čovečanstva. Naše proširenje prema Zapadu i prema Jugu. (Da ne upotrebljavamo reč ‘ekspanzija’.) Prisvajanje i rasprostranjenje ćililskog pisma, upotreba naših jezika u našim spisima i knjigama, odlučujući čin ovekovečenja našeg postojanja. Mi na Balkanu. Metode naših monarha. Zašto ne mogosmo posloveniti Grčku? Dolazak Turaka je spasio Grčku od nas. Zašto se nisu poslovenili Rumuni i Mađari? Zašto nismo mogli posloveniti sve Arbanase?”...**

“Ovde imamo veoma interesantan strategijski projekat.” Bilo je to zasebno odjeljenje, ugrađeno unutar jedne glomazne kolonade. Police su bile takođe glomazne, od debele dubove daske žućkasto lakirane. **“Nastavak naših već postojećih strategija: Kako da se poslovene Rumuni, Mađari i Grci i kako da se dokrajči poslovenjenje preostalog dela Ilira, koji se danas nazivaju Šiptarima, odnosno Albancima. Koliko nam je vremena potrebno da se završi sav taj posao a cilj je, s jedne strane, da ne bude drugih naroda između nas i Rusa, a s druge strane, da ne bude prepreka Slovenima od Beringovog do Gibraltarskog Moreuza. U svemu ovome, postavlja se pitanje: Koja je pouzdanija metoda, asimiliranje ili jednostavno čišćenje?”**

Poštovana gospodo, vi i sami vidite koliko su to komplikovane stvari, i teoretske i praktične. Gledajmo ovde: Evropa u geografskim otkrićima. Evropejci se sele prema Zapadu i učvršćuju se u Americi. Da li bi se odrugojačili tamošnji stari narodi, ako Evropjani ne bi uzeli sobom i pismenost zajedno sa puškom? Ovde imamo odeljenje imenom Afrika i Francuska. Možda bi pravilnije bilo: Belo nad crnim, kako je nesretni Stevan ponekad predlagao. Turci i Jermeni. Pokolj Jermena. Etnocidne

radoznalosti iz raznih krajeva sveta. Putopisi, sećanja, doživljaji.” Veljko se zaustavio pred nekim albumom. *“To su tradicionalni sportovi Baska.”* Objasnio je direktor. *“A postavlja se pitanje: Da li su sportovi jedan od razloga što se nacija Baska nije istrebila? Sve što se vezuje sa istrebljenjem, nalazi se u ovom Arhivu. Pa ipak, ja nisam ubjeđen da je ovo jedinstveni arhiv ove vrste, na Svetu.”*

Nijesu znali koliko je vremena prošlo i još koliko će im trebati. Risto se osjećao kao u nekom ogromnom grobu. *“Mora da se i Stevan tako osjećao, ali je učinak možda bio suprotan.”* Pomislio je i nastavio hodati. *“Skitamo kao ogladnjeli crvi po jednoj utrošenoj, do srži iscrpljenoj katakombi.”* Za trenutak je pomislio da se tu ni satu ne može vjerovati. Bio je zaista bolestan.

“Ovo vam je bio samo ulaz u Arhiv Stevana Jovanovića.” Reкао je iznenada direktor. *“Upravo od ove tačke našeg podzemlja ustvari i počinje naš izvorni rad. Pa se odavde razgranjava po svim tkivima naše nacije, poput vodovodnih instalacija.”*

ZARAD DARINKE

Stari Mićun je bio sam. Sjedio je na balkonu i pjevušio. Dvostruko staklo ga je branilo od vjetrova, a pogled nad Beogradom je bio prizoran. Risto mu je prišao laganim korakom. *“Diko naša, Crna Goro!”* To je bio stih koji se po ko zna koji put ponavljao u njegovim usnama. Vidjevši Ristu, Mićun se okrenuo, a lice mu je zasvijetlilo kao staklo prema suncu. *“Hvala Bogu e si živ i zdrav!” “Daj da skupa zapjevamo!”* Reкао je Risto i odmah započeo po ritmu kola: *“Diko naša, Crnaa Goro, diko naša, Crnaa Goro!”* Stari ga je pratio. Darinka se još nije bila vratila s posla, a i Cvetko je izgleda imao zakašnjenja u fakultetu. *“Jesi li doručkovao?”* Upitao je Risto, a bilo je podne. *“Ne, još.” “Hoćeš li da ti isprigam omlet sa pršutom?”* Umjesto protivljenja, Mićun mu je šalom odgovorio: *“Ako hoćete da vam stari što prije umre, hranite ga kokošjim jajima i pršutom.”*

Risto je spremio kajganu sa po 2 jajca, isprigana ‘*po crnogorski*’, sa po oveci komad pršute i po nekoliko komadića slanine. Postavio je na stočiću još i 2 čaše crnog crmničkog vina. Na tom malom beogradskom balkonu, cvjetala je na taj način nekakva mala Crna Gora, ali oklopljena u staklu, kao neka ukljeva u akvarijumu. Višespratna zdanja Beograda, gledana sa visine

gdje su se oni nalazili, neshvatljivo su ličila na parčad kukuruznog hljeba. **“Preksinoć si mi se uznemirio”**, rekao je Mićun, **“a krivica je bila sva moja.”** **“Ti si najmanje kriv među nama.”**

Razgovor je bio umirljiv, doručak, odnosno ručak, bio je prijatan, ali bića njihova nijesu bila spokojna. **“Ratovali smo, ranjavali smo se, ginuli smo, radili smo odano i nepokolebljivo posvećeni nekoj, kako smo je mi nazivali, Novoj Jugoslaviji. A sada, eto šta se u njoj radi! Ratujemo jedan protiv drugoga. Svađamo se čak i ovdje, u ovim ne više od 100 metara kvadratnih. Ubijamo se.”** Risto nije mogao razlikovati, jesu li to njegove misli ili su misli njegovog oca. Mićun je postavio ruku na koleno svoga sina: **“Znaš, Risto? Ja mislim da, zarad Darinke, ne spominjemo više Crnu Goru u ovoj kući.”** Ristu je zaglavio zalogaj hljeba u grlu.

KOGA JE STAVAN JOVANOVIĆ UBIO?

Na sudu se nije moglo razumjeti ni ko optužuje, ni ko brani, ni ko sudi, niti kome se sudi. Činilo se da je to bilo najprotivrečnije suđenje na Svijetu. Risto je pročitao svoju optužbu u kojoj se skoro ništa nije razumijevalo. Doktor V. Velimirović nije priložio izvještaj, kako se to propisima određivalo. On je samo usmeno saopštio da se njegov pacijent smatrao toliko bolesnim, da bi ga sud morao osloboditi i preporučio intenzivno liječenje. Plaćeni branilac, Mirko Zvonar, nije ni jednu riječ progovorio, i to se smatralo najzagonetnijom pojavom u istoriji pravosuđa. Opruženi Jovanović Stevan je nepokolebljivo insistirao da ga sud neodložno oslobodi i da ga proglasi najmanje zaslužnim rodoljubom. **“Ubio si tvoju suprugu, majku tvoje dece.”** **“Ubio sam Šiptarku. U mojem Arhivu ima na hiljade Srba, koji su potamanili desetine hiljada Šiptara, pa se protiv njih, sasvim opravdano, nije pokrenuo niti jedan krivični postupak. Otkud sada krivični postupak protiv mene!?!”** **“Ubio si tvoga sina.”** **“Ubio sam Šiptara.”** **“Ali u njegovim venama je tekla i krv tvojih predaka.”** **“U njegovim venama je tekla i šipraska krv. Nauka nije dostigla da poštedi jedan deo genetskog sadržaja, uništavajući drugi njegov deo. To se meni mora priznati kao samopožrtvovanje. Bezmalo, herojski podvig!”** Napokon, nije se mogao izvesti nikakav pouzdan zaključak. Nije se čak moglo zaključiti ko je koga ubio, odnosno uništio. Jeli taj Stevan, taj neopredjeljivo optuženi Jovanović Stevan, uništio svoju porodicu, uništio samoga sebe, uništio ili uništavio svoju instituciju, Srpsku Akademiju Nauka i Umjetnosti, ubio 3 beznačajna

Albanca ili je pak praktično ubio samu Srbiju. Krivični sudija se ipak nije usudio da oslobodi vinovnika, mada je očevidno oklijevao.

U međuvremenu, gospođa Vidosava Jovanović-Krstić je zakazala pogreb svoje snahe, svoje unuke i svoga unuka.

NAREDNA BRUKA

Prvi koji je progovorio, čim je Risto ušao u stan, bio je Cvetko. Zapravo on je bio i prvi i poslednji, odnosno jedini član porodice Kilibarde voljan razgovora te večeri.

U internetu se pojavila vijest o galami koju je napravio Stevan Jovanović prošle noći u prostorijama javnog tužilaštva i u zatvoru. U uvodnom dijelu obavještenja stajalo je objašnjenje da se administracija odsjeka unutrašnjih poslova i kancelarija javnog tužilaštva u Beogradu nalaze u istoj zgradi, što nije u potpunosti odgovaralo istini. U podrumima te zgrade, rečeno je u nastavku, nalaze se mnogobrojne ćelije pritvorenika i zatvorenika koji čekaju, ponekad i mjesecima, da se izvedu pred sud.

Sinoć se u toj zgradi i u tome zatvoru priredila jedna od najprizornijih predstava. Jedan od pritvorenika, ubica triju članova svoje porodice, dok su ga milicioneri vukli kroz hodnike, uzvikivao je čudnu parolu: “**Kilibarda Šiptar!**” Zatim je slijedilo objašnjenje: Ko je Kilibarda? Kilibarda je jedan od najautoritativnijih istražnih sudija grada Beograda. Po nacionalnosti je Cnogorac. Sin je Mićuna Kilibarde, partizanskog komandanata u formacijama drugosvjetskoratske Jugoslovenske Narodnooslobodilačke Vojske, zatim dugogodišnjeg oficira u JNA, smještenog u Beogradu šesdesetih godina.

Problem porijekla prezimena Kilibardi je od sinoć postao problem svjetskih etimologa. Kojeg je porijekla njihovo prezime, posledično, kojeg su porijekla nosioci toga prezimena? Govorka se, odnosno spletkara se kao da je taj pomenuti ubica etimološkim istraživanjima došao do zaključka da je njegova žena albanskog porijekla, pa ju je upravo zato i masakrirao kuhinjskim nožem. Isti taj svojevrstni puritan proglasio je sinoć čistim Albancem i svog istražnog sudiju, gospodina Rista Kilibardu, protestno odbijajući da svjedoči pred njim. Uzvikujući sa prozorčića svoje ćelije: “**Kilibarda Šipta! Kilibarda Šiptar!**” on je sinoć prouzrokovao pravu

uzbunu među zatvorenicima. Uzbuna se proširila i izvan zidinâ toga zatvora, doprla do ušiju radoznalih novinarâ, a novinari su se obratili specializovanim naučnicima. Izašlo je najzad na vidjelo i folklorno, ko zna od kad naslijeđeno predanje o nekom predaku roda KILIBARDI koji je navodno jahao na bijelom konju. Na albanskom se bijeli konj naziva **KALI BARDE**. Ostaje zagonetno i ljubopitljivo: Da li će gospodin Kilibarda priznati svoje arbabaško porijeklo i kako će se to u daljnjem odraziti među nacionalnim ekstremistima?!

Cvetko je sve to pročitao drhtavim glasom. Završio je čitanje. Okrenuo se prema svome djedu i zapitao: “*Deda Mićune, možeš li nam ti nešto objasniti?*” Mićun je sasvim ravnodušno odgovorio: “*Ima neka legenda o nekom bijelom konju, ali, da li se to vezuje sa jezikom Arbanasa, nemam ti pojma.*” Darinka je za sve to vrijeme, ne skidajući kuhinjsku kecelju, sjedila pored Cvetka i pratila očima to što je Cvetko čitao. “*Naredna bruka!*” Progundala je nervozno, pa je ubrzanim koracima prešla u spavaću sobu i svalila na krevet, ne skidajući kuhinjsku kecelju. “*Naredna bruka!*”

U JEKU DRUGE ISTRAGE POTURICA

Čim je na sudu odlučeno da Stevan ostane u zatvoru i da se nastavi isleđenje o njegovom krivičnom djelu, odveli su ga u ćeliju i odmah je zaspao. Bio je pod jakim uticajem lijekova. Probudio se tek oko 3 sata izjutra. Trebalo je još oko 5 sati da svane.

Ustao je, uhvatio se čvrsto za rešetke i počeo da viče: “*Braćo zatvorenici i braćo milicioneri!*” Ponovio je istu rečenicu više od 10 puta. Gvardijani su pokušali da ga učute, ali nijesu uspjeli. Pošto se uvjerio da su se većina sužanja probudila, on je nastavio: “*Braćo zatvorenici i braćo milicioneri! Druga Istraga Poturica je u punom jeku. Više od 8 hiljada srebreničkih Poturica je već strpano u na brzinu otvorenim rovovima. Njihove lješeve su pokrili buldožeri. Ti lješevi tih izdajničkih Poturica već trunu pod zemljom. Širom našeg zapadnog dela domovine, Bosne i Hercegovine, potamanjeno je više desetina hiljada tih Poturicâ, izdajnikâ naše hrišćanske vere, a nastaviće se njihova istraga sve dok ijedan od njih bude živ. Borbe se vode oko Sarajeva, oko Zenice, oko Doboja, oko Banja-Luke, oko Mostara.*”

Bio je ubijeden da se sva masa zatvorenika već bila probudila i da ga bar obližnji i čuju i razumiju. Pročutao je par sekundi, pa je nastavio: ***“Draga moja nesrećna braćo! Slušajte me pažljivo, pa kad budem završio moj govor, prenesite ga tamo gde me nisu čuli! Ideja Istrage Poturica se proširuje i na lacmane, jer i oni su izdajnici srpskoga hrišćanstva. Ista ih sudbina čeka. Mi ćemo zauzeti i Vukovar, i čitavu Slavoniju, i Dubrovnik, i Šibenik, i Zadar. Potisnućemo lacmanske Hrvate što dalje prema Zapadu. Prosto ćemo ih proterati, kao što smo proterali Mađare iz Vojvodine i kao što smo očistili Baranju od Nemaca. A razume se da ista sudbina, i još gora, čeka i zloglasnu Šiptarsku Kamarilu. Šiptari su ljudojedi! Smrt svima Šiptarima Sveta!”*** Zatvorski hodnici su časkom zabuktali i zabrujali jednoglasnim poklicima: ***“Smrt Šiptarima!.. Smrt Šiptarima!”*** Čule su se i lupnjave negdje u dubini. Gvardijani su potrčali u tom pravcu. Izgleda da je među zatvorenicima bilo i Albanaca, pa je tamo iskrsla žestoka tuča. Nije se znalo ko je koga napadao, ali se lupnjava dugo nije stišala, sve dok su naredbe milicionera nadvladale. Stevan je tada nastavio: ***“Čujte me, braćo zatvorenici i braćo milicioneri! Ni mi ovde u Beogradu ne smemo ostati skrštenih ruku. Ja sam već dao svoj primer. U Beogradu ima još puno pritajenih Šiptara, a mi ih moramo na vreme otkriti. Da ih otkrijemo i da ih neutraliziramo! To je za nas Beograđane najpreči zadatak u ovim svetim danima. Živeli!”*** Zatvorske prostorije su ponovo zabuktale i zabrujale, poput podzemnih eksplozija.

ŠEŠELJ ŠIPTAR

U 5 sati se opet čulo Stevanovo uzvikivanje, ali sada izrazito promuklim glasom. On je nabrajao prezimena, po njemu pritajenih Arbanaca, koji ponekad mogu biti i opasniji od samog Rugove. U centru tog njegovog bujnog i burnog raskrinkavanja bila su i imena Milana Šešelja i Momira Bulatovića. Po nekoliko minuta su trajala skandiranja: ***“Šešelj-Šiptar! Šešelj-Šiptar!”*** i ***“Bulat-Šiptar! Bulat-Šiptar!”*** Zatim: ***“Lalić-Šiptar! Lalić-Šiptar!”*** aludirajući na Milana Lalića, poznatog protivarbanaškog pisca i ***“Ćosić-Šiptar! Ćosić-Šiptar!”*** aludirajući na Dobricu Ćosića. Prezimena tih veoma poznatih ličnosti, Stevan je objašnjavao riječima albanskog jezika: ***shesh, baltë, lalë i qëros (qos)***. Zatvorenicima je sve to izgledalo interesantno. Upoređivao je arhimandrita Amfilohija sa vadiikom Danilom. Sebe je upoređivao sa Vukom Mićunovićem. U tom zanosu opšteg oduševljenja neko je predložio da se Prof.Dr.Stevan Jovanović imenuje čelnikom Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti. Neki drugi su bili mišljenja

da se na čelu eSAeNU-a postavi arhimandrit Amfilohije. Na to je Stevan, veoma prijatno primamljen toliko pametnim predlozima, patetično zatražio: *“Pozivam vas da damo počast srpskom vladici Danilu Petroviću, ideatoru i realizatoru Prve Istrage Poturica!”* Slijedilo je počasno ćutanje. Nakon ćutanja, Stevan je svečano izgovorio: *“Slava!”*...*“Slava!”* Zaorilo se horski po čitavom zatvoru.

Nije bilo jasno otkud i zašto se ponovo povratilo maloprijašnje skandiranje: *“Šešelj-Šiptar! Šešelj-Šiptar! Šešelj-Šiptar! Šešelj-Šiptar!”* Na to je Stevan našao za shodno da objasni: *“Ne smemo zaboraviti da se za sada Milan Šešelj ubraja među poštenim Šiptarima!”*

LANAC KRIPTOARBANASA

Sekretarica Borka Smiljanić je obavijestila Rista o predprazničnim događajima, čim je on, nakon praznika, došao na posao. Tražio je pismeni izvještaj. Pročitao ga, pa ga labavo, bezvoljno, postavio na sto. *“Ima novoga i na internet mreži.”* Rekao je Momo, ne skrenući pogled sa kompjutera. Risto je otvorio svoj kompjuter. Bio je to spisak takozvanih potajnih Šiptara koje je, navodno, nepravedno uhapšeni Prof.Dr.Stevan Jovanović, objelodanio na mitingu zatvorenika, održanom u prostorijama beogradskog zatvora u rano jutro na Badnji Dan. Spisak tih prezimena bio je objavljen po azbučnom redu, sa napomenom da je takvo ređanje redakcionalno. Albanske riječi, kojima su se navodno tumačila navedena prezimena, bile su umetnute među zagradama. *“BALJAŠEVIĆ (albanski: balash), BALJEVIĆ (albanski: balë), BALJOŠEVIĆ (balosh), BULATOVIĆ (baltë), BRIĐANIN (breg, brigje), BURIĆ (burrë), BURMAZOVIĆ (burrë i madh), CUCKIĆ (cucë), ČALOVIĆ (i çalë), DEDIĆ (Dedë), DREKALOVIĆ (Ndrekë, Ndrekël), ĐOKIĆ (Gjokë), ĐOLOVIĆ (gjolle), ĐONOVIĆ (Gjon), ĐEKANOVIĆ (Gjekan), GAŠIĆ (Gash), EGRIC (i egër), KALJEVIĆ (kalë), KALEZIĆ (kalëzë), KILIBARDA (kalë i bardhë)”* Risto je tu zastao. *“Ma, Boga ti, kako se ovo čita?!”* Zastao je, gledao je, uporno i začuđeno, u to svoje prezime, s kojim se družio više od pola vijeka, pokušao je da riječi u zagradama izgovori glas po glas *“k-a-l-e-...i...b-a-r-d-h-e”* i na kraju se grubo izduvao: *“Lažu, mrcine!”* Ipak nije prestao čitati u nastavku. *“KLJAJEVIĆ (me kla, me qa), KLJAJIĆ (me kla, me qa), KRCUNOVIĆ [kërcu (n)], KRIJEVIĆ (krye), LALEVIĆ (lalë, od vëlla), LALIĆ (lalë, od vëlla), LEKIĆ (Lekë), LEKOVIĆ (Lekë), LEŠEVIĆ (Llesh ili lesh), LJEŠIĆ (Llesh ili lesh), LJEŠKOVIĆ (leshko), LJEŠOVIĆ*

(lesh), LJOPIČIĆ (lopë), LUMEZIĆ (lumë+zë), MALEŠOVIĆ (malëshë), NIKEZIĆ (Nikë+zë), NILOVIĆ (Nilë), NUŠIĆ (Nush, n-u-s-h), PLJAKIĆ (plak), PRENTIĆ (Prend), PRENTOVIĆ (Prend), ŠALJIĆ (shalë, s-h-a-l-e), ŠEŠELJ (shesh, s-h-e-s-h).” Risto je opet zastao. Proglasiti Albancem najistaknutijeg protivalbanskog političara, najvaterenijeg srpskog nacionalistu, to najubjedljivije objašnjava psihičko rasulo toga čovjeka. Risto je, malte ne, dao pravo doktoru Veljku Velimiroviću da bi trebalo promijeniti optužbu i tražiti ili da se oslobodi, ili da se prenese u bolnicu. Što je mislio u sebi, počeo je i glasno ispoljavati, ali je Momo Grnčarević upao: *“Koliko ja znam”*, rekao je on, *“ima bezbroj Albanaca koji su najvjernije služili Turskoj, čak i ginuli za račun Turske.”* *“Ti misliš da Šešelj zna svoje porijeklo?”* Upitao je Risto. *“Ne znam. Ali se ne bih zakleo.”* Risto je nastavio čitanje na internetu: *“ŠEŠLIJA (shesh, od glagola me pa).”* *“Lažu!”* *“Šta kažeš?”* *“Kažem da lažu.”* Odgovorio je Risto. *“ŠKULETIĆ (me shkulë).”* *“Eto ti opet: m-e-s-h-k-u-l-e! Ja poznajem Škuletiće. Oni uopšte ne liče na Albance.”* *“ŠKUNDIĆ (me shkundë), ŠOĆ (shok), ŠOŠKIĆ (shoshkë), ŠTEKOVIĆ (shteg), ŠTILJANOVIĆ (me shti), VEŠOVIĆ (vesh), VUKŠALIĆ (Vukë plus shale, s-h-a-l-e), ZEMIROVIĆ (zë i mirë), ZOGOVIĆ (zog), ZOTOVIĆ (zot).”* Na kraju je stojala napomena: *“Svaka od ovih porodica ima po desetine a ponegde i stotine članova. Dodajmo tome i njihove krvne veze sa nešiptarskim Srbima, pa tek onda možemo zamisliti koliko tih skrivenih Protivsrba ima među nama.”*

Slijedila je vijest da se, u priobalnom predgrađu, negdje pored Dunava, oglasilo novo građansko društvo imenom *“Stevanovi Momci”*.

DVOJNA CRNA GOSPOĐA

“Prošlo je više od nedjele dana, a tijela pogubljenih su se još nalazila u mrtvačnici. Državni organi nijesu imali pisanih propisa šta da se radi u takvim slučajevima. Ta ista država imala je dovoljno, i to istančanih ‘propisâ’ šta da radi sa ubijenim ljudima u nesrpskim teritorijama. Imala je ‘propise’ kako da se pale kuće zajedno sa njihovim obiteljima i kako da se obitelji tih kuća pretvore u ugalj. Imala je ‘propise’, u obliku vojnih naredbi, kako da se stanovnici sela i gradova pohvataju, vežu u grupama po 50 njih, i tako vezani postrijeljaju ili pokolju noževima, bajonetima i sjekirama. Srpska država, odnosno njena vojska u sklopu te države, imala je ‘propise’ kako da se iskopaju jame i rovovi, kako da se postrijeljani i

poklani ljudi strpaju u tim jamama i rovovima, i kako da se pokriju lješevi tih ljudskih stvorenjâ hrpama zemlje, blatom i kamenjem. Svijet je upravo ovih dana svojim očima gledao, čak i snimao i dokumentirao ‘propisne’ ‘pogrebe’ tih vrsta, širom Bosne, dok se gospođa Vidosava Jovanović-Krstić vucara po beogradskim kancelarijama tražeći dozvolu za sahranu svoje snahe, svoje unuke i svoga unuka.” Ovaj dio komentara, nekim čudnim prevrtanjem stvari, nijesu emitovali ni muslimani, direktno ugroženi, niti na pr komunisti, nego, naprotiv, neki liberalni krugovi iz Holandije.

Organi milicije, uprava bolnice, opštinski organi, svi su joj odgovarali: *“Ne smemo. Vi jeste njihova rodbina ali nijeste neposredni član te porodice. Mi Vas moramo smatrati njihovom komšijom. Običan sused! Smemo li mi bilo kom susedu uručiti 3 mrtva tela?!”* Gospođa Vidosava ih je prijetila sudom, ali, ni bolnica, ni milicija, nijesu smjeli obaviti sahranu sami na svoju ruku. Otišla je čak do gradonačelnika. Bili su posrijedi i Božićni Praznici, pa se većina odgovornih nadležnikâ nije ni nalazila na radnim mjestima. Prošla je tako čitava sedmica. Došli su iz Zrenjanina 2 brata pokojne Jasmine. Ni njima se nije dala dozvola. Morali su se vratiti ponovo u Zrenjanin da bi osigurali potrebne dokumente. Tamo su mogli dobiti izvod iz matične knjige samo za Jasminu, ali za Svetlanu i Predraga, ništa. Uostalom, i u slučaju kad bi dobili dozvolu, Vidosava ne bi priznala, jer je smatrala da nikome drugom ne pripada da se brine za pogubljene, osim nje.

Najzad je telefonirala Ristu Kilibardi. On ju je pozvao u svoju kancelariju. U međuvremenu je razgovarao sa više od 10 svojih poznanika i drugova, sve dok nije osigurao obećanje da će se pomenutoj gospođi dati dozvola da organizuje i obavi sahranu svojih bližnjih. Protivno očekivane pristojne, bar formalne zahvale, Vidosava mu se drsko obratila: *“Mogao si izvući iz mrtvačnice mrtve, ali si žive strpao u tamnicu. Daj sad dozvolu da i jadni Stevan učesvuje u sahrani.”* Risto se zapanjio: *“Gospođo, da li vi znate da je on njihov ubica!? Kako možete zamisliti nešto tako?!”* *“Ali on je i suprug i otac njihov! Vi nemate pravo da mu sprečite oprostajni obred!”* Risto, prosto nije mogao shvatati ni razumjeti dvojnost te zagonetne, ponekad grube, a u isto vrijeme, izvanredno i neopisivo lijepe žene.

PRIPRAVNE MJERE

Komandir milicije i još jedan nepoznati civilno odjeveni službenik, savjetovali su gospođi Vidosavi da se taj pogreb ne oglasi, kako se to čini u

običnim slučajevima. Nije bilo preporučljivo sakupiti rodbinu i poznanike. Čak ni uobičajena obavještenja, u ovom slučaju, ne bi trebalo praktikovati. Pa i grob neka bude jednostavan. Kad se pomenuo grob, u jednini, gospođa Vidosava je upitala: “**Grob ili grobovi?**” “**Kako ga vi budete odredili.**” “**Valjda ne mislite da ih strpamo u nekoj zajedničkoj jami!**”

Otišla je kod groblja, odredila mjesto, naručila 3 groba jednog pored drugog, u nastavku groba njenog pokojnog supruga. Bila je patetično protiv tzv zajedničkih, masivnih grobova. Novac je morala potražiti kod svojih “**devojaka**”. One su pribrale potrebnu svotu i predale joj sa posebnim posvećenjem. Ostao je još pop, koga je trebalo pozvati i obavijestiti o vremenu pogreba. Odvezla se do crkve. Ali je i tu naišla na neočekivani otpor. Žrtve se u javnom mnjenju smatraju Šiptarima, a Šiptare ne sahranjuju pravoslavni popovi. Ona se potrudila objasniti im da su sve 3 žrtve pravoslavne vjere, ali popovi nijesu ni htjeli da čuju njena obrazloženja. Morala se obratiti igumenu, zatim samom mitropolitu. Mitropolit joj je savjetovao da bi se o tome mogla obratiti Arhiepiskopiji Ortodoksne Autoćevalne Crkve u Tirani. Vidosava se rasrdila, nazivajući stav tih sveštenikâ, tobožnjih “**branilaca**” božje pravednosti, najbrutalnijom sprdnjom.

POGREB

Kolima bolnice, ali uz pratnju milicije, dovezena su 3 kovčega i smjestili su ih ne na Stevanovom dijelu dvorišta, nego na dijelu pokojnoga Ljubiše. Tu ih je čekala mala grupa pokajnika: 2 brata pokojne Jasmine Jovanović-Goljamadić, gospođa Vidosava Jovanović-Krstić i osmoro djevojaka, među kojima i Bosanka Sanija, koja je drhtala šćućureći se uz jednu od svojih drugarica. Prije nego što je počeo obred, gospođa Vidosava je zamolila Saniju: “**Sanija, molim te, nemoj mi u toku pogreba zapjevati Brankovo Kolo!**” Sanija joj je obećala.

Mala je povorka krenula. Najprije niz uske ulice privatnog dijela Beograda, zatim malo po malo kroz sve šire i šire ulice. Upravo u tim minutima laganog klizanja pogrebnih kola ka gradskom groblju, desio se neočekivani prizor. Neprimjetno su se pridruživale povorci male grupe muškaraca i žena odjevenih u crno. Kada je povorka stigla kod groblja, ona je već brojala stotine učesnika. Vidosava je bila duboko dirnuta. Nije plakala, ali se vidjelo da je krajnje uzbuđena.

Grobari su obavili svoj posao. Ona se popela na jedno uzvišenje. ***“Poštovani saučesnici! Zahvaljujem tekstilne inženjere i radnike, drugove i drugarice moje drage i nezaboravne snahe Jasmine. Zahvaljujem studente i studentkinje, drugove i drugarice moje prelepe unuke Svetlane. Zahvaljujem drugarice i drugove moga prepametnog unuka Predraga!”***

Udovica Vidosava je trenutno umukla. Premjestila se kraj groba svojeg supruga, pa nastavila: ***“Poginuo je moj suprug daleko na Jugu. Usred crne noći. Nisam nikome javila. Nisam se nikome žalila. Pokupila sam rasparčano njegovo telo, pa sam čitavu noć vozila. Sjutradan smo mu odali pogrebne počasti, ja, moj dever Stevan i moja snaha Jasmina.”***

Premjestila se ponovo, veoma lagano, kraj novih grobova. Izgledala je veličanstvena, u dugoj crnoj haljini, a sva obavijena crnim pletenim šalom. ***“Eto, sada, kraj njega, i snaha mu, i unuk, i unuka! Troje odjednom! Rasparčanih tijelâ, kao i on, pre 20 godina!.. Čitav se pogreb pretopio u suze.***

“Svima vam zahvaljujem i molim vas da mi dobro shvatite ovo što ću vam sada reći: Nesretni Stevan Jovanović, moj dever, brat moga nesretnoga muža, u svojoj suštini nije kriminalac! On je proizvod kriminalne fabrike koju mi Srbi moramo do temelja razrušiti!” Među masom crno odjevenih ljudi proširila se nekakva neartikulisana gundava, poput tutnjave: ***“Do temelja razrušiti!”*** ***“Razrušiti i novu sagraditi.”*** Zaključio je stariji brat pokojne Jasmine, brišući maramom suze.

PRIMJER BESPREKORNOG HUMANIZMA

Doktor Veljko Velimirović se nije nalazio u Beogradu, ali je bio ostavio recept svome zamjeniku. Prema izvještajima koje je imao Momo Grnčarević, on je bio otputovao za Bileće. Pričalo se da tamo radi već nekoliko godina, ali krišom. ***“On tamo dobija trostruku platu,”*** rekao je Momo, ***“jer radi u tajnom hemijskom zavodu za vojne potrebe.”*** I Risto je nešto bio čuo o toj Velimirovićevoj djelatnosti, ali se nije mnogo interesirao. Ristu se nijesu sviđale tajne stvari. No njegov kolega Momo je izgleda poznavao Veljkove poslove do tančina. ***“Prof.Dr.Veljko Velimirović je izvanredno talentovan čovek.”*** Rekao je on. ***“Hemičar prvog reda i odličan poznavalac psihičkih oboljenja. Služio je dugo vremena u čuvenim i***

nečuvenim našim zatvorima, u Nišu, u Sremskoj Mitrovici. Kažu da je tamo eksperimentirao, sa veoma uspešnim rezultatima, upotrebljavajući u tu svrhu zatvorenike Šiptare. Niz novih modernih tortura, dejstvo novih bojnih otrova i ko zna šta drugo. Stotine hiljada Šiptara su se redovno hapsili, kažnjavali i izdržavali kazne širom Socijalističke Jugoslavije, pa je tu imalo dovoljno terena da se mirno i spokojno vrše eksperimenti. Bio je to zaista idealan teren za unapređivanje naše nauke. Zavod u Bileću sada već proizvodi hemijske bojne otrove, koji svetskoj vojnoj industriji još nijesu poznati. Milione bi dali za njega Amerikanci, Rusi, Englezi. Zato se i ne objavljuju njegovi radovi i zato ga naša država ljubomorno čuva. Jeste li приметili”, pitao je Momo Rista i Borku, “da doktora Velimirovića uvek prate 2 civilna milicionera? Čuvaju ga od eventualnih otmičara.”

I Risto i Momo, imali su puno posla, ali, kao što se redovno dešava, upravo kad činovnici imaju posla, nađu vremena da razgovaraju. A Momovi razgovori su bili naročito privlačni. “*Jedan od najuspešnijih Veljkovih pokusa bio je pokus nad šiptarskim đacima. Postavljale su se doze toga bilečkog praška u školskim prostorijama, učionicama, hodnicima, na raznim mestima, unutar klupe, na nekom uglu, među listovima knjiga i svezaka. Na raznim mjestima i u raznim količinama. Negde samo 3 grama, negde 12 grama, negde pola grama. Đaci, ulazeći u učionicama, počinjali su da se smeju neprimodno, da poskakuju ludački, da jecaju. Pružali se na pod, povraćali. Dio đakâ na koje nije delovala doza otrova, kao i školsko osoblje, uzbunjeni i krajnje nejaki da ma što urade, nosili su intoksicirane u obližnjim zdravstvenim ustanovama. Tamo im je data hitna pomoć, ali u većini slučajeva bezuspešno. Pisalo se da je 7000 đaka kosovskih Šiptara obuhvaćeno u tim eksperimentima. Veliki broj njih, ni dan danas se nijesu normalizovali. Sve se to pratilo, tajnom procedurom. Izvodili su se rezultati, donosili se zaključci, a kažu da je tim eksperimentom doktor Veljko Velimirović dobio puno pohvala, nagrada i odlikovanja.”*

TUŽNA ISTINA

Društvo “*Stevanovi Momci*” je objelodanilo svoj stav u vezi sa Stevanovim žrtvama. Momci Stevanovi su sto po sto bili ubijedeni da su Jasmina Jovanović-Goljamadić, njen sin zvani Predrag i njena kćerka zvana Svetlana, dobili zasluženu kaznu. Oni su svoje tvrdnje oslanjali, između ostalog, i na činjenicu da su se u Predragovom notesu našli provokativni i uvredljivi takozvani “*stihovi protiv Srbije*”. Citirali su te stihove “*Majko moja, Srbijo,*

i slepa, i gluva! Domovino moja, neljudska, zabludna!”, pa su ih smatrali dovoljnim da bi neko dobio smrtnu kaznu.

U nastavku su “*Stevanovi Momci*” objavili i opširan program svoje angažovanosti i svog djelovanja. Suština njihovog organiziranja i postojanja bilo je stvaranje “*čisto srpske nacije*”:

“Prošlo je punih 1350 godina otkad smo se nastanili na ovim prostorima, pa se ipak ne osećamo sigurnim. Ličimo na prazno plastično bure, koje se kotrlja tamo-amo pod pritiskom i najslabijeg vetra. Razlozi ovakvog našeg stanja mogu biti raznoliki. Ali jedan od najrazornijih, jeste, da u velikom delu naš narod nije čisto srpski.”

Uzmimo samo jedan primer. Ideja socialističkog bratstva i jedinstva stvorila je, između ostalog, i uslove da dođu u Beograd stotine i hiljade Šiptara. Oni su se ovde osetili previše slobodnim. Sasvim otvoreno su flirtovali sa srpskim devojkama i ženama. Najaktivniji su u tome bili studenti, konobari i političke ličnosti. Šiptarski studenti su mahom vodili ljubav sa našim studentkinjama, sa izvesnim liberalnim slojem žena, sa svojim stanbenim gazdaricama, čak su dosegli da pridobiju i pokoju profesorku. Kao rezultat ovakve naše neoprostive nepažnje, masovno su se rađala širom Beograda deca nečiste krvi.”

(“Seća vam se ‘Nečista krv’ Bore Stankovića?” Primijetio je uzgred Momo.)

“Broj tih deca je zaista alarmantan. Upravo ta nečista deca, danas rade kao službenici u mnogim našim kancelarijama. Ima takvih Polušiptara u svim odeljcima našeg javnog života, pa je upravo to razlog što naši poslovi ne idu kako mi želimo. Dio te dece nečiste krvi danas pohađaju naše univerzitete u većem broju nego što ih možemo zamisliti. To je zaista tužna istina, ali je mi moramo videti onakvu kakva i jeste: Srpska nacija, ovako razočarajuće pomešana, niti može napredovati, niti se može ikada uvrstati među naprednima.”

Polazeći od ove konstatacije, naše društvo “Stevanovi Momci” rešilo je da pre svega ustanovi, registruje i napravi spisak svih tih Polušiptara koji su se infiltrirali u naš narod. U svim našim bolnicama, u svim školama, i svim univerzitetima, u svim zatvorima, u svim vojnim jedinicama, u svim našim državnim ustanovama, sprovedćemo specijalnu analizu DeeNAa

(Deoxyribonucleic acida), da bismo tačno utvrdili poreklo svih stanovnikâ, najpre u Beogradu, a kasnije po celoj Srbiji. Kogod nam ne bude rezultirao čistim Srbinom, razume se da će mu najbolje biti da napusti ovu zemlju.”

TO JE NAŠA PROFESIJA: BITI DOSADNI

Suočavanje sa novinarima je Ristu najteže padalo. Nad Beogradom se prostirao snijeg, a nad Ristom se prostirao ledeni ogrtač saznanja da je u svakom ulazu i izlazu morao kontaktirati sa hrpom tih neobuzdanih brbljavica. Čekanje u prostorijama Gredastih Zgrada, tj okružnog zatvora, im je bilo zabranjeno. U ustanovi krivičnog odnosno istražnog sudstva se još nije bila ustanovila konferencija za štampu a nije se ni znalo da li će se to ikada desiti. Risto je ipak morao da se suoči sa novinarima, tom zaista čudnom a možda i čudotvornom vrstom ljudi. Na snijegu su mogli čekati 5 minuta. Ali ne i 5 sati, pa je najpodesnije mjesto bila obližnja kafana, gdje su se skupljali posjetioci sužnikâ. Srećom, prostrana staklena fasada te kafane, inače ni po čemu modrene, dozvoljavala je da se gleda pravo na stepenice istražničkih prostorija. Čim bi se otvorila vrata toga zdanja, novinari i snimači su trkom preskakivali ulicu, pa se gomilali na ravnini ispred stepenica. Nije li taj koji je izlazio bio Risto, novinari su porazno saginjali glave, skupljali pleća i vraćali se svojim stolovima pri svojim davno ohladnjelim čajevima ili kafama.

Ristu se nikad ranije nije dogodilo da ga tako netrpeljivo napadnu novinari. Obrađivao je desetine kriminalnih slučajeva. Bilo ih je i težih, ubijanja djece, oceubijstava ili majkoubijstava, masakriranja ljubavnicâ. Ali se novinari nijesu nikada gomilali u ovim srazmjerama i sa ovoliko upornim traženjima. Pa i pitanja su mu ponekad izgledala sasvim luda, prosto blesava. *“Ima li sumnji da je neko platio vinovnika?” “Molim vas, budite pažljivi: Nemojte kliznuti u jami nelogičnosti. Ima li ikakvog smisla da neki roditelj ubije sina svoga ili kćerku svoju za novac?” “Jeste li Vi nagovorili gospođu Jovanović-Krstić da organizuje pogreb ubijenim Šiptarima?” “Otkud Vi znate da su to bili Šiptari?” “Nema ludog Srbina koji bi Srbina ubio.” “Gospodine Kilibarda, osećate li se Crnogorcem ili se osećate Srbinom?” “Šta ima tu da se čovjek osjeća ili ne osjeća? Hoću li ili neću, ja sam rođeni Crnogorac. Milo ili nemilo, ja ne mogu promijeniti moje biće.” “Ali kažu da se Vaš sin Cvetko Kilibarda ne oseća Crnogorcem.” “Pa, možda me nadmogla njegova majka.” “Optuženi je izjavio da ste i Vi Šiptar. A i naučno je već potvrđena tačnost toga što je*

Vaš optuženi rekao. Ne bi li trebalo da date ostavku?” “Ne bih imao razloga da se povinem takvim i tima sličnim glasinama.”

U dnevnoj vanbeogradskoj i vansrpskoj štampi, mada i tamo prilično uzdržano, mogli su se uglavnom razlikovati 3 stava. Prvi stav: *“Dobili su što im je sledovalo. Svaki izdajnički istup se smrću kažnjava.”* Drugi stav: *“Svaka čast inženjerki Jovanović, njenom mladom sinu i njenoj mladoj kćerci! Imali su smjelosti gledati istini u oči. Stali su na poprištu odbrane sveljudskih načela, a samim tim i osnovnih načela rodoljublja.”* Treći stav je donekle deherojizirao pokojnike, obrazlažući sav događaj na neki jednostavniji način: *“Gospođa Jovanović-Goljamadić i njena nesrećna djeca, nijesu ni naslućivali da će se njihov najbliži i najdraži čovjek ponašati na tako zvjerski način. To ne bi niko mogao naslutiti. Stoga, nema tu nikakvog herojskog podviga. Nema tu nikakvog viteštva. S jedne strane imamo sasvim normalno ponašanje trijeznih i prosvećenih ljudi, s druge strane, filozofiju vandalizma, kojoj nema granicâ.”*

Risto je stojao uspravno i pomalo naduto pred novinarima. Ali se dešavalo i da, u takvim iskušenjima, njegovi živci popuste trenutno, pa da im se i grubo obrati: *“Molim vas, imate li ozbiljnijih pitanja?”* Umjesto da se povuku, oni bi mu na to upućivali na desetine pitanja, dižući ruke i prstove, probijajući se laktima, a ujedno držeći čvrsto svoje mikrofone. *“Koliko je Srpska Akademija Nauka i Umjetnosti umiješana u ovom događaju?” “Da li i Srpska Pravoslavna Crkva ima udjela?” “Zašto je gospođa Jovanović-Krstić rekla da ubica nije pravi autor kriminalnog dela? Ona je tu pomenula neku fabriku kriminala. Šta Vi o tome mislite?”*

Poslije završetka svega ovoga, u unutrašnjosti Rista Kilibarde bi se vodio pravi mentalno-duševni rat. Umor uz gotovo totalno zaglušivanje ušiju. Prisjećivanje na pojedina pitanja i na odgovore, ponekad dosta neumjesne. *“Zašto rekoh tako a ne ovako?” “Ko se ustvari potčinjava istrazi, ja, istražni sudija Risto Kilibarda, ili neki ubica, imenom Stevan Jovanović?!”* Najzad se lagano i neprimjetno umirivao, razmišljajući pomalo sanjivo: *“Sve zavisi od toga koliko novinar poznaje stvarnost, uključujući tu i istorijsku stvarnost. Zavisi i od političkog orjentisanja. Od patriotskog nadahnuća. I novinari su ljudi, to se mora imati na umu.” “Da vas ja sada nešto upitam.”* Istupio je jednom prilikom, tako reći, demonstrativno. *“Zaboga, kako možete biti tako dosadni?!” “To je naša profesija: Biti dosadni.”*

SEDAMMILIONITI POZIV

Prošle večeri, kao i svake večeri poslednjih nekoliko godina, u svim radiotelevizijskim vijestima, govorilo se o **povratku Srba i Crnogoraca na Kosovo i Metohiju**. Neki novinar, polazeći možda od nekog vječnog načela da suvu vijest potkrijepi nekim svježim elementom, konstatovao je da je taj poziv o **povratku Srba i Crnogoraca na Kosovo i Metohiju** ponovljen punih 7 miliona puta. “*Sedammilioniti poziv*” nazvao je taj novinar svoju vijest i nije znao, ili možda nije mario, kakve bi mu posledice slijedile.

U kancelariji Rista Kilibarde se sasvim prirodno postavilo pitanje: Da li je cilj tog novinara bio da prikaže obim preokupiranja jugoslovenske, odnosno srpsko-crnogorske vlade, oko tog “*epohalnog*” problema srpske nacije, ili je njegov cilj bio da prikaže uzaludnost toga poduhvata? Ponoviti 7 miliona puta jedan te isti sadržaj, a na kraju da ti sve to rezultira jednom golom golcatom nulom, svakome bi jasno bilo da je to puki poraz. Puki poraz, i države, i državnog aparata, i nacionalne politike, i svega što bi se vezalo sa jednim takvim pomjeranjem stanovništva. Jer nastanjivanje jedne teritorije novim stanovništvom nije drugo do pomjeranje stanovništva. Na drugoj starni, ne bi li se mogla odbaciti i mogućnost da se sav taj utrošaj energija jednog dana ne okruni uspjehom? Sami naslovi koji su redovno počinjali riječima “*nove mere*” nagovještavali su ne samo nešto novo, nego možda i nešto odlučujuće. “*Ponovili smo ovaj rodoljubivi poziv 7 miliona puta. Sada dosta! Moramo preduzeti nešto novo i svakako odlučujuće.*” Nagovještavao je, ali i pozivao taj novinar.

“*Čini mi se da i ti imaš nekih veza sa Kosmetom.*” Reкао je Momo sekretarici Borki. Ona je malko pocrvenjela smijući se dosta simpatično. Nije bilo mjesta ko zna kakvoj senzacionalnosti, ali ni razloga za prećutkivanje nije imala. “*Da.*” Rekla je ona. “*Moja majka je završila srednju školu u Đakovici, a ima prilično interesantnu pripovjetku u vezi sa tom njenom kosvometohijskom avanturom. U neku ruku, ove godine i ona slavi jubilej polaska na Kosmet.*”

TREBALA SI SE TAMO UDATI

“*Moja je majka završila osnovnu školu u 1956-oj godini. Nije bila odličan đak, ali ni slab đak nije bila. Bila je osrednja učenica. Još pre zavšetka osmog razreda, kako je tada bilo propisano, tražila je stipendiju za srednju*

školu. U avgustu su je obavestili da nije dobila stipendiju. Moj deda, otac moje majke, nije bio ekonomski u dobrom stanju, pa je moja buduća majka ostala bez školovanja. Čitavu zimu su deda i ona proveli u grad po opštinskim kancelarijama, ne bi li osigurali za iduću godinu bilo kakvu stipendiju. Napisali su potrebnu molbu, priložili tražene isprave. Službenici su im obećali, ali na kraju nije izašlo ništa. Videvši da se moj deda krajnje uznemiravao, ili možda prateći njegovu brigu i nastojanja da osigura kćerci bolju budućnost, jedan od tih službenikâ mu je prišao i obećao stipendiju, ne u Čačku nego na Kosmetu. ‘Ima tamo Učiteljska Domaćička Škola. Ja ti mogu urediti stipendiju, ako se tebi i tvojoj devojčici sviđa.’ Kome se ne bi sviđala stipendija, izgubljena po drugi put!?! Tako je moja majka otišla u Đakovicu. Tamo je bilo puno devojaka iz Srbije i Crne Gore. Tu su školu pohađale samo devojke. Imale su internat. Uslovi su im bili odlični. U istoj zgradi sa tom Učiteljsko-Domaćičkom Školom, punom devojaka, bila je i gradska gimnazija, puna dečaka Šiptarâ. Moja je majka dolazila na zimski raspust i na ljetnji odmor. Išla je u opštinski odbor da bi uredila potrebne isprave i, za čudo, svakog se puta sretala sa svojim dobrotvorcem. ‘Zdravo, devojko! Kako ide školovanje? Da li si upoznala kojeg mladića tamo na Kosmetu?’ ‘Nisam još.’ Odgovarala je moja buduća majka. ‘Kako da nisi?! Nemoj čekati dugo! Tamo ima puno zgodnih momaka Šiptara.’ Ali se moja buduća majka nije zaljubila u nijednog tamošnjeg mladića. Simpatizirala je čas jednog, čas drugog, ali do ljubavi nije došlo. Doduše, ni Šiptari, oni najzgodniji, kaže mama, nisu bili skloni da se žene sa Srpkinjama.

U 1961-oj godini buduća moja mama je položila završni ispit, dobila diplomu i došla u Čačak. Tražila je posao, ali posla nije bilo. Jednog dana ju je sreo njen nekadašnji dobrotvorac. Nije bio srdačan kao i ranije. ‘Šta tražiš?!’ Drsko je upitao. ‘Tražim posla. Završila sam školu.’ ‘Ovde nema posla za tebe.’ Odgovorio joj je službenik. ‘Trebala si tamo naći posla. Trebala si se tamo udati, pa bi odmah dobila i posao i još puno drugih povlastica.’”

“Sa Kosmetom,” zaključio je Risto, “ima samo 2 mogućnosti: Ili protjerati Šiptare silom oružja, ili im priznati nezavisnost.” Momo nije ništa rekao. Borka je prionula svojim poslovima.

NEPOSTOJEĆI ADVOKAT

Advokat Stevana Jovanovića, Mirko Zvonar, je na prvom saslušanju bio u pravom smislu nepostojeći. Istražnom sudiji, Ristu Kilibardi, se to nije mnogo ticalo. Neka dođe kad god hoće, neka brani kako njemu najbolje odgovara. Uostalom, ima takvih branilaca, koji, u najvećem dijelu procesa ispitivanja događaja čute i prikupljaju protivoptužne podatke. Takvi se branioci u času odlučujuće presude, neočekivano i nezadrživo oglase, pa odlučnim ispadom postižu najviše moguće, u korist svog štićenika. Risto nije znao da li će i advokat Mirko Zvonar slijediti takvu taktiku. Njemu je samo privlačila pažnju njegova odsutnost. Nijesu ga obavijestili, da je u međuvremenu ikakvu posjetu obavio zatvoreniku. To je u neku ruku nagovještavalo neku vrstu beznervne odbrane a to bi značilo da bi više morali braniti vinovnika javni tužilac i sudija, nego li njegov advokat, koji se plaća za taj posao. Ima i takvih slučajeva u pravosuđu.

Prezimirajući sve ovo, Risto je pokušao da telefonira advokatu Mirku Zvonaru i da ga obavijesti da će u narednim danima imati redovna saslušanja sa optuženim, a da će takođe pozvati izvjestan broj svjedoka. Telefonirao je, ali mu se broj nije otvarao. Umjesto gospodina advokata Mirka Zvonara, odgovarala je automatska sekretarija telekompanije: “**Korisnik je trenutno isključio telefon. Molimo Vas, pozovite kasnije!**” Risto je čekao do uveče pa je ponovio poziv, ali se advokat Mirko Zvonar opet nije odazvao. Onda mu nije ostalo drugo, do da obavijesti gospođu Vidosavu Jovanović-Krstić. Ispalo je da ga ni ona nije mogla pronaći. Interesirala se, rekla je, nekoliko puta. Sad bi morala da ode do njegove kancelarije.

Otišla je sutradan. Nije ga ni tamo našla. Njegov obližnji susjed, advokat i on, rekao joj je da gospodin advokat Mirko Zvonar ima nekoliko dana da se tu nije pojavio. Štaviše, nasuprot njegovom uobičajenom tihom ponašanju, poslednjih dana je bio jako uznemiren. Poslednji put je čak došao pijan na radno mjesto, što mu se nikada ranije nije događalo. Umjesto da radi, on je sve vrijeme nešto proklamirao uzvišenim glasom, što je natjeralo prolaznike da okreću glave.

(POČASNA SMOTRA)

Tačno u 10 do 4 izjutra Cvetko Kilibarda je uhvatio na internet spis sa naslovom: “**Sadržina Stevanovog arhiva**”. U zagradama: (“**Počasna smotra**”). Mada se upravo tada spremio da spava, on je kao nehotice počeo čitati, pa se nije zaustavio do kraja. U spisu je stajalo: “**Donosimo ovde**

registar samo malog dela sadržine Arhiva Stevana Jovanovića. To je ustvari registar izveštajâ koja su vojna lica dostavljala sa terena vrhovnoj komandi ili obaveštajnim službama o uspesima naših poduhvatâ u zemljama nastanjenim Šiptarima. Metode koje su se upotrebljavale u procesu čišćenja tih naselja od nesrpskog življa, broj ubijenih ili uništenih na bilo koji način. Sve je to gospodin Stevan Jovanović brižljivo sistematizirao i uređivao. Nastojeća pokoljenja će na osnovu te građe moći i proučavati našu prošlost, i graditi potrebne im strategije za njihovu budućnost.”

“Godina 1912.

Kosovo. ‘Igre’ sa novorođenčadima. Novorođenčadi se bacaju uvis, u vazduh, pa se dočekuju od grupe vojnika uperenim bajonetima. Koprcanja šiptarskih novorođenčadi na vrhovima bajonetâ se drugačije nazivaju ‘osmesima Šiptara’. Takvi osmesi šiptara se preživljavaju kao najslade rasonode naših vojnikâ.

U predelu Skoplja smo, nakon jedne naše akcije, izbrojili 38 cisterni ili nakapnicâ, punih šiptarskih lješeva.

General Živković je u Senici naredio streljanje, i streljano je 950 Šiptara i Turaka, odnosno naših Poturica.

Pošto je srpska vojska zauzela Bitolj, vojnici su se takmičali da bacaju u oganj svaki po 10 živih Šiptara, bez razlike, odraslih muškaraca, žena ili dece.

U Skoplju su kažnjeni smrtnom kaznom 36 Šiptara, i ubijeni su na licu mesta.

Skopska Crna Gora. Popaljeno 280 domaćinstava. (U Trsteniku ubijeno 60 Šiptara, u Smiri ubijeno 32 Šiptara, u Vrbanu ubijeno 20 Šiptara, u Ljubištu ubijeno 19 Šiptara.

U Komoglavi (selo sa 50 domova) ubijeni bez izuzetka skoro svi muškarci.

U Seferu su bacili živu ženu u oganj, gde je izgorela zajedno sa svojim pomoćnikom koji je bio katolik.

U Đilekati jednoj bremenitoj ženi rascepili su trbuh bajonetom pa joj dete izvadili i bacili na žbunje.

Preševo. Tamo je malo ko ostao živ.

U Uroševcu ubijeno 1200 Šiptara.

Predeo Ljuma. 400 muškaraca su se sami predali. Odvedeni u Prizren i poubijani u grupama, sa po 40 ili 60 dnevno.

Blizu stanice u Kumanovu, uhvatili smo 700-800 izbeglica, vezali ih, pa ih iskomadali noževima i bajonetama.

U blizini Skoplja opet ubijeno i iskomadano 2000 Šiptara.

Između Kumanova i Skoplja ubijeno 3000 Šiptara. Šiptare smo terali van kuća i ubijali kao miševе. Nije ni dan prošao bez pokolja. Reka je bila puna lješeva.

Nedaleko od Prizrena 5000 Šiptara je potamanjeno. General Janković je naterao prvake Prizrena, revolverom u ruci, da potpišu deklaraciju upućenu kralju Aleksandru, gde su izražavali zahvalu što ih je srpska vojska 'oslobodila'. Zatim, pošto nismo imali konjâ, natovarili smo oko 200 Šiptara sa po 50-60 kg tereta, te ih terali da nose taj teret punih 7 sati, od Prizrena do Ljume.

U okolini Prištine smo masovno istrebili oko 5000 Šiptara.

Samo u 2 prva meseca 1912.g. širom Kosova i Metohije ubismo preko 25000 Šiptara.

Beleška novinara Tomića: Na obe strane puta u regiji Đakovice, nisam ništa drugo video osim popaljenih sela, do zemlje razrušenih. Putevi su bili puni tronožnika, na kojima su visili obešeni Šiptari.

U srezu imenom Puka, zaklali smo 72 osobe (žena, staraca i dece).

Naselje Mjedu blizu Skadra pretvorismo u žar i pepeo.

U isto vreme, Crnogorci su popalili sva sela Skadarske Donje Krajine. Svi Krajinjani su izbegli u Skadar.

Godina 1913.

Srbin iz Čaglavice, na domak Prištine, ubio je 100 Šiptara. On je to izjavio i stranim diplomatima.

Jedan jedini Srbin je govedarskim konopcima i komadima žice svezao sve preostale nestreljane muslimane sela Sopa kod Kičeva, njih oko 200, odveo ih u džamiju, pokrio ih senom, potpalio seno i žive izgoreo svih 200 Šiptara.

U selu Ujzi, između Đakovice i Prizrena, spalili smo i izgoreli u sopstvenoj kući čitavu porodicu od 20 članova. Neka deca su pokušala da pobegnu, ali smo ih mi preduhitrili i bajonetama raskomadali.

U Peći smo zarobili 1300 Šiptara, tražili smo im da pređu u pravoslavlje, oni nisu hteli, pa smo ih sve postreljali.

Među zarobljenicima jednog ohridskog sela, koje smo po naređenju terali prema Kičevu, bilo je 10 žena Šiptarki i 9 devojaka. Mi smo ih putem za Kičevo silovali, pa smo ih, nakon silovanja, poubijali.

U selu Nišoru kod Prizrena streljamo 42 Šiptara.

U predelu Krabe, okolina Elbasana, pobismo negde oko 20 ili 30 Šiptara.

Iz prizrenskog zatvora su neki Šiptari pokušali da pobegnu. Mi smo pobili najmanje 19 njih.

U jednom okršaju sa pobunjenicima, blizu Prizrena, ubismo 200 Šiptara.

Možemo reći da predeo Ljume više ne postoji. Svugde pepeo i prašina. Ima sela sa po 100 ili 150 kuća, gde nije niti jedan stanovnik ostao živ.

U selu Topojani kod Kukeša pokosili smo mitraljezima 400 nagomilanih seljaka.

Na drugim mestima smo ih žive izgoreli u sopstvenim kućama.

Izveštaj jednog crnogorskog oficira: 'Šiptare smo u početku ubijali puškama i revolverima. Ali nam je ubrzo došlo naređenje da nije imalo računa trošiti municiju, zato ih moramo klati noževima. I tako smo grupisali po 40 ili 50 njih, postrojavali ih u 2 reda, licima okrenutim jedan prema drugom, pa su ih onda naši oficiri i podoficiri ubadali jednog po jednog u potiljak.'

Jedan naš oficir je naredio kmetovima dvaju sela jugozapadno od Prizrena da pozovu na skup sve odrasle muškarce. Došlo je njih 83 i mi smo ih sve postreljali.

Isto se tako radilo i u selima Ljojma i Nimča, okolina Prizrena. Naređeno je kmetovima da pozovu seljake na popis. Ubijeno je 36 iz sela Ljojma a 54 iz Nimče.

Ukupno u predelima Ljume i Opoje potamanili smo njih preko 672, većina žene i deca, da se ne bi mogli umnožiti, a pretvorili smo u pepeo 573 kuće.

U okolini Gnjlana, samo u selu Kabaši pobili smo 47 Šiptara.

Engleskinja Edit Durham, iako nije odobravalala naš stav prema Šiptarima, ipak je donela nama korisne podatke. Ona piše: 'Ima sela sa po 100, 150 ili 200 kuća, gde sada nema žive duše. Sakupljaju ljude u hrpama po 40 ili 50 njih, pa ih ubadaju bajonetama do poslednjega.

U Rečanu kod Gostivara, Srbi, nakon što su streljali 30 odraslih muškaraca, zatvorili su u 2 kuće 200 žena, dece i staraca, pa ih žive izgoreli.'

U selu Zdunja kod Gostivara ispalili smo 37 žena, dece i odraslih muškaraca. Sjutradan smo odveli još 9 njih u takozvani vakuf Benice pa smo ih masakrirali.

U Simnici kod Gostivara spalili smo 113 domova i ubili 18 Šiptara.

Nakon 8 dana, sekretar okružja je pozvao imenima 22 seljaka, oni su došli, svezali smo ih i krenuli s njima tobože ka prefekturi, pa smo i njih masakrirali u vakufu Benica.

U selu Đinovici kod Gostivara spalismo 7 kuća zajedno sa obiteljima. Samo u dvema od tih kuća bilo je po 17 članova.

U selu Vrtoku smo streljali 18 osoba a ukopali smo ih u Bigoru. Još 40 njih smo opet odveli u vakuf Benicu i tamo ih postreljali. Vakuf Benica je bio vrlo podesan za ubijanje Šiptara. Tamo ima desetak povelikih jama punih kostiju.

U gostivarskom Kalištu, putem prema Požeranu, poubili smo i poklali 43 osobe.

U Čerganu smo poubili 32 osobe, vodeći ih prema Gostivaru.

U mestu zvanom Čafa e Gostivarit smo masakrirali 65 žena, staraca i dece.

Grad Debar, od 20000 stanovnika, sada ima samo 2000. Dio življa se razbegao a ostatak smo mi potamanili. Sela koja smo popalili su bezbrojna.

U selu Đorica smo masakrirali 14 osoba zajedno sa njihovim kmetom. Osmrtili smo batinanjem 2 žene i 6-oro dece.

U selu Zogaj smo spalili 124 kuće a masakrirali smo 12 osoba. 4 od njih smo bacili u oganj, 4 poklali, pa se još jednom vratili i ubili još 4.

U Mačelari smo ubodima bajoneta raskomadali 16 osoba.

Selo Blacu smo najprije opljačkali, pa smo ga spalili sa svih strana. Sve stanovnike smo masakrirali.

U Alajbegu se spališe 65 domova, masakrirasmo na najpodesniji način 23 osobe, među kojima 7 žena i jedno petogodišnje dete.

U Vajniku smo spalili svih 15 kuća, zaklali smo 4 osobe trčeći za njima, zatim smo udavili jednu devojčicu.

U Ljuzniji je masakrirano 45 osoba.

U selu Dešatu su pretvorene u žar 15 kuća, a bacili smo u oganj i žive izgoreli 3 dece i 2 žene.

U mestu zvanom Pilat-Mahala uboli smo bajonetama i bacili u oganj 2 odrasla muškarca i 2 dece.

U naselju Peškopija smo spalili 57 kuća a masakrirali 6 osoba.

U mestu zvanom Ćaf-Bulćiza postreljali smo 13 osoba.

Broj masakriranih muslimana od naših snaga jeste... U Kičevu 184, u Čalopeku 47. Sela Ljopi, Zajazi i Ljesani smo spalili a stanovnike pobili. U Tetovu smo uhapsili 400 Šiptara muslimana pa smo ih egzekutirali putem prema Skoplju. U blizini Skoplja smo poklali 2000 Šiptara.

U selu Ujezi, na obali Drima, 32 osobe smo zatvorili u jednu kuću i spalili i kuću i njih.

Udružene snage Srba i Crnogoraca su u Plavu i Gusinju postreljali 720 muškaraca.

Od ovih 559 u mestu zvanom Ćafa e Previše, 150 na Brezovici i 11 u Plavu, unutar grada.

Nekom Kolini iz Gusinja izvadismo oči bajonetom u prisustvu njegove dece i njegove žene.

U Plavskoj Budovici nekog Redžep Ferataja smo svezali uz stablo jedne kruške, izvadili smo mu oči nožem, pa smo ga na kraju izgoreli živog.

Da pomenemo sada nekoliko od Šiptarskih prvaka koje smo pogubili: Halil Hadžija iz Drenice, Fejzulah Lipovac iz Klina, Hetem Korineni iz Hota kraj Plava, Hetem Dobroševa i još 18 njih. Sve smo ih postreljali i ovim smo časno završili zadatak za 1913-u godinu.

Godina 1914.

U predelima oko Belog Drima, 18 naselja, Ostrozub i dr. Ubili smo 227 Šiptara i spalili 1032 kuće.

Iz Bitolja smo proterali 20000 osoba. Preko 7000 izbeglica sa okolnih sela se još nalaze u Bitolju, ali im mi ne dozvoljavamo da tu ostanu.

Iz Debra sa okolinom se iselilo još 3000 ljudi ostavljajući izgorele i opustošene domove.

U regijama Mati, Čermenika, Tirana i Elbasan nalazi se 80000 izbeglica.

Sa južnih krajeva Albanije Grci su proterali 100000 Šiptara, od kojih su putem pomrli od gladi preko 30000. Na ovaj se način sužava zemlja Šiptara a mi ćemo uskoro i Drač posrbiti.

Godina 1918.

U Podgorici i Malesiji Crnogorci su postreljali 20 Šiptara.

Od 1912.g. do 1918.g. ako saberemo naše rezultate, zaokruglene cifre su sledeće: 200000 poubijanih Šiptara i još 200000 proteranih.

Godina 1919.

U selu Crna Luka, predeo Rožaja i Senice, ubismo 9 osoba.

U Trgovištu, regija Đakovice, ubismo 100 Šiptara bez ikakvog razloga osim volje naše da ih smanjimo.

U Akovu kod Peštera pogubismo 800 ljudi. Zarobismo 46 devojaka, 6 od njih smo silovali, ostale smo otpratili za Crnu Goru, da bi i oni isto uradili.

U Košutanu, Košutici, Bukelju, Bisirnici, ubili smo 28 osoba a zaplenili 1390 grla stoke.

U Rožaju broj uništenih Šiptara do 1919.g., dostiže na 700. Potrudimo se da taj broj upetostručimo.

U 10 naselja oko Mitrovice smo masakrirali 190 duša. Kapetan Milan Klapić kaže: 'Osećam se zadovoljnim kad prolivam krv Šiptara.'

U 105 sela oko Vučitrna pogubili smo 1007 ljudi. (U Ćefaliji 12, u Kuli 43, u Obiliću 7, u Tristeniću 13, u Popovu 23 i td).

U Kernini kod Istoka smo ubili 17 ljudi, izgoreli 30 kuća, a zaplenili 20000 grla stoke.

U Čelopeku kraj Peći ubismo 16 duša, u Berani 11.

Kod Prištine je srpska vojska poklala 4800 žena, novorođenčadi i staraca. Samo u 3 sela kod Prištine ubijeno je 1400 Šiptara.

Načelnik Đakovice je spalio selo Batuša, svezao 11 muškaraca uz vrbe i pokosio ih u vremenu kada su njihove kuće gorele.

U Radavcu kod Istoka je naša vojska ubila 15-oro čeljadi u jednoj jedinoj porodici.

U Jablanici kod Peći ubismo 78 odraslih muškaraca, žena i dece. Opet u Jablanici naši su ljudi ušli u džamiju, povezali sve prisutne, zajedno sa njihovim hodžom, spalili džamiju i izgoreli ih žive.

U Kosovskom Vilajetu, samo u 2 meseca, januar-februar 1919., ubijeno je 12370 Šiptara i spaljeno 6100 kuća.

U Plavu, Gusinju i Rugovi, od 8 do 25 februara broje se 844 masakriranih. Međutim, 20 marta, takođe u predelu Plava i Gusinja masakrirasmo 942 odrasla muškarca, 399 žena i 360-oro dece. Izgorili smo 945 šiptarskih domova. Bacali smo ih žive u oganj i igrali smo kolo oko ognja.

U 17 sela Prizrena ubili smo 376 osoba i spalili 85 kuća.

U Tetovu ubismo 30 ljudi i spalismo 636 kuća.

U Istoku, u jednom danu naši vojnici ubiše 160 osoba, a nisu ih pokopali sve dok nije polje zasmrdelo.

Po čitavom Kosovu, izuzev Metohije, u godinama 1918-1919, naša je vojska ubila vatrenim oružjem ili osmrtila batinanjem 30000 duša, spalila 168 sela sa 4869 izgorelih kuća.

Godine 1919-1940.

Iseljeno svega Šiptara za Tursku pola miliona (500000). Na ovaj način Turska postaje naš najvredniji prijatelj i saveznik, upravo u vremenu kad mi revnosno uništavamo turske istovernike. Živela Turska, koja nam pomaže da istrebimo muslimane!

Godina 1920.

U Kalištu kod Gostivara ubismo 43 osobe.

U selu Banja kod Prizrena usmrtismo batinama 15 muškarca.

U selu Crna Luka, okolina Prizrena, 5 osoba, u Oževcu kod Vučitrna, 10 osoba, u selu Palankija kod Vučitrna, 10 osoba, u Bratju 10 osoba. Sve smo ove prebili batinama i osmrtili ih u neopisivim mukama.

Na relaciji Đakovica-Prizren spalili smo 300 trospratnih kula i ubili 350 osoba.

U gorama Isnića ubismo 27 čobana, ugrabismo 7000 grla ovaca i 3000 krava i volova.

U gorama Junika, Crni Breg i dr., ubili smo 131 osobu, da bismo im zaplenili stoku.

U selu Jablanica ubismo 39 osoba.

U regiji Peći masakrirasmo 200 muške dece uzrasta niže od 10 godina, 300 mladih žena i 270 staraca.

U Plavu i Gusinju usmrtili smo 26-oro detenaca u utrobama njihovih majki.

U Šabranu kod Prištine masakrirali smo 10-oro dece i žena.

U okolini Prištine još 16 osoba.

U Prištinskom Belom Polju masakrirali smo u prvi mah 19, a zatim još 25, uglavnom žena, dece i staraca. U svim slučajevima smo primenjivali novatorske načine uništavanja.

U predelu Laba i Golaka izvršeno je sledeće: U Podujevu 28 osoba, u Kečekolu 490 osoba, u Prapaštici 1020 osoba, u Šubranu 31 osobu, u Belom Polju 30 osoba, u Niševcu 14 osoba, u Grdovcu 25 osoba, u Gornjem Lupcu 12 osoba. I ovdje, kao i svugde, primenjivali smo raznorazne načine ubijanja.

Godina 1921.

U prva 3 meseca 1921.g. u Prištini, Mitrovici, Peći, Đakovici, Prizrenu, masakrirali smo ukupno više od 2000 Šiptara. U jednoj drugoj zbirci stoji: Ubijenih Šiptara vatrenim oružjem i noževima 12371 a usmrćenih raznovrsnim mučenjima 625. Za 1921.g. ima još jedna zbirka: U regiji Prizrena i Ljume 956 ubijenih ili mučenički usmrćenih, u Vučitrnu 2394, u Prištini 4950, u Uroševcu 1885, u Gnjilanu 900, u Preševu 345, u Plavu i Gusinju 1810, u Peći 1840. Svega ubijenih ili usmrćenih batinanjem 15676 Šiptara.

Godine 1922-1924.

U selu Ramušići ubismo 16 muškaraca, opljačkasmo 20 domaćinstava u vrednosti od 20000 napoleona i zaplenismo 500 grla stoke, krupne i sitne.

April 1922.

U Obrdanu ubismo 8 Šiptara, opljačkasmo 200 domaćinstava, vrednost 50000 napoleona, zaplenismo 15000 grla stoke, sitne i krupne.

U Ruhotu ubismo 6-oro ljudi, opljačkasmo 20 domaćinstava, zaplenismo 3000 grla stoke, sitne i krupne.

U Ljutoglavi ubismo 6-oro ljudi, zaplenismo 1000 grla stoke i 40000 kvintala pasulja, pšenice i kukuruza.

U Prapačanu ubismo 7 osoba, njihova tela smo strpali u jedan bunar, da ih Šiptari ne bi našli i sahranili po njihovim običajima.

April-Maj 1922.g.

U Isničkoj gori ubismo 8-oro čobana i zaplenismo 9000 grla ovaca.

U Trsteniku ubismo 80-godišnjeg starca, zaplenismo 1500 grla stoke i 15000 kvintala žita.

U Štupu ubismo 6 osoba i zaplenismo 1100 grla stoke.

U selu Bručaj kod Peći spalismo 15 domova. Zaplenismo 1000 grla stoke.

Godina 1923.

U februaru 1923.g. u regiji Junika ubismo 60 Šiptara, u Đakovici smo uhapsili 150 Šiptara.

U oktobru 1923.g. opet u Juniku ubismo 10 ljudi, u Rasinju 3, među njima i šestogodišnje dete.

U Dumnici naša džandarmerija je masakrirala 23 muškarca, upotrebljavajući tom prilikom najživopisnije metode spalivanja u njihovim sopstvenim kućama.

Godine 1941-1947.

U Hotima između Skadra i Podgorice Crnogorci ubiše 15 Šiptara Malisora.

Na Ribnici kraj Podgorice takođe Crnogorci ubijaju 9 Šiptara.

Nekom katoličkom Malisoru, imenom Kolj Uci iz Zatrijepča, izvadili smo oči i otsekli uši.

U Peći ubismo 15 Šiptara, u Đakovici 12, u selu Bici ili Buci ubili smo 3 mlade žene sa svojim dočadima na prsa.

U Rogovi ubismo 13 Šiptara.

Svega u okolini Đakovice, streljanih Šiptara 260.

U Senici Sandžačkoj, u selu Visočka spalili smo u jednoj kući 12 osoba.

U selima oko Medveđa smo masakrirali bez reda sve stanovnike. Pominju se 4000, ali ne znamo koliko ih je ubijeno a koliko je uspelo da nam pobjegne.

Janvar 1943.

Nova Godina. Pokolj u Bihoru. Rezultat: Dece poklanih uglavnom noževima 701. Dece ispečenih u oganj 705. Dece zamrznute u pokušaju da pobjegnu 447. Žena ubijenih 340. Žena masakriranih 185. Žena zamrznutih 266. Odraslih muškaraca ubijenih vatrenim oružjem 590. Muškaraca masakriranih 185. Zamrznutih muškaraca 119. Umrlih od gladi 103 Šiptara. Zarobljenih 251. Ranjenih odraslih muškaraca 359, ranjenih žena 275. Svega: 4526. Izgorelih kuća 1763. Gospodin Draža Mihajlović čestita Novu Godinu i Badnju Veče svima Srbima, zahvaljujući komunistima što nas nijesu ometali u ovom našem sjajnom poslu!

Godina 1944.

U selima Banja i Podvorica naši četnici su ubili ili ranili 70 osoba.

U Prizrenu, u jednom danu, mi komunisti streljasmo 70 osoba. Ponovo u Prizrenu, u delu grada zvanom Tophana, streljasmo 350 Šiptara.

Na izvoru reke kod Istoka sve postreljane Šiprare bacili smo u vodu. Bilo ih je toliko mnogo da je voda, iako tekuća, teško zasmrdela da je ni bravi nisu pili.

U Istoku, selo Muževina, uništismo porodicu od 13 članova.

U Kižnji smo raskomadali bajonetama 8 osoba a jednog smo bacili živog u oganj.

U Pljanu kod Uroševca streljasmo 28 osoba.

U Prištini smo postreljali više od 200 ljudi.

Po selima Mitrovice ubijeno je više od 2000 Šiptara.

U Vučitrnu smo ubili 400 Šiptara, pa ih pokrili goveđim đubrem.

U Glogovcu smo raskomadali sekirama 250 osoba.

U Prekazu smo streljali 18 osoba.

U Veleglavi kod Gnjilana masakrirasmo 35 osoba. Uboli smo bajonetama 7 žena i 2 dece.

U selima Caravojka i Stanevo osmrtili smo na razne načine 75 osoba. Starac Miftar Hajdari je izjavljivao da mu je sin u partizanskoj vojsci, ali mi smo mu otsekli jezik pa ga oparili vreloom vodom.

U selu imenom Ćari zaklali smo noževima 21 osobu. Bilo je veoma prizorno videti te predstave: Najpre smo im seckali noseve i uši, zatim im vadili oči, itsekli im ruke, pa smo tek onda dokrajčivali nekim posebno originalnim aktom rasonode.

U Gnjilanu smo postreljali 1000 ljudi.

U Kumanovu smo uhapsili 100 osoba pa ih poubijali putem, jednog po jednog, od Kumanova do Vranja.

U Gnjilanu smo uništili svega 8000 Šiptara. Svake noći smo uzastopno streljali po 40 do 50 osoba a jedne noći smaknusmo trostruko: 140.

U Medveđu su nestali bez traga 7 Šiptara, pa se njihovi bližnji žalili što im ne znaju grobove.

U Gostivaru streljasmo 100 osoba. U Tetovu 80. U Dervenu kod Skoplja ubismo 200 Šiptara. U Gostivaru opet 20 osoba. U Vrapčištu kod Gostivara ubili smo više od 150 Šiptara. U Preseku ubismo 12. U selu Žega kod Gostivara smo zaklali noževima 12 osoba. Najpre smo ih svlačivali i ubadali noževima i bajonetima, zatim smo ih polužive izneli vani i postreljali.

Uhapsili smo u Gostivaru 75 osoba pa ih postreljali na mestu zvanom Kodra e Gradištit.

U Piroku kod Gostivara ubismo 27 osoba.

U Gostivarskom logoru smo postreljali 300 osoba.

U Tetovu, u prostorijama duvanskog monopola, gde smo bili strpali 10000 Šiptara, masakrirali smo ih preko 1200. Takođe, u tom istom duvanskom monopolu, selekcionirali smo 500 mladića i uputili za Skoplje tobože da ih priključimo partizanskoj vojsci. Ali smo ih poubijali putem sve do jednog.

U Gradecu kod Tetova streljasmo 35 osoba.

U Nikodini kod Tetova 18 osoba.

U Velikoj i Maloj Račici 40 osoba. Samo jedan oficir OZN-e je svojom rukom ubio 50 Šiptara.

U svim ovim našim izvanredno važnim djelovanjima, izuzetna zasluga pripada drugu Svetozaru Vukmanoviću-Tempu, ličnom i specijalnom izaslaniku druga Tita na ratištima Narodne Republike Makedonije.

U Zajazu nedaleko od Kičeva streljali smo 320 Šiptara raznog uzrasta, počev od 13 godina do 70.

U Skopskom Bojanu smo postreljali 76-oro odraslih muškaraca, žena i dece.

U selu Blaca kod Skoplja ubili smo 160 odraslih muškaraca i 50-oro dece.

U Skopskim Sarajima ubismo 25 osoba.

U selu Blaca, Skopska Crna Gora, postreljasmo prevarom 100 osoba. 27 drugih, takođe iz Blace, odveli smo kod Kisele Vode, preko Elezovog Hana, i tamo smo ih postreljali.

U selima Skopske Crne Gore isparili smo vrelom vodom 83 osobe.

U Sopotu kod Kumanova, žene smo silovali a 20 muškarca smo postreljali.

U mestu zvanom Bukurovac kod Preševa 36 osoba smo strpali u jednu sobu pa ih isparili vrelom vodom.

Selo Bukuroc e Keće kod Preševa opkolili smo pred zoru, probudili stanovnike uzburom, naterali ih da iskopaju pogolemu jamu 2 metra duboku. Na oganj smo u međuvremenu pripremali bure sa 200 litara vrela

vode. Odvojili smo njih 27, muškaraca, žena i dece, svezali im ruke, začepili im usta komadima platna da ne viču i spustili ih u jamu. Prevrnuli smo nad njima bure sa vrelom vodom. Njihova tela su se raspala kao vosak sveća.

U Čaru Gnjlanskom raskomadali smo noževima noću 21 osobu raznih uzrasta.

U Sedlaru kod Kamenice masakrirali smo 3 osobe.

U Desivoju 15 osoba.

U Krajnjidelu, takođe kod Kamenice, 12 osoba.

U Koretini istrebili smo jednu porodicu od 11 članova.

U Hogoštu ubismo 16 osoba.

U Lisovici smo masakrirali na svojstven način 7-oro braće. Bili su zidari. Zatvorili smo ih u njihovoj kući, izmučili ih na najnepredvideniji način, okovali smo im ruke ekserima pri podu, spalili smo pred njima šestogodišnje dete, imenom Murselj Selimi.

U Ponešu kod Gnjlana masakrirasmo 12 osoba. Valja spomenuti da smo svi mi, kako četnici, tako i komunisti, imali jedno te isto načelo: Ne štediti nož, štediti metak.

U selu Šahici kod Gnjlana, 28 Novembra 1944.g., na takozvani Dan Nezavisnosti Šiptarske Države, istrebili smo porodicu od 12 članova. Kad je domaćin došao kući, našao ih je svih 12-oro poklanih.

Selo Tabelije kod Vitkovca pokušalo je da se odupre našim četnicima, ali su četnici pobili njih 54.

Godina 1945.

Početakom 1945.g. rekrutirali smo po čitavom Kosmetu na hiljade Šiptara, propagandirajući potrebu da i oni učestvuju u borbi protiv fašizma. Uredili smo sporazum sa vrhovnom komandom takozvane Narodnooslobodilačke Vojske Albanije da nam dozvole prelaz preko tobože njihove teritorije, pa

smo negde oko 3000 ili 4000 tih antifašista mi antifašisti masakrirali usred grada Bara. Ostatak smo prevezli za Hrvatsku.

U Kačaniku, Gnjilanu, Kamenici, Vitiji i Preševu, tokom Drugog svetskog Rata, naša Narodnooslobodilačka Vojska je uništila na razne načine 12000 Šiptara.

U godinama 1940-1945, račun uništenih Šiptara od nas Srba, obuhvatajući tu i crnogorske i makedonske Srbe, je sledeći: Četnici su ubili, izgorili ili poklali 5200 Šiptara, partizani su ubili, poklali ili spalili žive, na teritoriji Kosova 36000, u Metohiji 23000, u Povardarju 27000. Svega potamanjenih Šiptara od naših snaga na našim teritorijama gde žive Šiptari, počev od Bitolja pa do Bara, bilo je 91200.

Godina 1947.

U 1947.g. u čast uspešnog završetka Konferencije Mira u Parizu, mi smo kod grada Gorice na samoj granici sa Italijom ugušili otrovnim gasom 2000 Šiptara. Bili su to dio kontigenta, koji su se poštediti masakriranja u Baru, aprila 1945.g. učestvovali zajedno sa nama, kao partizani, u borbama protiv Njemaca, ali, razume se, mi nismo mogli dozvoliti da se oni vrate na Kosovo kao oslobodioci Jugoslavije. Eto to je razlog što smo njih 2000 ugušili gasom i to u kupatilima.”

Cvetko Kilibarda se osjetio umornim. On je ispružio noge ispod stola i pokušao da zaspao, čekajući svitanje dana.

(Napomena autora romana: Podaci ovog poglavlja su istorijski provjereni. Uporedi Gjokë Dabaj: “*Strategjia e shqiptarëve*”, str.73-86.)

IPAK SMO LJUDI

Borka se toga jutra nije mogla osjećati normalnom. Premještala je svoje predmete s jednog mjesta na drugom. Stolica joj nije bila prilagodljiva. Na kompjuteru je ostalo još malo prašine. Uzela je krpicu, očistila. Opet nešto nije išlo. Uzela je ponovo krpicu. Momo ju je gledao i smiješio se. Borka je ustala i užurbano izašla u hodnik. Ostala je tamo desetak minuta. Kada se vratila, Risto je bio došao i rekao joj: “*Moramo da počnemo.*” I ona je znala da je radni dan već počeo i da se morala srediti na svom stolu, ali je bila

toliko uznemirena da joj ništa oko nje nije izgledalo normalno. Služavka je takođe bila uzbuđena. Borki je izgledalo da su i namještaji toga jutra nešto neobično doznali. služavka joj je niskim glasom, gotovo šapatom, prepričala to što se jutros čitalo u malim ekranima interneta. Ispričala joj to isto što i sama Borka nije mogla istjerati iz svoje pameti. Slušala je to što joj je služavka govorila, pa je i ona služavki to isto ispričavala. Risto je uočio da nešto nije bilo dobro kod sekretarice. Ustvari, ni sam on se nije dobro osjećao a razlozi su već bili nekolikostruki. **“Da li nešto ne ide?”** Upitao je on Borku. Ona je podigla glavu. Gledala je Ristu pravo u oči. I on je nju pogledao. Njeno je lice bilo izvanredno blistavo. **“Ipak smo ljudi!”** Rekla je ona. **“Moramo i mi, mislim, mi Srbi, imati svoja osećanja i svoja moralna načela.”** Risto je tek tada shvatio uzrok njenog nenormalnog izgleda.

KARADŽIĆ JE SUMNJIV

Ljekovi doktora V.Velimirovića, iako se on nije nalazio u Beogradu, izgleda da su djelovali umirujuće. Stevan nije bio uzbuđen, nije galamio niti protestovao. Dovedi su ga iz **“podzemlja”**, sjeo je na uobičajenoj stolici, skinuli su mu okove i počeli, reklo bi se, normalan razgovor. **“Digao si uzbunu u čitavom zatvoru.”** Rekao mu je Risto. **“Praviš mi se kao lud a vidi se jasno da nijesi lud.”** **“Ko je rekao da sam lud?!”** Reagovao je Stevan. **“Molim Vas, nemojte vredati! Odbranio sam sa zavidnim uspehom 2 doktorature i to pred najvažnijim našim profesorima i akademikima.”** **“Ne bih se usudio da pročitam te tvoje disertacije.”** Rekao je Risto da bi nastavio pitanjima unaprijed predviđenim: **“Nazvao si Šiptarima ne mali broj naših uglednih porodica. Objasni mi: Zašto si istupio na taj način!?”** **“To je rezultat mojih istraživanja. Kako sam otkrio poreklo i stvarne genetske veze moje bivše supruge, tako sam otkrio i genetsko poreklo pomenutih šiptarskih porodica uključujući i Vašu. Ima vas Šiptara u velikom broju. Upravo zato ja najozbiljnije upozoravam našu otadžbinu i naše rodoljublje.”**

Mada nije ništa razumijevao iz filoloških nauka, Risto je morao usmjeriti pitanja upravo u tom pravcu. Kako se lingvistički objašnjavalo šiptarsko porijeklo na pr porodicâ Lalića, Lekića, Nikezića? Stevan je pasionantno sve to objašnjavao. Umjesto saslušne seanse, gdje sve mora biti zvanično, stvorila se tu neka zanimljiva atmosfera, tako reći, privlačnih razgovora. Stevan nije poznavao šiptarski jezik, nije nikada ni koračao u državu Albaniju, na Kosmet je išao, ali nije nikada niti jednu riječ izmijenio sa

Šiptarima. Ipak se stvarao utisak da se svaka njegova etimologija, upoređena sa šiptarskim jeziokm, oslanja na naučna obrazloženja. Putovao je kroz Evropu, kontaktirao sa najpoznatijim balkanolozima Svijeta, među kojima i sa albanolozima, pa je izgledalo da nema nijednog pitanja iz filologije kojemu on ne zna odgovoriti.

“Prouzrokovao si svojevrsnu galamu u čitavom zatvoru.” Ponovio mu je Risto. *“Da. Održao sam govor prisutnima. To su moje kolege zatvorenici, pa se moraju podrobno informisati.” “Pretvorio si čak Šešelja u Šiptara.” “Razume se! Opasnost nama ne dolazi od proglašanih Šiptara. Opasnost nama dolazi od prikrivenih Šiptara i uopšte prikrivenih lica koja se prave kao da vole Srbiju iznad svega.”* On se učutao za trenutak, kao da mu se nešto vrtjelo po glavi, pa je rekao: *“Uzmemo kao primer gospodina Radovana Karadžića. I on je sumnjiv u njegovoj suštini.”* Ristu Kilibardi se učinilo da je efekat ljekova već pri kraju. Počeo je da razmišlja kako da završi seansu. Nije želio incidenata. Ipak je upitao optuženog: *“U kome smislu misliš da je sumnjiv pretsjednik naše Republike Srpske?” “U pravcu njegovog prezimena. Reč KARA već znamo da je turska reč a znači CRN. Glas DŽ je ostatak imenice HADŽI, što na arapskom označava čoveka koji putuje da se pokloni Svetim Mestima u Meki. Na ovaj način dolazimo do neočekivanog zaključka da je predak gospodina Karadžića bio neki crnokoži hadžija. Ustvari, mi ne znamo da li je taj hadžija bio pravoslavne vere, pa je pod tim imenom pošao u Jerusolim, ili je bio neki kriptohrišćanin, koji je polazio u Meku u znak udvaranja svojim bosanskim agama poturčenjacima.”* “Na ovaj način”, primijetio je Risto, *“ti bacaš sumnju i na našeg velikog Vuka Karadžića.” “Čopavi Vuk?! Dabome!”* Uzviknuo je, i ironično, i ushićeno, Stevan Jovanović. *“U najblažem našem sudu taj Čopavi Vuk je čitavog života muku mučio da ispravi životopis nekog svog crnog predaka... U svemu ovome nema dvoumice. Jedini čovek kome ja verujem, jeste general Ratko Mladić. Gospođice, molim te piši doslovce!”* Obratio se on sekretarici Borki. *“General Mladić je uzor mog životnog cilja. Uzor je mog životnog cilja, ali, sasvim paradoksalno, dok on komanduje vojsku našu na slavnom bojištu Druge Istrage Poturica, ja čamim u tamnici.”*

UZOR

Nijedan od prisutnih nikada ranije nije tako nešto čuo o Ratku Mladiću. Stevan Jovanović je svojim znalaštvom među svima njima bio absolutno

nadmoćan. Otac Ratka Mladića, po tvrđenju Stevana Jovanovića, bio je takav junačina, da je i glavu Švabe ogulio. Upali su partizani u Lazarevo. Svi su Švabe već bili napustili to selo i otputovali ka Njemačkoj. Jedino se jedan jedini Švaba usudio da ostane u svojoj kući. Otac je Ratkov bio, izgleda, neki partizanski komandir. Upitao je tvrdoglavog Švabu, zašto ne napušta selo. On mu je odgovorio da nije nacista, da nije saradivao sa nacistima, naprotiv, saradivao je sa komunistima a imao je i potrebne dokumente. No otac Ratkov nije ni htio da to čuje. On mu je rekao: ***“Dajem ti sat vremena da teraš odavde sa čitavom tvojom porodicom. Ne izvršiš li naređenje, odguliću ti glavu u prisustvu i dece, i žene, i oba tvoja starca.”*** Prošlo je 60 minuta. Švaba se nije povinuo naređenju, pa mu je otac Ratkov svezao i noge i ruke, i odgulio mu glavu. Sahranili su čitavu porodicu na kraj njive i nastanili se u toj kući. Tu je porastao i uzgajao se general Ratko Mladić.

“Uostalom,” dodao je Stevan Jovanović, ***“on je u svakom pogledu zaslužan da bude uzor svakom istinitom Srbinu. Pomenimo samo sledeći osvetljujući primer: Gospodin Mladić već više od godinu dana vodi borbu i protiv svojih rođaka, samo zato što ti njegovi rođaci nisu sačuvali sržne osobine Srba. Svi znamo, a naravno da i vi dobro znate, da među bosanskim muslimana ima veliki broj Mladićevih rođaka. A evo da se prisetimo kako je sve to bilo. Jedan davnašnji Mladićev predak imao je 2 starija brata. On je bio najmlađi. Njegova 2 brata otišla su sa Turcima. Kada su se vratili, bili su se poturčili. Kao poturčenjaci, dobili su odgovarajuće čifluke i agaluke. Mlađi je brat, ovaj predak današnjih Mladića, ostao raja, ali hrišćanin. U tim vremenima nije bilo lako biti hrišćanin. Ali množili su se i jedni i drugi. Došla su druga vremena. Mladići hrišćani se nikada nisu oslobodili gneva protiv svojih istokrvnika. A sada, kako svi vidimo, jedan od najslavnijih potomaka tog davnašnjeg mladeg brata hrišćanina, nakon ne manje od 530 godina, domogao se mitraljeza i mašinke pa ubija te svoje rođake u buljucima. Tada nije lako bilo biti hrišćanin, sada nije lako biti musliman.”***

Odjednom se lice Stevanovo kao naduvalo. Pocrvenio je i pomodrio. Činilo se da će đipnuti na noge i da će krenuti nekuda. Ali je osjetio ruke 2-ju milicionera na svoja ramena i smirio se donekle. ***“Ubiti nekoga!”*** Rekao je on sasvim niskim glasom. ***“Čovek mora ubijati! Ako Arkan ne bi imao koga drugoga da ubije, on bi svoju Cecu ubio!”*** Risto mu je na brzinu dao papire da potpiše i naredio da ga odvedu. Milicioneri su ga odvukli do lifta.

SPORADIČNE RASPRAVE

U toku dana na stranicama Fejzbuka se pojavilo provokativno pitanje: Da li je Prof.Dr.Stevan Jovanović ubio ljude ili Šiptare? Saznalo se kako je gospođa Vidosava Jovanović-Krzić obavila pogreb triju lješeva. Pogrebna povorka je čak bila oveća. Gospođa Vidosava Jovanović-Krzić je čak održala govor nad jamama tih lješeva. Kako se to moglo dogoditi?!

Sve se to mora pripisati nekakvoj tragično-komičnoj zbrci. Ljudima nije jasno da li je Prof.Dr.Stevan Jovanović uništio 3 Šiptara ili je ubio 3 čoveka. Svakako, moramo utvrditi zaključak, neosporiv za sve nas: Nijednom stanovniku Beograda nije pristojno učestvovati u jednom tako sumnjivom pogrebu! Gospođa Vidosava Jovanović, rođena Krzić, je porgrešila i ne zna se zašto je to uradila. Učesnici u pogrebu su još težu grešku napravili.

Nasuprot ovoj izjavi, sasvim suprotno, sasvim protivno, u Fejzbuku se postavilo, i to na srpskom jeziku, drsko i sasvim neočekivano pitanje: *“Pripadnici srpskog naroda, oni koji su tokom čitavog 20-og veka uništavali Albance širom Albanije, počev od Niša do Bitolja, da li su bili ljudi ili zveri?! Mogu li se takve ubice smatrati ljudima?! Vreme je i dužnost svakog trezvenog Srbina da se javno izjasni: Da li je njegov otac ili ded učestvovao u pogromima protiv Albanaca?”*

Svakako, svi mladi i trezni Srbi moraju zauzeti svoj jasan i nepokolebiv humanistički stav!” (Bilo je i to na čisto srpskom jeziku.) *“S obzirom da je većina Srba, ko manje, ko više, bilo svesno, bilo nesvesno, učestvovala u ubijanju, pljačkanju i masakriranju stanovnikâ nama susednih teritorijâ, ispalo bi da je čitav naš narod neljudski narod. Mi ne smemo dozvoliti da se naš narod proglasi neljudskim narodom! Mi se moramo kritički osvrnuti na svu našu prošlost!”*

PREPIRKA

Ristu Kilibardi se nikada ranije nije događalo da se osjeti inferioran ispred optuženog. Uostalom, to se, u profesiji islednika, ni metodički ne dozvoljava. Čovjek uopšte, a posebno sudski islednik, ako želi da ima uspeha, mora biti superioran u svome poslu. Risto je i po svojoj naravi bio

ponosan pred ljudima (osim, možda pred Darinkom, pred ženom koju je, čak i sada, bezrezervno volio).

Ali se ovog puta, u predmetu Stevana Jovanovića, nije osjećao takvim. Nešto se bilo prelomilo. Nešto nije išlo prirodnim tokom. Neprestano se osjećao nervoznim. U prvim danima je to osjećanje pripisivao prohladi. Bio je prohladen, osjećao se iznurenim. No, prolaskom vremena, sve više je shvatao da nije samo prohlada posrijedi.

Svi su ga nervozirali. Čak i izgled milicionerâ ga je uznemiravao. Način njihovog stajanja na nogama u toku isleđivanja. Način kako je Borka Smiljanić vršila svoj posao, razgovori njegovog kolege Moma Grnčarevića, sve mu je izgledalo vanprirodno.

Već nekoliko dana čekao je zvančni lekarski izvještaj o zdravstvenom stanju optuženog, ali ga je Prof.Dr.Veljko Velimirović zakašnjavao. Veljko je redovno određivao lijek, količinu, vrijeme i način upotrebe, ali pismeno nije ništa ostavljao. Telefonirao mu je prije 3 dana. Bio je zauzet. Telefonirao mu je sutradan. Opet neka prepreka. Najzad je došao, ali nekako užurbano i kao prolazeći. **“Krenuo sam na neki važniji posao, pa sam samo trenutno svratio.”** **“Imaš zvaničnu obavezu da budeš prisutan!”** Rekao je Risto. **“Vidi, Boga ti!”** okrenuo mu se Dr.Veljko. **“Zar si ti čovek koji meni određuje službene obaveze?”**

Taj je dijalog bio dovoljan da se među njima zauvijek prekinu sve vrste srdačnih odnosa. Risto je prošetao kroz kancelariju. Pročutao je, možda minut ili 2, što se u jednoj zatvorenoj prostoriji pretvara u vijek čekanja, zatim je energično istupio: **“Meni je neodložno potreban tvoj pismeni lekarski izvještaj o zdravstvenom stanju optuženoga. Dijagnoza, epikriza i tome slično.”** **“Nećeš ga imati!”** Odgovorio mu je Veljko. **“Zašto?!”** **“Zato što ja znam moje obaveze i ne dozvoljavam nikome da mi ih izdiktira.”** Risto se neočekivano obratio sekretarici: **“Borka, molim te, zapiši ovo što je ovdje rečeno i priloži ga istražnom dosjeu!”**

Na Veljkovom se licu pojavio izraz uzbunjenja. Ujedno i nekakav gnjev. Prosto je pomodrio. Trudio se da progovori, ali su mu riječi nedostajale.

“Ne meni...” rekao je Risto dosta revnosno. **“Ne meni, kao već godinama profesionalnom istražniku, nego bilo kojem čovjeku zdravog razuma, jasno je da je taj ubica, imenom Stevan Jovanović, mentalno poremećen. A**

potrebna je pismena lekarska doznaka. Zašto bi taj dokumenat osporio za to zakonski određeni čovjek?!” “Zato što se tvoje ocene namerno iskrivljavaju, gospodine Kilibarda!” Našao je najzad Veljko Velimirović potrebne izraze. *“Optuženi Stevan Jovanović ustvari nije mentalno poremećen. On je rasrđen, on je gnevan, on je čak besan, ali se nikako ne može oceniti kao mentalno poremećen.”*

Risto se namjerno nije protivio. Čutao je, da bi na taj način njegov protivnik mogao de se do kraja izrazi. Bilo je zaista neshvatljivo da se jedan stručni psihički liječnik, priznat kao takav na nivo države, izražava tako nestručno. Tim prije što je upravo on primjenjivao nad tim svojim pacijentom ludničke lijekove. Ljekove koji se samo u ludnicama upotrebljavaju! *“Nije se čuditi, “ nastavio je Veljko očito cinički, “jer je, ne Stavanova, nego tvoja psihičko-umna struktura nesposobna da shvati određena zbivanja u zemlji Srbiji. U zemlji koja se Srbijom naziva!”*

Strpljivost Rista Kilibrde se u taj čas do kraja iscrpla. Morao je prinuditi sebe da ne prione kojekavom fizičkom obračunu. Poslije takvih riječi ne bi mu ništa drugo preostalo, do fizičkog obračuna. Veljko je izgleda predosjetio napetost, pa je naglo umekšao ton razgovora: *“Dragi moj, moramo se pažljivo ponašati prema ljudima okovanih ruku. Stevana Jovanovića je ogromna briga naterala na takav, da kažemo, očajnički čin. Mi se trudimo da povratimo srpski suverenitet nad Kosmetom, a Šiptari se tamo danonoćno umnožavaju! Mi ih uništavamo, a oni kao da niču iz zemlje u još većem broju! Stevan je veoma teško preživljavao tu našu stvarnost, pa se, sasvim svesno, upustio u potražnji novih izlaza. Početkom 18-og veka u Crnoj Gori jedini je izlaz bio: uništenje, ubijanje, ili proterivanje svojih sopstvenih Poturica. Sam crnogorski verski prvak, Sveti Vladika Danilo, kao što i ti znaš, dao je blagoslov jednom takvom zaista krvavom ali spasonosnom poduhvatu. Stevan Jovanović je upravo tim putem pošao. Zašto bismo ga smatrali poludelim?! . A sad, doviđenja! Nemoj tražiti neopravdane privilegije!”*

Veljko je, sa blagim osmjehom na licu, otvorio vrata, pa ih odmah za sobom zatvorio. Risto se obratio Borki: *“Da vidim što si napisala!”*

ŠTA JE SRBIMA JOŠ PREOSTALO?!

“*Prosto čovek ne zna šta se oko njega radi!*” Primijetio je Momo Grnčarević usred jedne od radnih tišina.

Risto je prestao čitati. Borka je prestala uređivati svoje hartije. Razgovor se poveo oko načina kako ljudi tumače gest Stevana Jovanovića. U beogradskoj se štampi nije skoro ništa pisalo o tome. To je doprinijelo da se ni van Srbije senzacija nije razbuktala. Ali se, podzemno, kako se to obično kaže, dakle, ispod zemlje, ispod površine javnosti, napetost ipak osjećala. Zapravo, nadzemna, nebeska, jer je tu napetost, izgleda, prouzrokovala najnovija nauka: informatika. Odnosno, njena praktična primjena.

Što se ustvari dogodilo?! Ima li tu nešto prelomljivo, epokalno, u socijalnom i nacionalnom smislu, ili je čin Stevana Jovanovića običan čin jednog običnog zločinca?!

Prema priči Ristovog kolege, prema Momu Grnčareviću, jedna izjava u sinoćnom socijalnom fejbuku, nosila je naslov: “*Šta je Srbima još preostalo?!*” Po autoru te izjave, sve što je Srbija do sada radiala protiv okolnih narodâ, protiv Hrvatâ, protiv vojvodinskih Mađarâ, protiv Albanaca, protiv Bosanaca, a i protiv Vlaha (mada su se ovi poslednji skoro bez otpora povinuli srpskoj asimilaciji), donosi do logičnog zaključka da Srbiji, u ovim godinama prekoraka u novi vijek, nije ništa drugo preostalo, do da počne uništavati samu sebe. Ako se Srbiji ne sviđaju Hrvati, Mađari, Albanci, bosansko-sandžački Muslimani i Vlasi, kako joj se mogu sviđati posrbljeni Vlasi, posrbljeni Albanci, posrbljeni Jereji, ili popravoslavljani Muslimani?! Kada se Srbiji ne sviđaju autentični Crnogorci, kako joj se mogu sviđati pocrnogorčeni Albanci?! Jedini izlaz je bio: Ili zabraniti svakome da poznaje svoje porijeklo, ili otpočeti hajku protiv posrbljenih tuđinaca. Otpočeti hajku protiv svih posrbljenih tuđinaca, značilo bi, ni manje, ni više, nego započeti uništavanje same Srbije.

Stevan Jovanović je već praktično trasirao taj novi put ultramoderne Srbije.

“*Zaista,*” rekla je Borka, “*šta nam je preostalo?!*” I Momo, i Risto su začuđeno pogledali svoju sagovornicu.

OBAVEZNO

Cvetku Kilibardi su iznenada prepriječili put 2 mladića. Nije ih poznao. Bili su puni mišića, širokih plećâ. Oštrog i drskog pogleda. “*Ej, Šiptare!*” Pozvao ga jedan. “*Ja Šiptar?!*” Upitao je začuđen Cvetko. Drugi mu je postavio 2 prsta pod bradom. Cvetko ga je oštro odbio. Drski mladić nije ponovio ponižujući gest, ali mu je prijetećim glasom gotovo prošaptao: “*Nije važno šta ti misliš o sebi. Važno je šta drugi misle o tebi.*” “*A sada slušaj!*” Pritekao je drugi. “*Reći ćeš tome tvome ocu da obavezno, bez daljnjeg, oslobodi Stevana Jovanovića!*” “*Ja se ne mešam u njegove poslove.*” Reкао je Cvetko. Ali oni su mu okrenuli leđa. Izgubili su se među prolaznicima. Cvetko Kilibarda je osjetio talas vrućine po tijelu. Bili su obojica jaki kao volovi. Mogli su ga premlatiti nasred ulice. Mogli su ga ubiti, mogli su ga svući gola. Šta da čovjek radi kad se nađe tako nezaštićen?

Kada je Risto došao s posla, našao ga je sa knjigom u rukama. Začudio se. Njegov sin nije volio čitati. On je sve vrijeme provodio igrajući na kompjuter ili “*prelistavajući*” kompjuter. “*Prelistavao*” je i bezbroj filmova... Takvog je Risto poznao svog sina.

Sudeći po ovome, po načinu kako je Cvetko ispunjavao svoj život, Risto je bio veoma zabrinut o budućnosti njegovoj. Bio je zabrinut, ali šta bi mogao?! Najzad, jedne noći, sasvim neočekivano, sasvim neslućeno, Cvetko, po prvi put sa knjigom u rukama! Po prvi put sa knjigom u rukama, možda otkad je bio u petom razredu osnovne škole i, po prvi put, možda poslije 7 ili 8 godina, pozdravio je svoga oca sa “*Dobro veče, tata!*”

Darinka je, kao i vazda poslednjeg desetljeća, bila tmurna i hladna. Deda Mićun je ćutao. Cvetko nije ništa rekao Ristu o slučaju sa nepoznatim mladićima, a Risto je, sa svoje strane, osjetio neobjašnjivo olakšanje. Njegov je sin te večeri bio drugačiji. Pratio je vijesti zajedno sa roditeljima, večerao je zajedno sa njima, zatim je prešao u svoju sobu i nastavio čitanje. Nije čitao skripte iz fakulteta. Čitao je nešto drugo. Nešto opšteobrazovno. A to je bilo višestruko ohrabrujuće.

NAJPAMETNIJA POLITIKA

Etiketiranje Crnogoraca imenom “*Šiptari*”, koje je ustvari poticalo od naglog i neočekivanog istupa Stevana Jovanovića, neko je nazvao ludom politikom. Upravo sada, kada nam je najpreče potrebno jedinstvo između

Srba i Crnogoraca, diže se galama i prašina oko nekakvog izmišljenog tobože arbanaškog porijekla. U Beogradu i u Novom Sadu žive hiljade Crnogoraca. Iznenada je prohujala glasina da mnogi od njih imaju šiptarski genetski sastav. Nastalo je neizvjesno stanje. Ne samo neizvjesno, nego i opasno, jer bi ovo moglo donijeti čak do rascjepa, što je između ostalog značilo da bi Srbija mogla ostati bez izlaza na more.

Protiv ovog mišljenja reagovala je organizacija “*Stevanovi Momci*”. Predstavnici te grupacije su, naprotiv, ovu akciju otkrivanja genetske istine nazvali najpametnijom politikom istinitih Srba. “*Nazivajući Crnogorce Šiptarima*”, tvrdili su oni, “*mi postizemo obrnut rezultat. Nalazeći se pred alternativom: Biti Šiptar ili biti Srbin, nema na Svetu Crnogorca koji bi prihvatio opciju šiptarstva. U tome i stoji suština ovom našem genetskom proveravanju. Po Crnoj Gori struje gledišta, zapravo šale o nekakvom otcepljenju. Mi im kažemo: ‘E pa dobro! Ako nećete sa nama, idite sa Šiptarima! Ustvari, vi ste i po nasljedstvu nekakvi Šiptari, posrbljeni ko zna u kakvim okolnostima.’ Nije čudo improvizirati, možda u Baru ili na nekom drugom mestu, i još neki zijafet poput Srebrenice. Ovo je jedini način da mi postignemo to što želimo.*”

MORAMO ŽIVETI

Momo Grnčarević je iznio na sto 2 flaše vina i po dobar komad kačkavalja i kobasice. Uzeo je 3 čaše, napunio i postavio ih pred Ristom, pred Borkom i pred sobom. “*Živeli!*” “*Kojom prilikom?*” Upitao je Risto. “*Dobio sam poklon.*” Objasnio je Momo u najkraćem mogućem stilu. Ustvari nije ni trebalo puno objašnjenja. Risto je znao kako Momo taktizira sa zločincima. On ih traga pomoću agenata, otkriva ih i donosi do ruba hapšenja. U tom trenutku, zločinci, da bi izbjegli okove, nude mito, što drugim riječima znači: Predlažu da podijele svoj plijen sa državnim zaposlenicima. Momo je sigurno otkrio provalnike prodavnice, zaprijetio im hapšenjem i dobio “*poklon*”.

Kobasica je bila ukusna, vino baš izvrsno. Pili su i jeli ćuteći. Svaki je razmišljao na svoj način. Borka se izgleda nije udubljavala u suštinu stvari. Risto nije nikada i ne bi nikada to uradio. Ali ne bi dozvolio sebi ni da se ekspanira kao neki čuvar morala. Ipak nije mogao sve vrijeme prećutati, jer se ni to ne bi slagalo sa njegovim karakterom. Kada je prinio kraju svoju čašu, on ju je podignuo uvis i rekao: “*E pa, neka nam žive provalnici!*”

Borka se glasno zasmijala. Nasmijao se i Momo, veoma čitljivo. Dokrajčili su zakusku. Borka je prikupila staklariju i umotače. Čaše je oprala i stavila u ormar. Flaše i ambalažu je metnula u 2 crne kesice pa ih je smjestila u korpu za smeće. Momo je sve to završio prigodnom filozofskom izrekom: Umjesto “*Moramo uživati*”, rekao je: “*Moramo živeti.*”

I TVOJ OTAC JE UBIJAO SVOJE SRODNIKE

U 10 sati su doveli Stevana Jovanovića. Čeone kosti su mu vidno bile nadute. Posebno su padale u oči obrvni ekstremi. Risto mu je dao printirani material sa naslovom “*Arhiv Stevana Jovanovića*”, u zagradama: (“*Počasna smotra*”). Stevan je hladno prelistao taj svezak papira A4, pa ga je položio na kolena i čekao. Risto ga je upitao da li ima veze sa njim taj printirani material. “*Naravno.*” Odgovorio je Stevan. “*To je moj posao. U dosjećima mogega Arhiva možete naći sve podatke, kako smo mi Srbi sprovodili u život strategiju čišćenja naših južnih zemalja. Da bismo se domogli mora, mi moramo najpre prokrčiti put.*”

Ako bi mu Risto dozvolio, on bi čitav dan govorio bez prestanka. Stevan je pripadao toj vrsti optuženih koji umjesto ćutanja biraju beskrajno brbljanje sve dok im istražnik ne postavi sledeće pitanje. “*Ko vam je dostavljao te izvještaje?*” Upitao je Risto. Stevan ga je pogledao nekom, tako reći, neuobičajenom začuđenošću. “*Da li zaista ne zna ovaj čovek ko je dostavljao srpskoj državi službene izvještaje!?*” Zaćutao je par sekundi pa je počeo kao i uvijek, tečno, jasno i ubjedljivo: “**Beograd je prepun svedoka tih događaja. Samo mali dio današnjih Beograđana nije učestvovao u tim našim slavom okrunjenim ekspedicijama. Naši penzioneri, sedeći u parkovima i cvetnjacima, svakodnevno prepričavaju bezbroj epizoda od ovih ovde na brzinu zapisanih.**” Kad je izgovorio riječ “*ovde*” on je malo podignuo tuce papirâ, da bi Ristu i ostalim bilo jasno o čemu se radi. “*Ovde nema ni 0,2 posto materijala kojim ja raspolazem u Arhivu Srpske Akademije Nauka i Umetnosti. Naši ljudi, danas većina penzioneri, dobili su u svoje vreme ordene, odlikovanja i nepoštedene pohvale u vezi sa njihovim neopisivim junačkim podvizima. Većina tih zaslužnih rodoljuba nisu se bili rodili u Beogradu, ali su dobili ovde posao i stan upravo zbog njihovih zasluga dolje na terenu, opisanih ukratko u ovim papirima. Ko je najnepoštednije ubijao Šiptare, taj je najviše privilegija uživao. Danas u Beogradu većina zaposlenikâ, ili su sami učestvovali u ovim akcijama,*” (On je opet podignuo tuce printiranih papira, kao da ih je htio još jednom izmjeriti.) “*ili su njihovi roditelji bili neposredni autori i akteri tih akcija.*”

Ristu se pronijelo kroz glavu: *“Da li su te ubice Albanaca bili ljudi ili zvjeri?”* Zatim je nesvjesno dodao, malte ne progundao: *“Današnji stanovnici Beograda, potomci tih albanoubica, mogu li se smatrati ljudima?”*

“Dosta!” Prekinuo ga je Risto glasno. Više nego glasno. *“Znači, ti priznaješ da si se bavio ovim poslovima u tom tvom takozvanom Arhivu.”* *“Razume se da jesam. Država me zaposlila. Jedino što ovde ne ide, što je protiv logike svega što se dogodilo i događa u našoj državi, jeste da oni koji su ubijali Šiptarâ desetostruko više nego ja, uživaju odlikovanja, a ja čamim u tamnici. To je nepravedno! To je zaista nepravedno!”* *“Ali ti si uništio svoju rodbinu!”* Uzviknuo je Risto. *“I tvoj otac je ubijao svoju rodbinu!”* Uzvratio je istim tonom optuženi. *“O tvome ocu, o drugu Mićunu Kilibardi, kapetanu prve klase, imam u mojem Arhivu opširan izveštaj.”* Risto ga nije mogao prekinuti, jer su tu bili prisutni njegove kolege, Prof.Dr. V.Velimirović, milicioneri, sekretarica... Stevan je međutim nastavio, kao otvoreni rubinet vode: *“Tvoj otac je najpre ratovao, zapravo masakrirao Šiptare u predelu Plava. Ubijao je tu svoje istokrvne rođake. Zatim se, posebnom porukom Svetozara Vukmanovića, premestio u Skopsko-Vardarskom Korpusu i tamo nastavio istu rabotu uništavanja Šiptara. Dobio je odgovarajuće ordene, dobio posebno privilegovan posao i stan usred Beograda. A ti mi se praviš kao da sve ovo ne znaš. Tvoj otac je delovao kao poštteni Šiptar i dobio što mu pošteno sleduje. Ti deluješ kao da si član separatističke partije Ibrahima Rugove. Dobićeš i ti to što tebi sleduje.”* *“Dobro!”* Rekao je naglo Risto. *“Potpiši ovdje! Imаш pravo da pročitaš prije nego potpišeš.”*

SIN PJEVAČA

Doktor V.Velimirović se hladno pozdravio sa Ristom i ostalim, i otišao. Tokom saslušanja on nije nijednu riječ progovorio. Bio je blijed kao krpa. Ipak niko od prisutnih nije ništa rekao. Veljko je bio sam ljekar pa se sam mogao starati o sebi. No, čim je Veljko otišao, Momo je požurio da ispriča jednu od svojih najnovijih senzacija: *“Imamo novog u vezi sa našim ljekarom.”*

Gospođa Velimirović, Veljkova supruga, navodno je, prije nekih 20 godina, imala intimnih veza sa nekim Šiptarom. Bio je to poznati pjevač Ljuljđuraj

iz Malesije. Dok se Veljko bavio hemijskim istraživanjima, ona je sasvim normalno ljubavila sa pjevačem. U to vrijeme se niko nije uznemiravao od jedne takve ljubavne avanture, jer je takvih širom Beograda bilo na pretek. Bračni par Velimirovići imali su sina Stanišu. On je bio vidno lijep mladić a imao je posebnu obdarenost u muzici. Pohađao je muzički fakultet, bio je virtuozan u nekoliko instrumenata, a bio je istodobno redovan učesnik u Beogradskoj Filarmoniji. Veljko Velimirović je volio svoga sina iznad svega na Svijetu.

No formiranjem poslednjeg od društava nacionalističkih ekstremista imenom “*Stevanovi Momci*”, u skladu sa njihovim programom, u procesu pretresa porijekla svakog Srbina bez razlike, iznenada je pronikla sumnja: Otkud sin jednog ljekara i hemičara da bude obdaren za muziku? Kao potpora ovoj, uostalom, sasvim neosnovanoj sumnji, služio je i spoljašnji izgled Staniše Velimirovića. On nije bio kao njegov otac žutobljedog izgleda, nego je bio crnomanjast i veoma privlačan u društvu. Karizmatičan, kako bi se drukčije reklo. Ljuljđuraj je sada živio u eSADe-u. Uzet je uzorak njegove krvi i predat u laboratoriju. Isto je urađeno i sa uzorkom krvi Staniše Velimirovića. Genetske analize su neoborivo potvrdile da istiniti otac Stanišin nije Prof.Dr.Veljko Velimirović nego Šiptar iz Malesije, čije je prezime bilo Ljuljđuraj. Majka, razumije se, bila je gospođa Velimirović. Vijest je munjevito prohujala kroz čitav Beograd.

Moglo se zamisliti koliko je to teško padalo doktoru Veljku. Na jednoj strani, čitav je svoj život posvetio pronalaženju efikasnih sredstava za uništavanje Šiptara, na drugoj strani, sada je izlazilo da je u svojoj sobstvenoj kući, hranio, gajio, volio, milovao, čak obožavao, jednog pripadnika te iste omržene rase. Na njegovu dušu mora da se srušilo nešto više nego užasno. Bio je blijed kao krpa. Nije ni riječ progovorio, osim kada se pozdravio i otišao. Splet njegove tragedije bio je čak komplikovaniji nego li kod Stevana Jovanovića, jer je ovdje bila posrijedi i bračna izdaja. Kako će sada Veljko gledati na svoju ženu? Kako će sada Veljko gledati na svoga sina? Šta će sada Veljko misliti o tim 7000 šiptarske djece, koja se od njegovih bojnih otrova ni dan danas nijesu oporavila?!

Momo nije objasnio da li je ta vijest objavljena u internetu ili je to bila obična kafanska priča. Uostalom, otkrićem interneta, čitav Svijet liči na ogromnu kuglastu kafanu.

BIHORCI U DJEČJIM VRTIĆIMA

Iznenada, Arhiv Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti napustile su 3 čistačice. Čistačica koja je prije neki dan dočekala istražnu ekipu, pritrčala je zastrašena dvijema svojim drugaricama. Ona je njima rekla da je vidjela u Stevanovom Arhivu bezbroj Šiptara, koji su krišom izlazili iz dosjea, silazili niz rafove, ređali se jedan za drugim i kretali nekuda. Čistačica je bila hiljadu posto sigurna da je to vidjela. Strava na njenom licu bila je neopisiva. Čistačice su bez dugog promišljanja napustile posao i izašle vani izbjegavajući dio Stevanovog Arhiva. Sjutradan su se prijavile kod administrativnog direktora i dale ostavku. Nikakva objašnjenja, nikakve tvrdnje da je to rezultat čistih i besmislenih predrasuda. Nijesu nipošto odustale od njihove riješenosti da se nikada više ne vrate u tim sredinama. Ustvari, otkad je Stevan izvršio svoj makabr, ni službenici toga arhiva nijesu tamo redovno ulazili, opravdavajući svoje odsustvo na razne načine.

Novine nijesu ništa pisale, ali se vijest proširila čitavim gradom. Ljudi su počeli strahovati. Hodali su oprezno, gledajući tamo-amo da im se ne bi negdje neočekivano prikazali duhovi tih ubijenih Šiptara. Većina stanovnika Beograda su bili ubijeđeni da su čistačice stvarno vidjele te duhove. U malim ekranima svojih kompjutera, oslanjajući se na podatke izvještaja emitovanog u internetu, ljudi su počeli sabirati broj Šiptara, strijeljanih, ubijenih, poklanih, spaljenih i osmrćenih batinanjem, pa im se činilo da, ako su stvarno ti duhovi probili zidove toga Arhiva, u Beogradu nije više ostalo mjesta za žive ljude. Posebno u noćnim satima, ne samo žene i djeca, nego i muškarci, osobito oni koji su sami učestvovali u masakrima, izbjegavali su izlazak iz svojih stanova. Izgledalo je kao da je Beograd sam sebe uhapsio. U mašti ljudi, zbivale su se čudesne predstave. A najnepremostivija prepreka bila je, što se ti Šiptari, već jednom ubijeni, nijesu mogli ponovo ubiti.

Ulica “*Nikola Tesla*” se razlikovala od ostalih ulica njenom osjetljivo prijatnom tišinom i spkojnošću. Stanovnici toga dijela grada se gotovo nikada nijesu uznemiravali od pijanica, od tuča, od galame sa motorima. U razdaljini od nekih 500 metara, nalazila su se 2 dječja vrtića. Sestra jedne od čistačica Stevanovog Arhiva radila je u jednom od tih vrtića. Dječica su mirno igrala u svojim prostorijama punih igrački. Odjednom se vaspitačici, sestri pomenute čistačice, učinilo da je u tim prostorijama ušlo bezbroj neke nepoznate djece. Ona je zastravljena ustala. Gledala je oko sebe ugrožena. Vrtić je bio pun tih nepoznatih dječića. Bili su odjeveni u bijelim keceljama,

ali lica njihova su bila čas okrvavljena, čas izgorena od vatre, zažarena, čas kao pokrivena ledom. Srećom, dječica, koja su se bavila svojim igračkama, nijesu ništa primjećivala. Vaspitačica je užurbano prišla svojoj kolegini. “*Vidiš li ti nešto?*” Upitala je. “*Šta da vidim?*” “*Vrtić je pun nepoznate dječice.*” Koleginica se zaprepastila. Pogledala je oko sebe. Pritrčala je i treća vaspitačica. “*Jo, strašno, strašno, strašno!*” Jaukala je prva, a druge dvije nijesu znale šta da rade. Odjednom se i njima učinilo da vide nešto. “*Ima ih više od hiljadu!*” Rekla je jedna, a treća je neprisebno upitala nekoga u vazduhu: “*Odakle dolazite?*” “*Dolazimo iz Bihora.*” Bio je odgovor. “*Čujte! Dolaze iz Bihora!*”

Vaspitačice nijesu znale šta drugo da rade, bez da pozovu svoju dječicu, koliko je bilo moguće bez žurbe i uzbuđenja, i da ih odvedu vani, ne znajući da li će moći da se opet vrate u tim ambijentima, sada već okupiranih od duša masakriranih bihorskih dječica. Sjutradan se ista strava dogodila i u drugom vrtiću ulice “*Nikole Tesle*”.

Vaspitačice svih beogradsih vrtića mogle su opet pročitati odlomak Pokolja u Bihoru, u internetskom izvještaju “*Sadržina Stevanovog Arhiva (Počasna smotra)*”. “*Janvar 1943: Dece poklane uglavnom noževima 701. Dece ispečene u oganj izgorelih kuća 705. Dece zamrznute u pokušaju da se skriju po planinama 447. Ženâ ubijenih 340. Ženâ masakriranih 185. Ženâ zamrznutih 266...*” “*Dece poklane, dece izgorele, dece zamrznute*”... “*Dece poklane, dece izgorele, dece zamrznute*”... “*Da li su i to uradili?!*” Upitao je sebe advokat Mirko Zvonar, barmatajući usamljen po Kalemegdanu.

DA LI STE VI?!

Borka je, kako je bar tih dana izgledalo, zauvijek izgubila svoju duhovnu ravnotežu.

Hodala je po ledom opkoljenim ulicama i činilo joj se da je svaki prolaznik, stariji od 50 godina, mogao biti ubica najmanje jednog čovjeka. Oni koji su bili mlađi od 50 godina, činilo joj se da se spremaju za naredna ubijanja, za neki naredni pokolj. Puno njih se već sada nalazilo na takozvanim bojištima, a ustvari na mjestima gdje se sprovodio pokolj nad civilnim življem. Pokolj nad civilnim življem nema nikakve veze sa bojištima. Pilila je pravo u lica konkretnim prolaznicima i pitala ih (Naravno, ne glasno, nego unutrašnjim gundalom): “*Da li ste Vi?!*” Išla je dalje: “*Da li ste Vi?!*” Ocjenjujući po

njihovom držanju, ona se sve više ubjeđivala da se većina tih prolaznika nije zadovoljavala ubijanjem samo jednog čovjeka. Kada takvi ljudi upadaju u vrtlog krvoprolića, ne znaju šta rade. **“Da li ste Vi?!”... “Da li ste i vi ubijali ljude na Kosmetu?!”**

Vozila se svojim **“Fićom”**. Posebno na mjestima gdje bi morala smanjiti brzinu, gledala je čas desno, čas lijevo. **“Da li ste Vi?!”** Ženama i djevojkama nije mogla upućivati to isto pitanje sa istim značenjem. Shvatalo se samim sobom da većina žena nijesu mogle učestvovati direktno u uništavanju kosmetskog stanovništva. Ali je opet svaka od njih imala direktnih veza sa očevima, muževima ili sinovima, koji su svojim rukama klali bezbroj Šiptara. Upravo u ovom smislu Borka je morala i njima upućivati isto pitanje: **“Da li ste Vi?!” “Da li si ti spavala u bračnom krevetu sa jednim od tih šiptaroubica?!” “Da li si ti blagosiljala tvog sina, kada je on polazio na pokolj ili kada se vraćao s pokolja?!”** Mogu li Beograđanke biti ponosne prošlošću svojom?! Mogu li se Beograđanke gorditi?! Imaju li pravo Beograđanke da se diče, kad čitaju **“Izvještaj iz Stevanovog Arhiva”** ili slično njemu?! Nije znala naći odgovora.

Parkirala je. Trebalo joj je preći 50-ak metara pješice. Jedan debeli brunasti muškarac, od nekih 60 godina, približavao joj se labavo i smjelo, zvjernjajući negdje prema nebu. **“Da li ste Vi?!”** Upitala je, ovog puta glasno, Borka Smiljanić. **“Molim?!”** Bilo je hitro reagovanje debelog čovjeka. **“Izvinite!”** Ušla je unutar četvorougaoznog zatvora. Morala je čekati minut vremena pred liftom. Nije znala o čemu da razmišlja. Prosto nije mogla ništa misliti.

“DOŠLA SAM DA POSETIM MOGA UBICU”

Gurnula je ključ u bravu. Obrnula 2 puta. Pritisnula kvaku. Na njenom mjestu sjedjela je 22-godišnja djevojka. **“Vi...kako ste ušli ovdje?”** Približila se. Sada djevojka nije sjedjela na stolicu, nego je stajala nešto dalje. Stajala je a izgled joj je bio proziran, kao vazduh. **“Vi...”** Pokušala je da ponovi Borka. **“Došla sam da posetim moga ubicu.”** Čuo se jasan i glasan odgovor. Ali lik djevojke je već bio nestao. Na stolu je stajala povelika fotografija Svetlane Jovanović.

Borka je drhtala. Nije joj se dalo ni da utekne, da pobjegne, niti da ostane u kancelariji. Bila je van sebičnosti. Glava joj je bubnjala. Nije smjela ni da

sjedne. Ušao je Momo, svjež i sniježan, kao da je bio obložen frižiderskom atmosferom. Shvatalo se da je, prije dolaska, popio čašu viskija u nekom obližnjem baru. **“Da si moja ljubavnica, smesta bih te poljubio!”** Rekao je Borki, šetkajući se oko stolova i **‘uređujući’**, čas jednu, čas drugu stolicu. **“Hvala bogu, što nisam bila toliko nesretna!”** Progovorila je Borka i ujedno se osjetila oslobođenom maloprijašnje utvare. Sjela je za sto. Svetlana je ležala ispred nje. **“Kako je taj čovek mogao ubiti ovakvo božansko stvorenje?!”** Upitala se Borka, dok se na vratima pojavio i njen šef, težak i prekomjerno tmuran. Ona je riješila da nikada više neće ući sama u kancelariju, bez Rista.

CIMBALJEVIĆU, MOLIM TE!

Bio se toliko napio, da mu se ne samo jezik odrvenio, nego čitavo tijelo. Ustajao je, hodao kroz kafanu, izlazio na ulicu, uzvikivao. Koračao nesigurno po ledenoj površini trotuara, spoticao se, ali nije padao. Vraćao se ponovo u kafanu, naručivao visokim glasom i opet hodao unakrsno prosipajući alkohol po ionako mokrom podu.

“*Sedam miliona puta smo pozivali Srbe i Crnogorce da se vrate na Kosmet. Ali oni neće da idu tamo. Zašto neće?! Zato što Srbi više vole Srbiju nego Kosmet a Crnogorci vole Crnu Goru! Kosmet nije Srbija!.. Molim te, Cimbaleviću, reci mi iskreno: Da li je Kosmet Srbija?! Ti si tamo dugo živio i muku mučio dok si se premestio u Beograd... Ama, da mi iskreno kažeš. Profesor si po profesiji. Znaš to bolje no iko drugi. Cenim te kao prijatelja. Da li je Kosmet Srbija?! Eto, samo toliko tražim od tebe.*”

Udaljavao se od stola. Koračao prema vratima. Iako bi oba krila bila širom otvorena, on bi se naslanjao čas na jedno čas na drugo krilo, sve dok bi najzad uspio da preskoči prag. **“Ostajte ovdje!”** Uzvikivao bi, zatim bi dodao polugundajući: **“Ostajte ovdje, sunce kosovskog neba neće vas grijati kao što ovo grije!”** Ovaj bi Šantićev stih ponavljao po deset puta dubinom ulice, pa bi se ponovo vraćao u kafanu. Plaćao bi prije nego što bi mu krčmar napunio čašu. **“Profesore Cimbaleviću! Molim te, objasni mi, gde se nalazi Nova Srbija? Za Staru Srbiju već znamo da je tamo... Tamo gde nema Srba.”** Čutao bi podugo vrteći polupraznu čašu između prstiju, zatim bi se opet obraćao Cimbaleviću, gledajući ili plafon krčme ili prolaznike preko prostrane zavjese, koja je bila providna. **“Ima li Srba u Novoj Srbiji?! Eto!**

To meni interesira... A guslari kažu da je i Skadar na Bojani srpski grad! Lažu guslari!

Najzad bi napuštali krčmu i poslednji klijenti. Vrata krčme bi se zatvorila. Advokat Mirko Zvonar bi se našao nesred ulice. Ulica bi bila potpuno prazna. ***“Ostajte ovdje! Sunce kosovskog neba neće vas grijati!...”*** Skliznuo bi, jauknuo bi muklo, pa bi ustao i nespretno krenuo. ***“Zapravo, ni ovde nema sunca.”*** Promrmljao bi i ponovo pokušao da hoda.

KRVOGRAD

Nad gradom se sijao sitan snijeg. Beograd bi, u takvim danima, bio zaista Beli Grad. I visoke, i niske zgrade, i široke, i uske ulice, i lokomotive, i vagoni, i tramovi, i autobusi, i bezbroj malih automobila, sve se to zavijavalo u bijelo. A bilo je prehladno. Ljudske duše nijesu bile voljne nikakvoj rasonodi. Činilo se da je sve zamrzlo, do srži.

Činilo se da su se u jedno stopili, i živi svijet, i mrtvi svijet. Neka bude bijel, neka bude siv! Neka mu se nasloži metar snijega, ispod ma koliko debelog pokrivača, ipak nije bilo moguće odvojiti duše živih od dušâ mrtvih. Letjeli su vrapčići sa stabla na stablo, hitro su bježali ili se skupljali na mjestima gdje ih sijavica ne bi hvatala. Bile su to sasvim svakodnevnne i obične ptičice. Ali nijesi mogao naći niti jednog Beograđanina, a da nije pomišljao da se, toga dana, u tim ptičicama, nije mogla nalaziti i duša nekog ubijenog čovjeka, izbjeglog iz Stevanovog Arhiva. Taj nasilno uništen čovjek, taj nevini čovjek, taj bezdužni Šiptar, pritajen unutar tog malog vrapčića, uporno je tražio svoga ubicu kroz ulice pokrivenne snijegom.

Ubice! Ubice! Ubice! Krčme su bile prepune debelo odjevenih ljudi. Naručivali su po nešto toplo. Vrapčići su naletali na gornjim djelovima vitražâ, tamo gdje nije provijavao snijeg, pa su kljunčićima udarali na stakla. U tim iole čarobnim trenucima tog bezbrižnog kuckanja kljunom, nijedan od prisutnih u krčmi ne bi se uzdržao a da ne pogleda u tom pravcu. Duša nekog ubijenog Šiptara, pritajena u njedrima toga lepršavog vrapčića, bez sumnje je negdje primijetila svoga uništavaoca, svoga ubicu, pa je upravo zato taj vrapčić kuckao kljunom po staklu.

Primijetio bi i prepoznao svoga ubicu, ali ko bi znao od prisutnih koji je taj ubica?! O kojem se među nama radi?! Ako ne znaš čija se duša leprša iza

prozora, nije moguće znati ni o kojem se od nas radi. Neki klijenti su plaćali, dizali se i izlazili, bacajući krišom pogled u pravcu vrabaca. Bježali su!

Zajedno sa takvim vrtlozima pomisli, lebdila je u vazduhu, sada i unutar krčmi, a ne samo vani, neka neobjašnjiva strepnja. Od stolova ka plafonu, neprestano se uzdizala para. Ljudi su pratili pogledima tu paru, pa im se činilo da je čitav prostor prepun dušâ “Stevanovih” Šiptara. U nijednoj se krčmi čovjek nije mogao osjetiti spokojan. Ni u krčmi, niti negdje drugo. Koliko se može jedan prostor zamisliti bez vazduha, toliko se mogao zamisliti vazduh Beograda bez albanskih žrtava.

Ne mali broj građana je lično poznao jednog ili više učesnikâ u tim protivalbanskim pokoljima. Nije ih bilo teško prepoznati, jer su se sami hvalisali. Naravno, u mirnim danima, a ne po ovakvoj studeni. Po ovakvoj studeni su se trudili ostati neprimjetljivi. Utajivali su se. Čitali su. Ali to nije značilo da se nijesu znali.

Nekrivi Beograđani, oni neokrvavljeni, osjećali su se dvostruko nezgodni. Osjećali su se zatišteni, ugnjeteni. Zatišteni i ugnjeteni, što su morali trpjeti prisutnost, u njihovom vazduhu, tih miliona žrtava pretvorenih u duše, a zatišteni i ugnjeteni, i što su morali trpjeti u svojim sredinama i prisustvo ogromne mase svojih okrvavljenih sugrađana.

Stoga, ma koliko bi se naslagao nad Beogradom bijeli snijeg, bjelost njegova nije bila u stanju pokriti mlazeve okrvavljivanja. Beograd je sve više postajao krvni grad. Grad krvi! Krvograd!

SPISKOVI

Pahulice snijega su se naveče ukrštavale sa snopovima svjetla, pa su ta ukrštavanja svjetlosnih snopova sa jatima pahulica, izgledala kao leteći papiri. Bezbroj letećih papira je padalo nad čitavim Beogradom. “*Spiskovi ubijenih Šiptara!*” Rekao je neko iznenada.

Ta se, tako reći, sasvim uzgredna primjedba, u toku noći, pretvorila u pravu stravonosnu pripovjetku. Sinoć su zajedno sa snijegom padali i spiskovi, tamo negdje na Jugu, masakriranih Šiptara. Ti spiskovi bili su izletjeli iz

sada već poznatog Stevanovog Arhiva, podigli se uvis, skvasivali se i padali skvašeni i poluzaleđeni, pokrivajući svu površinu zaleđenog Krvograda.

Spiskovi masovno uništenih Šiptara! Toliko ih je mnogo bilo, da se od njih nataložio, iznad snijega, i debeli sloj toga kriminalnog svjedočanstava. Ubice, kojih je u Beogradu, sada već Krvogradu, bilo na hiljade, pokrivali su se ogrtačima upravo tih zagužvanih i zamrznutih papirâ. Pokrivali se, ali im je još hladnije bilo unutar njih.

Prolaznicima ispred zgrade eSAenUa činilo se da se bezbrojnost tih letećih listića neprestano razapinjala po njenim prozorima. Impozantna četvorospratna, odnosno petospratna Srpska Akademija Nauka i Umjetnosti, iznenada se obmotala bijelim visećim hartijama. Njeni trojni prozori, u obliku izduženih četvorougona, našli su se nakićeni papirnim čaršavima i maramama, na kojima se izređalo na hiljade imena pogubljenih Albanaca u svim prošlim ratovima i u svim tobože mirnim godinama. Vajarski likovi remekdjelâ, postavljeni na rubovima akademskog natkrova, neprestano su rasipali na hiljade letaka, pa se te letke, lepršajući oko zgrade i kovrtlajući se, priljepivale gdje su god mogle: na zidovima između prozora, na balkonima, na apsidama triju velikih prozora, pa su ličile na izuzetno čudnovate zavjese.

Što se to događalo na tijelu Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti?! Jeli neko mogao odgonetnuti suštinu tih besomučnih halucinacija?!

KOMADI MOZGA

Negdje oko 5 sati izjutra, Srpska Akademija Nauka i Umjetnosti, grozno zastrašujuće, ličila je na komad mozga. Sačuvaj nas, Bože! Zašto ne čitav mozak, nego komad mozga?! Na jednoj strani, Aleksandar Palas Hotel, Saborna Crkva, Bajrakli Džamija, na drugoj strani: Narodni Muzej, Terazije, Hotel Moskva, sve je bilo snijegom pokriveno. Sva su ta zdanja toga jutra ličila na nešto. Ali na mozak, i to na komad mozga, na raskomadani mozak, nije se nigdje mogla naći slična prilika.

Naslage zaleđenog snijega, prilijepljene, bolje reći, prikovane po zidovima, balkonima i prozorima Akademije (jer se tako prohtjelo jakom vjetru), činile su da je to za druge svrhe konstruirano neimarsko stvorenje, zaista, preko

noći, primilo lik moždanog parčeta, odnosno, računajući tu i tamo pojedine rascjepe, lik skupine moždanih parčadi.

Da jedna akademijska zgrada liči na mozak, to ne bi nikome za čudo bilo. Akademija je znanstvena ustanova. Ona zrači znanja i mudrosti, rasprostarnjujući ih svuda oko sebe u obliku knjigâ i prenoseći ih kod ljudi posredstvom školstva. Zraci njenih učenja prodiru, još od djetinjstva, do svih kategorija budućih podanika domovine. Zraci akademskih znanja i mudrosti dopiru i ulivaju se u glavama učiteljâ i nastavnikâ, u glavama novinarâ, pisaca i umjetnikâ, u glavama pravnikâ, u glavama oficirâ i vojnikâ. Zraci akademskih znanja i mudrosti se ulivaju ne samo u glavama nego i u srcima pripadnika jednog naroda, a i van njega. Upravo zato se niko ne bi začudio ako bi zgrada jedne akademije ličila na ljudski mozak. Ali Srpska Akademija Nauka i Umjetnosti, toga jutra, ironično nije ličila na neki potpun i zdrav mozak, nego na stravično zastrašujući rasparčanu moždanu sadržinu.

Rijeke automobilâ su lagano ali neprekidno tekle, izvirući iz susjednih i okolnih ulica, Vuka Karadžića, Đure Jakšića, Uskočke, Delijske, Cara Lazara i Carice Milice. Ljudi su zapanjeno gledali tu strašnu i zaježljivu pojavu, ali ju je rijetko ko mogao protumačiti. Vozili su prema Pozorištu i Republičkoj Vladi, ulivali se u Bulevar Kralja Milana. Neki su, preko Fransuske, izlazili na Bulevar Cara Dušana, dok su drugi u suprotnom pravcu vozili preko Brankove ka Novom Beogradu.

Svi su osjećali kao da se u njihovim dušama nešto nepovratno prelamalo. Nijesu bili navikli na takav izgled jedne od najvažnijih i ujedno među najljepšim ustanovama njihovog glavnog grada. Rasparčani sivo-žuti mozak! Bože sačuvaj! Najzad se nekome sjetilo da uporedi taj fantastično-halucinatívni izgled sa stvarnim, opipljivim njenim proizvodom. Prošle noći se, kako se svuda pričalo, cijeli Beograd prenapunio povampirenim dušama ubijenih i masakriranih Albanaca. 4 pasa, 4 pokoljenja Beograđana i ostalih Srba, već vijek i po su se isključivo bavili uništavanjem albanskoga življa. Ako bi mozak ove naše Akademije bio potpun, taj mozak ne bi vaspitavao svoj narod na taj način.

PROBLEM SU ŽIVI, NE MRTVI

“Prva napomena.

Beograd je pun i prepun živih Šiptara. Prof.Dr.Stevan Jovanović je sve to strogo naučno analizirao. Prva skupina se otkriva prostom analizom prezimenâ. Njih ima zaista više nego što bi ih iko mogao zamisliti.

Zotovići, Zogovići, Zemirovići, Vukšalići, Vešovići, Štiljanovići, Štekovići, Šoškići, Škundići, Škuletići, Šešlije, Šešelji, Šaljići, Prentovići, Prentići, Pljakići, Nušići, Nilovići, Nikezići, Malešovići, Ljumezići, Ljopičići, Lješovići, Lješkovići, Lješići, Leševići, Lekovići, Lekići, Lalići, Lalevići, Krijevići, Kreunovići, Kljajići, Kljajevići, Kilibarde, Kalezići, Kaljevići, Egrići, Golemadići, Gašići, Đekanovići, Đonovići, Đokovići, Đokići, Drekalovići, Dedići, Čalovići, Čosići, Cuckići, Burmazovići, Burići, Briđanini, Bulatovići, Baljoševići, Baljovići, Baljaševići.

Ima ih na destine hiljda. Nije ih teško pronaći. ‘Stevanovi Momci’ ih moraju lično i pojedinačno poznavati.

Druga skupina bi se mogla ustanoviti pretresanjem svih matičnih knjigâ. Potrebno je pregledati sve moguće ženidbe gornjih prezimenâ sa našim nešiptarskim građanima. Tu se ređaju na pr braća od ujakâ, braća od tetki, sestre od ujakâ, sestre od tetki, svi unuci i sve unuke, koje imaju bilo kakvih veza sa Lalićima, Čosićima, Nušićima, Kilibardama e td i td.

Treća skupina Kriptošiptarâ, koji su do sada nesmetano živeli među nama, ne može se ustanoviti na nikoji drugi način sem laborantskim putem. Tj genetskom analizom ADDeNa. Radi se ustvari o hiljadama vanbračne i tobože unutarbračne dece. Sa kategorijom vanbračnih je lakše operirati, jer postoje spiskovi dečjih domova. Ali sa kategorijom tobože unutarbračne dece, tj dece za koje se smatra da su im poznati očevi, nije baš lako postupati. Zna se međutim, da stvarnog oca, bilo kojeg deteta, niko ne poznaje osim njegove majke. Ova skupina Kriptošiptarâ, inače vrlo opasna, za koje mi znamo da ih ima na veliki broj, primorava nas da obavimo opštu pretresnu genetsku analizu svih naših državnika.”

“Druga napomena.

Širom Beograda se ovih dana munjevito proširila predrasudna priča o nekakvoj saradnji između mrtvih i živih Šiptara. Mrtve Šiptare je Prof.Dr.Stevan Jovanović već rasporedio po rafovima, u svome podzemnom Arhivu. Prof.Dr.Stevan Jovanović ima takođe zaslugu, što je otkrio hiljade živih Šiptara, koji se slobodno kreću po nadzemnom Beogradu. Beogradski Srbi moraju jednom za uvijek shvatiti: Od tih

podzemnih arhivskih Šiptara Srbima ne dolazi nikakva opasnost. Opasnost Srbima dolazi od ovih koji žive među nama, koji se prave kao da su Srbi, i koji traže da budu ravnopravni sa nama. Sva se naša briga trenutno usredsredila na žive Šiptare, a ne na mrtve.”

Završila je čitanje. Nije nikome rekla ni riječi, ali se osjećala izvanredno iznurenom. Sve se može dogoditi, rekla je samoj sebi.

MOŽEMO LI IZMISLITI NEŠTO PAMETNIJE?

Rista su obavijestili telefonom. Cvetko se nalazio u bolnici. Kada se našao u Bulevar, kola milicije su krstarila gore-dole zujajući svojim sirenama. Nije mu bilo jasno da li ta kretanja imaju veze sa događajem. Htio je telefonirati komandiru milicije. Pripremio je mobilni, ali je odustao.

Cvetko je bio sav umotan u povojima. Jedino su mu bili slobodni, desno oko i usta, a i ona pomodrela. *“Trebao sam vežbati karate.”* Rekao je on, pokušavajući da svoj događaj pretvori u šalu. Ali nije bilo mjesta za šalu. Napadači su ga nemilosrdnim udarima prosto izlomili.

Povod je bio, što se Stevan Jovanović još uvijek nije oslobodio optužbe. Cvetko je bio poručen da to obavezno izvrši. On nije ispunio zadatak i dobio prvu porciju *“nagrade”*. O svemu ovome Cvetko nije ništa rekao Ristu. Nije bilo u njegovoj naravi da ispriča svaki detalj tamo gdje ne bi nikome koristilo. Rekao je samo ovo: *“Tukli su me kao ljudi, nazivajući me gadnim Šiptarom. Da sam vežbao karate, možda bi ih nadmogao.”* Dan dva ranije Cvetko je, u prisustvu Rista, u polušali, rekao starome Mićunu: *“Deda Mićune, tebi više nije potreban pištolj. Možeš li ga preneti na moje ime?”* Risto je tek sada shvatio da je sve ovo bilo odranije nagoviješteno. Došao je ljekar. On je osigurao Rista da nema ozbiljnih uvreda i da će sve to ubrzo proći. Kada su opet ostali sami, Risto je prošaptao: *“Pištolj i karate su najsiromašnija strana medalje. Možemo li nešto pametnije izmisliti.”* *“Moramo nešto pametnije uraditi.”* Osigurao ga je Cvetko pomjerajući nespretno otekle usne.

Darinka je čekala, sve dok Risto nije izašao iz bolnice, pa je tek onda otišla kod Cvetka. Ličilo je na komediju, usred toliko nemilog doživljaja, ali se Cvetko uzdržao. Nije rekao ništa. Činio je kao da nije primijetio tako besmisleno ponašanje svoje majke. Živjeti u jednom stanu, hraniti se

zajedno, sretati jedan drugog u svakom času, a ne doći oba roditelja zajedno kod svog uzdrmanog sina! Zaista je sve to ličilo na komediju, pomiješanu sa nekakvom ciničkom tragedijom. Približila se krevetu. Opipnula ozlijeđena mjesta, prateći sve to nekom vrstom naricanja: ***“Da si mi se s kolima udesio, plakala bih te. Da si mi poginuo tamo gde najvredniji srpski sinovi krv tursku prolivaju, pevala bih noćas.”*** ***“Mama, molim te! Ne uznemiruj se!”*** Jedva je mogao progovoriti, kroz svoje debele usne. Darinka je pipnula drhtavim prstima te usne. Bile su modre. I desna obrva, koja nije bila umotana, bila je modra. Lijevo oko i čitav lijevi dio lica mu se nijesu vidjele. Za sve ovo Darinka je krivila Rista. On je bio kriv za sve, pa zato sada i pati ***“njeno dete”***. Sjedjela je kraj njega više od 2 sata. Cvetko se osjetio udobno kraj svoje majke, pa je ubrzo zaspao. On je spavao a ona ga gledala, ne znajući kako da nazove sve to što se oko nje događalo. Došla je medicinska sestra. (Cvetko je lenjo otvorio oči.) Mjerila je temperaturu. Kontrolisala rad srca. Namjestila flašu ljekovite tečnosti, pa je utješila Darinku: ***“Biće sve u redu.”*** Darinka je ustala. Htjela je da poljubi ***“svoje dete”***, a nije imala gdje. Umjesto poljupca ona mu je rekla: ***“Ako bih mogla, ne bih mu dozvolila ni da te poseti.”*** ***“Mama, moramo nešto drugo izmisliti.”*** Rekao joj je Cvetko.

JOŠ NAM JE OVO TREBALO

Cvetka su iznijeli iz bolnice. Ležao je u krevetu obvijen u zavojima a ličio je egipatskim mumijama. Darinka je sjedila kraj njega savijenih ruku oko kolenâ. Njihala se lijevo-desno i jecala poluglasno: ***“Još nam je ovo trebalo”***.

Cvetko je znao šta je njegova majka podrazumijevala tom ko zna koliko puta ponovljenom rečenicom: ***“Još nam je ovo trebalo!”*** Ona je, otkad ju je on pamtio, bila više nego nezadovoljna, malte ne, ogorčena, što se Risto još uvijek osjećao Crnogorcem. Želila je da i on, kao njen suprug, kao čovjek koji je već godinama živio i radio u Beogradu, progovori najzad ekavski. Ne lijep, nego lep, ne svijet nego svet, ne bijedan nego bedan. Kad bi god Risto, makar samo svojim dijalektom i ničim drigim, ispoljavao svoje crnogorske osobine, ona se krajnje uznemiravala. Upravo zbog tih uporno sačuvanih crnogorskih osobina, Darinka je bila netrpeljiva i prema svojem svekru, već duboko ostarjelom Mićunu Kilibardi. A bila je jako zadovoljna što se barem njen sin, Cvetko, nije uopšte razlikovao od ostalih Beograđana.

U prvim se godinama Risto šalio s njom, namjerno ispoljavajući pokoju zavičajnu osobinu, a ona mu se uvijek nervozno suprostavljala: **“Molim lepo, nemoj me zadevati!”** Kasnije je i Risto postao netrpeljiv, posebno kad se ona grubo pozicionirala protiv njegovog oca. Sve je to u toku vremena dovelo do njihovog faktičkog razvoda, iako su još živjeli u istom stanu.

Kao grom, iz već odavno tmurno naoblačenog neba, ispalo je iznenada da njen muž nije ni Crnogorac, u smislu kako ga je ona shvatala, nego čak neki pocrnogorčeni, odnosno posrbljeni Šiptar. Tu zaista pregorku novost nije samo neki Ristov zatvorenik po 100 puta ponavljao i uvjerljivo objašnjavao, nego je dobrom dijelu Beograda već bilo sasvim jasno da njen muž nije niti Crnogorac, niti Srbin, nego neki konvertirani, tj preobraženi Šiptar. U njenom random kolektivu atmosfera je neočekivano postala neizvjesna. Njene kolegice su iznenada prekinule svoje svakidašnje šale. Činilo joj se kao da je bila opkoljena bodljikavom žicom.

Najzad je i njen mili sin, njeno **“dragoceno dete”**, njen **“nezamestivi Cvetko”**, teško izmlaćen upravo zato što su ga beogradski mladići smatrali Šiptarom. Ima li crnije bruke!? Dobio je batine, ne kao što se to dešava obično među đacima jedne i druge škole, među sportskim navijačima, među provincijalnim i gradskim studentima, nego kao pripadnik nekog sasvim drugog naroda, i to vjekovima srpsog neprijatelja. Nijesu ga nazvali ni Crnogorcem, ni Hrvatom, ni Njemcem, nego su mu nadjeli najgoru moguću oznaku: Šiptar!

Darinka bi sve mogla podnijeti, ali ovo ne! Ovo se nikako nije moglo podnositi. Bila je krajnja sramota! Čak se nije smjela ni pojaviti na svoje radno mjesto, jer bi je strijeljale strijele svih okolnih očiju: **“Spavala je 25 godina sa Šiptarom, a pravila se kao da ne zna!”**

Darinka je još više stezla ruke oko svojih kolenâ i bolno projecala: **“Još nam je ovo trebalo!”**

Cvetko se potrudio otvoriti desno oko: **“Mama!”** Darinka se nije pomakla. **“Mama, slušaj me!”** **“Slušm te, dete moje!”** **“Došlo je vreme da i nas dvoje, ja i ti, promenimo po nešto unutar nas.”** **“Šta da promenimo?”** **“Pa ne znam, mama! Ali osećam da se ipak nešto mora promeniti.”**

GENIJALNE IDEJE

Momo Grnčarević je, kao i uvijek, i dan poslije događaja sa Cvetkom Kilibardom, bio pun veselog raspoloženja. On je toga dana izabrao da hvali “*Stevanove Momke*”. Izvrsni mladići. Smjeli. Operativni. A generišu genijalne ideje. Prva i najglavnija njihova ideja je bila: Ujedinjenje Srpske Pravoslavne Crkve i Komunističke, odnosno Socijalističke Partije Srbije. Stapanje u jedno ovih dviju dijametralno suprotnih viđenja, bilo je, s jedne strane, neshvatljivo, čudno i fantastično samo zamisliti, a ne uraditi, s druge strane, sasvim shvatljivo, nimalo čudno i nimalo fantastično. I jedni i drugi bili su najprije Srbi. Bila je Srpska Pravoslavna Crkva ta ustanova koja je održala na život srpsku naciju već perko 770 godina. Srpski komunisti su, sa svoje strane, u svojoj suštini, oduvijek bili i ostali pravoslavni. Prema tome, tu nije imalo ništa čudnog, a ipak ideja “*Stevanovih Mladića*” se morala ocijeniti kao genijalna. Suština marksizma je bila rušenje vjerskih ustanova.

Druga genijalna ideja “*Stevanovih Mladića, odnosno Momaka*” vezala se sa geografijom. Današnja Srbija je po njima bila žalosno i bijedno rasparčana. Ona se morala, sada ili nikada, ujediniti i učvrstiti na svome tlu i na svojoj vjekovnoj očevini. Naša sadašnja privremena južna granica počinje kod Svetog Nauma na Ohridskom Jezeru. Prekida se ostavljajući, trenutno, stare srpske gradove, Valonu i Drač, u rukama Albanaca. Ali samo trenutno. Jer se ti gradovi, kad tad, moraju vratiti Srbiji. Zatim se ta naša iseckana južna granica, od Svetoga Nauma nadovezuje sa Svetim Vladimirom kod Ulcinja, ide Jadranskom Obalom od Ulcinja do Zadra. Dubrovnik ne smije ostati hrvatski. Naša zapadna granica se već solidno ušančila u Bosanskoj Krajini, kao i na gudurima naše zabačene Like. Međutim, okrećući se ka Sjeveru, naša srpska granica doseže čak do Segedina i Temišvara. “*Ovo vam je geografska platforma Stevanovih Momaka. Ovo mi je baš sinoć ispričao neki moj kolega kod ‘Francuske 17’*”. Rekao je na kraju Momo Grnčarević Ristu i Borki.

Risto ga je do tada slušao ne izgovarajući ni jednu riječ. Bio je umoran. Prošle noći nije zaspao ni pola sata. Čitavu je noć probdio kraj Cvetka. Znajući da je Momo bio sklon pričati čitav dan o genijalnim i besmrtnim idejama tih izvrsnih “*Stevanovih Momaka*”, Risto ga je najzad prekinuo: “*A znaš li ti, Grnčareviću*” (Namjerno ga je oslovio prezimenom) “*da su ti takozvani ‘Stevanovi Momci’ jučer smrtno pretukli moga sina?!*” Momo nije ništa o tome znao. Igrao je ulogu začuđenog, dapače zapanjenog. Risto je promijenio temu razgovora. U kancelariji se uvela tišina i oni su proveli nekih sat i po, u, tako reći, zavidnoj radnoj atmosferi.

Ali kada je Risto sišao u kriminalističku laboratoriju, Momo je iznova počeo da razrađuje ideje o kojima se prošle noći govorilo u “Francuskoj 17”. Znao je da ga Borka neće prekidati. Bilo je tu niz problema koje su savremeni Srbi morali riješiti na njihovu korist. Prvi problem je bio sledeći: Svi stanovnici pravoslavne vjere koji žive na teritoriji Jugoslavije morali su se smatrati Srbima. I pravoslavni Hercegovci moraju da sebe nazivaju Srbima, i Krajišnici, i Crnogorci. Ako neki od ovih naroda bude tražio nešto drugo, biće teže za njega samoga, ne za Srbe. Drugi problem: Šiptari koji još stanuju na teritoriji Kosmeta, Makedonije i Crne Gore, moraju se jednostavno potamaniti ili protjerati. Drugog izlaza nema. **“Od 1877 pa sve do danas, neprestano smo ih ubijali ili proterivali, čas prema Turskoj, čas prema Evropi, pa ipak nismo uspeli da očistimo te naše predele. A sada je krajnje vreme da jednom zauvek raščistimo sa njima. Da završimo šta nam je ostalo sa Hrvatima, da osiguramo širok izlaz na more, od Zadra do Ulcinja, da pogubimo što je moguće više bosanskih poturčenjaka, pa da se okrenemo i Šiptarima. Eto, to je naš minimalni plan. A postoji i maksimalni program. Mađare smo već istisnuli prema Severu. Vojvodina je očišćena od Mađara. Ostao nam je Segedin, pa ćemo i njega vremenom pripojiti našoj otadžbini. Imamo i Temišvar. Tamo naši ljudi danonoćno rade. Kako ti izgleda jedan takav naš program?”** Upitao je Momo Borku. **“Zar nije zaista veličanstven?!”**

Borka je prevrtala fotografije Stevanovih žrtvi. Predragov lješ je imao desetak snimaka uzetih sa raznih strana. Takođe je i mrtva Jasmina bila snimljena iz nekoliko pravaca. Svi snimci su bili krajnje jezivi. Bilo je toliko užasno gledati te slike, da se Borka plašila, da ne ostane sama u toj kancelariji. Nije joj interesiralo o čemu govori Momo. Interesiralo joj je samo da govori i da mu se ne prohtjedne i njemu izaći nekuda. Momo je međutim nastavljao: **“Ima toliko vitalnosti u našoj genetskoj sadržini, da ćemo jednog dana postati najjača nacija u Evropi.”** **“Jači od Nemaca?!”** Upitala je Borka. **“Dabome! Mi smo već sada jači od Nemaca, ako se uzmu u obzir naše krvne veze sa Rusima i sa Bjelorusima.”**

BOŽE MOJ

Ristu se nije sviđalo ni prolaziti, ni približiti se, ni sjediti u kući gdje se zločin dogodio. Ali mu se sviđalo sjediti sa gospođom Vidosavom Jovanović-Krstić. Ona je bila, u pravom smislu, čarobna žena... Javio joj se telefonom. Ona ga je čekala. Milicioneri su još uvijek stajali ispred ulaznih

vrata Stevana Jovanovića. Vidosava ga je dočekala u svom cvijećnjaku. Rekla mu je da parkira unutar dvorišta. **“Devojke imaju svoga posla.”** Rekla mu je. **“Mi ćemo sedeti dolje.”** Prijemna je soba bila, i ona, uređena po ukusu svoje vlasnice: Bila je magična. Fotelje kožne, zatvoreno kafene boje, zavjese takođe kafene, ali krajnje otvorene i providne. Na niskom stolcu buket svježeg cvijeća. Na zidovima 2 poveće slike, djela dvaju poznatih srpskih slikarâ. Naspram fotelje gdje je Vidosava sjedjela, visio je oveći portret njenog pokojnog supruga, jasan znak da mu je ostala vjerna u svim godinama, poslije njegove pogibije.

Kao u čitavom Beogradu, te zaista neobične zime, ni ovdje, a posebno ovdje, razgovor se nije mogao povesti o nikakvoj drugoj temi, osim o Stevanu Jovanoviću i o svemu što se vezivalo sa njim. Beograd je bio pun pričâ o raznoraznim prividenjima. Vidosava je rekla da je izbrojeno preko 70 starica koje su, sjedeći noću na balkonima, vidjele kako kroz beogradske ulice, ne hodaju nego teču beskrajne čudovišne povorke Šiptara. Pričalo se svuda. Izvor tih stravičnih rijekâ mrtvih ljudi, odjevenih u bijelo, bila je Srpska Akademija Nauka i Umjetnosti. Odatle su polazili, pa se kretali u svim pravcima, da bi se pred zoru opet vratili u svojim prebivalištima. Te su se duše izlivala iz akademskih podruma, čas se probijajući kroz ključanice, čas iskakujući kroz prozore između ukrštenih gvozdenih šipki. Pod mjesečinom, bijeli snijeg je izgledao trostruko bjeliji i blistaviji. Povorke povampirenih duhova, odjevenih u bijelo, usred jedne takve blistave bjeline, poprimale su žućkastu nijansu. Njihove glave su u velikom broju bile otsječene, pa su ih vlasnici nosili u rukama, kao što je to radio i Sveti Jovan Krstitelj. Bilo je puno i izgorelih. Njihove ugljenisane kosti su jezivo štropotkale ispod svojih bijelo-čađastih ruha. Rane vatrenog oružja su bile povijene, kao da ih je neko liječio, ali na površinama svakog povoja bile su vidne povelike pjege krvi. Povorke su ponekad pjevušile neke nerazumljive pjesme, sigurno na njohovom jeziku. **“Sve ovo liči na neki novi folklor.”** Zaključila je Vidosava. **“Kažu da ljudi godinama ne spavaju u procesu rađanja folklornih dela.”** **“A ljudima se čini da je sve to živa istina.”** Rekao je Risto. **“Pa i jeste u neku ruku. Sve se to vezuje sa realnim i neopisivo potresnim događajima. Može li se zamisliti užasniji užas od ovog zločina, od kojeg nas odvajaju samo 40 santimetara krtog zida?”** **“Da li ti je teško stanovati u ovoj kući?”** Upitao je Risto neočekivano. **“Veoma, veoma teško!”** Rekla je Vidosava. Risto je u poznim satima ustao i pošao svojoj kući.

Još u hodniku se čuo neki kao podzemni jauk Mićuna Kilibarde. Risto je užurbano ušao u očevu sobu. Stari se praćakao na svom krevetu i neprestano ponavljao: **“Bože moj! Bože moj!”** Risto mu je priskočio: **“Tata, šta ti je?!”** Uhvatio ga za ruke, protrljao prsa. Mićun se upola dignuo i ponovo rekao: **“Bože moj!”** Trebalo je više od jednog minuta, da se starac najzad nekako otriježnio i došao k sebi. Bio je sav potopljen u znoju. I košulja, i majica, i donji veš. Probudio se i Cvetko. Pomogli su mu da se prevlači. **“Deda, jesi li nešto sanjao?”** Upitao ga je Cvetko. **“Ništa nijesam sanjao, nego je sve bilo više nego stvarno. Došla mi 2 Šiptara pa me napali i htjeli da me udave noktima. Bili su upravo dvojica od onih koje sam ja nekada ubio. Jednoga od njih sam ubio u Vusanje. Svezao ga za šljivu i ubio pištoljem. Drugi je pokušao da nam pobjegne, pa sam ga ja oborio rafalom mašinke. Noćas su mi se oba pojavili i htjeli da me uguše.”** Probudila se i Darinka. Izašla je iz svoje sobe u spavaćoj haljini, pa se naslonila na vrata, tu gdje su se Risto i Cvetko brinuli o Mićunu : **“Popio pola litra loze, pa nije čudo da se i sa aždajama porvao.”** Risto joj nije odgovorio. Cvetko se starao da uredi pokrivač uzbuđenom i krajnje uznemirenom starcu. Lijeva strana Cvetkove glave izgledala je kao pod sijenkom. Lijeva noga mu je još uvijek bila umotana u zavojima.

ČAŠE ŽUČI

Advokat Mirko Zvonar je te iste večeri bio stvarno potpuno pijan. Sjedio je sa starim Cimballevićem i sam pitao, sam odgovarao. **“Ti si, profesore, Crnogorac. Pošao si iz Crne Gore na Kosmet. Premestio si se. Živio si tamo, uživao si, ali ti se nije sviđalo. Na sto muka si najzad uspio da se preseliš u Beograd. A sada te zovu da se vratiš na Kosovo. Sedam miliona poziva su ti uputili. Možeš li predočiti šta znači da te neko zovne 7 miliona puta a da se ti ne odzovneš? Da ti neko kucne na vrata 7 puta, pa ti dodija. Kamo li 7 miliona puta, a ti da se praviš kao da ne čuješ.”** Počivao je s vremena na vrijeme. Iscjedivao je svoju čašu, pa ju je vrtio među prstima kao nešto zagonetno. **“Ipak ja tebe moram pitati: Zašto te ne zovnu da se vratiš u Crnu Goru? 7 miliona puta su te zvali da ideš na Kosovo, a niti jednom ti niko nije rekao: Vрати se, profesore, u Crnu Goru! Ne znam kako ti to shvataš. Biće da je posredi neka duboka filozofija. Ima Crnogoraca i Srba koji su iz Franuske prešli u eSADe-u. Niko im nije rekao makar samo jedanput: Vratite se u Francusku! Nije se stvorila nikakva organizacija za povratak Srba i Crnogoraca u Francusku. Država naša nije ni dinar potrošila u svrhu povratka Srba i Crnogoraca iz eSADe-**

a u Francusku. Ima Srba i u Mađarskoj. Niko ih ne poziva da se vrate u Srbiju. Ima Srba i u Temišvaru. Niko ih ne poziva da se vrate amo. Jedino bi mi ti mogao objasniti sve ovo.” Ispio je još jednu čašu. Učinilo mu se da je bila prazna, pa je viknuo: **“Konobar! Zašto je prazna ova moja čašica?”** Konobar je potrčao sa flašom u ruci i napunio mu čašu. Viktor Zvonar je odmah platio. Kao i uvijek. **“Kod vas Crnogoraca ima jedno vredno načelo: Čojstvo i junaštvo. Da li je junak taj koji ubija decu? Ima li i trunke čojstva kod onoga Crnogorca koji pali kuće i pretvara u žar žive ljude zatvorene u tim kućama? Jesi li pročitao u internet-mreži šta smo mi Srbi i Crnogorci radili po Albaniji?! Molim te, nemoj mi više pričati o čojstvu Crnogoraca! Ni o čojstvu, ni o junaštvu!”** Konobar mu je napunio narednu čašu. Mirko ju je uzeo među 3 prsta, gledao je uporno rakiju. Pokušavao je da se usredsredi. Njegove oči su sada ličile na sijalice. Ali su to bile mokre sijalice, okružene maglom. **“Čašu meda još niko ne popi, što je čašom žuči ne zatopi!”** Reкао je on, ne Cimbaleviću, nego čaši. Pa je opet ponovio: **“Čašu meda još niko ne popi!... Daj još jednu!.. Ali ne. Nemam više para... Daćeš mi samo vode! I to, od one zagađene!”** Pa se iznova okrenuo profesoru: **“Znaš li ti, Cimbaleviću, da Kosovo nije Srbija?! Pitao sam te nekoliko puta. Molim te, nemoj mi se dosaditi! Tebi nisu dosadna bila 7 miliona poziva da se vratiš na Kosovo. Da li naši akademici znaju da Kosovo nije Srbija? Znaju! Naravno da znaju!.. Pa, kad znaju, jer nije moguće da ne znaju, zašto ne izađu sa jednom zajedničkom izjavom, sa jednim otvorenim pismom, sa belom knjigom, gde da objasne svome narodu, istorijskim činjenicama, da Kosovo nije Srbija?! Eto, da ti ja kažem: Zato što u njima nema ni trunke čojstva! Zato što u njima nema ni trunke junaštva! Naši akademici su toliko ništavni, da od rođenja do smrti vuku sebe za nos. Oni ne vide i ne želje da vide dalje od svojih noseva. Molim te, nemoj mi se protiviti! Zaposlili su u tim njihovim arhivima jednog naivnog građanina, naduli ga svojim ne samo kratkovidim nego i neljudskim pseudoidejama. Proizveli od njega latentnog kriminalca, pa me sada poziva Majka Srbija da branim tog kriminalca... O, Majko Srbijo! Daj mi čašu žuči, da je do dna iscedim!”** Ustao je i naglo otišao nekud. Hodao je ukrštenim koracima. Kristali leda su se lomili pod njegovim cipelama.

NEMAM KOMENTARA

Momo je donio u kancelariju najnoviju vijest. Ispred zgrade Filarmonije novinari su nasrnuli na Stanišu Velimirovića. Filarmonija ovih dana

priprema koncertat. Staniša je koračao po trotoaru, noseći na ramena futrolu sa muzičkim instrumentom. Izgledao ja sasvim spokojan, mada je morao biti obaviješten o svemu što se zbivalo oko njega.

Njegova je majka, pre 2-3 dana, javno tražila razdvoj braka. Javno je izjavila da je prirodni otac njenog sina bivši beogradski pjevač Ljuljđuraj. A rekla je da će, nakon razdvoja sa njenim dosadašnjim zvaničnim mužem, Prof.Dr.Veljkom Velimirovićem, tražiti da emigrira, zajedno sa svojim sinom, u eSADeu, pošto tamo, već godinama živi njen stvarni suprug i stvarni otac Stanišin, gospodin Ljuljđuraj.

Novinari su se iznenada pojavili. Nema sumnje da su ga čekali na busiju, znajući da će mladi muzičar upravo tuda proći. Staniša je odbio odgovoriti na ma kakvo pitanje, ali su novinari bili izuzetno istrajni. Dovukli su se zajedno sa njim do ulaza u zgradu, pa su tražili da uđu gdje bi god on pošao.

Najzad se Staniša morao povinuti, ali pod odlučnim uslovom da sa njim pođu samo 2 novinara. Izabrao je jednog beogradskog i jednog zagrebačkog, pa je ušao sa njima u svoju vježbaonicu.

“Danas će se objaviti njegov intervju”, rekao je Momo, “ali se već unapred zna kako je reagovao.”

“Nemam komentara”, bila je srž njegove izjave. “Da li priznaješ da nisi sin gospodina Veljka Velimirovića?” “Nemam komentara.” “Znaš li da je tvoj prirodni otac poznati albanski pjevač iz Malesije?” “Nemam komentara.” “Tvoja je majka tražila bračni razdvoj.” “To je njena stvar.” “Ona je jasno izjavila da si ti plod njene ljubavi sa Ljuljđurajem.” “To je opet njena stvar.” “Da li ćeš se i ti iseliti u eSADeu?” “Ne. Ja sam građanin Beograda, pa ću doživotno ostati Beogradanin.” “Tvoja je majka izjavila da tebi ovdje prijete životna opasnost. Rekla je da je njen dosadašnji suprug, Prof.Dr.VeljkoVelimirović, trovao na hiljade albanske djece, pa će i tebe na još svirepiji način otrovati.” “Ne!” Rekao je Staniša. “Kako, ne?” “Nemam komentara.”

“Kakvi su odnosi sa tvojim dosadašnjim odgajiteljem?” “Nemam komentara.” “Ali se među vama moralo nešto promijeniti, poslije svega ovoga.” “Nemam komentara, molim vas!” “Stevan Jovanović je ubio i kćer svoju, i sina svoga, a znajući da je on, a ne neko drugi, njihov prirodni otac. Zar se ti ne plašiš iste sudbine?” “Ne. To nije moja stvar. To

je stvar drugih i neka drugi to reše. Moja je dužnost, da se bavim muzikom. Kraj će svakako doći jednog dana. Kada će taj kraj doći, to ne zavisi sto po sto od mene. I ne bih rekao da i vaši životi zavise sto po sto od vas.”

“Rekao je da nema komentara,” dodao je na kraju Momo, “ali se jasno vidi da navija za Šiptare. U ostalom, ne bi se ni moglo drukče zamisliti.”

“Dakle, ti misliš da nije moguće navijati istodobno i za jedne, i za druge?!” Uпитao je Risto, pa je odmah ćutke ukorio sebe: *“Do đavola! Zar nije moguće da se i ja pozicioniram: bez komentara?!”*

I SLIJEP I GLUV

U Gugl internetu, neki Armando Bovino, pod naslovom *“Slijepi Svijet”*, perifrazirao je Ernesta Hemingveja. Izraz *“Za kim zvona zvone”* zamijenio je sa *“Za kim munje sijevaju”* i *“Za kim gromovi grme?”* Današnji Svijet, pisao je on, iako sa izvanrednim mogućnostima informacija, još uvijek ostaje **slijep i gluv**. Nema očiju da vidi, nema ušiju da čuje. Nedostaju mu 2 najneophodnija organa. Organ vida i organ sluha. Rečeno uopštenije i određenije, naš je zaključak da današnjem Čovječanstvu nedostaju osjećaji ljudstva.

Imamo pred sobom dvije slike, zbog kojih bi Svijet morao danonoćno demonstrirati. Prva je slika ona u današnjoj Bosni. Šta se tamo ne radi!? Kažu da bosanski muslimani provociraju oružane sukobe. A zna se da tim bosanskim muslimanima nije ni na kraj pameti da ratuju sa Srbima. Srbi i Crnogorci ubijaju te ljude bez ikakvog povoda. Jedini uzrok tih ubijstava je vjerska pripadnost. Srbi i Crnogorci pripadaju pravoslavnoj vjeri, a zna se da 70% od njih ne vjeruju u Boga. Bosanski muslimani takođe 70% ne vjeruju u Alaha. Pa ih ipak ta ustvari nepostojeća vjerska podvojenost uništava. Srbi i Crnogorci ih ubijaju. Ubijaju i djecu, koji, iako možda registrovani ovako ili onako, po pravilu ne pripadaju nijednoj vjeroispovijesti, jer se do 18-e godine života svako ljudsko biće smatra mentalno nezrelim... Druga je slika ona o Kosovu, i prošlom i današnjem. Ovih dana je internet-mreža objelodanila samo mali dio genocida Srba i Crnogoraca nad Albancima. Aktualizirao se samo period od 1912 do 1947.g. (Mi vas molimo da pročitate još jednom, još 2 puta, još 4 puta, taj jezivi izvještaj.) Uništavali su ih nemilosrdno, pa se spremaju da i njihove potomke unište na isti način.

Ima za to poseban vojni plan imenom “*Potkovicica*”. Nazivaju ih iredentistima, nazivaju ih separatistima, nazivaju ih teroristima. Nazivaju kosovske Albance teroristima, i to u vremenu kad 80% ubica tih Albanca živi u Beogradu. Živi i uživa sve materijalne dobrote svoje neljudske prošlosti.

Svijet bi trebalo da ima zdrave organe vida i sluha, i zdravu svijest, zdrav osjećaj ljudstva, da sve ovo ocijeni trijezno i realno. Ali, nažalost, ni današnje čovječanstvo nema to što bi mu najpreče bilo imati.

Rista su sjutradan novinari pitali da li je upoznat sa ovim člankom. “*Ne.*” rekao je Risto. “*Kad bih pročitao sve što se piše u internet-kafani, morao bih čitavu noć provesti tamo.*” Novinari su pokušali da se i dalje informišu, ali je Risto brzim koracima ušao u zgradu.

Sledećih 2 dana u Gugl-internetu glavnu temu je zauzimalo pitanje: Ko je ustvari taj Armando Bovino?! Da li je zaista Italijan, kako se može po imenu zaključiti, ili se neki drugi krije pod tim imenom?! Ima li taj članak veze sa već poznatim narodnim stihom “*Majko moja, Srbijo, i slepa, i gluva!*”, i da li se to tragično stanje ljudske osjetljivosti konstatira ne samo kod Srbâ, nego i kod drugih narodâ?!

U NAŠIM RUKAMA

Naredno redovno saslušanje optuženog nije donijelo istrazi i tužilaštvu ništa određeno što bi se moglo uzeti u obzir na suđenju. Stevan je neometano razgovarao, kao da se nalazio na nekom prijemu. Ustvari, kako je Risto konstatovao, ne samo njegov optuženi, trostruki ubica, Stevan Jovanović, da više nije bio u njegovim rukama, nego se čitav zatvor ponašao kao nezavisan prema javnom tužilaštvu, prema upravi zatvora, pa i prema samoj državi. I sama uprava zatvora, činilo se Ristu, stala je na strani zatvorenikâ, ispunjavajući skoro svaki njihov zahtjev, čak do davanja specijalnih dozvola da pođu do kuće i da se vrate. Stevan Jovanović je u tom zatvoru, bez sumnje, igrao vodeću ulogu. Držao je redovne govore, vičući gromovskim glasom iza svoje rešetke. Zatvorenici i pritvorenici, smješteni u grupnim sobama, gdje se ponekad skupljalo i po 25 njih, naređivali su gvardijanima da otvore vrata kada je Stevan govorio. Slušali su svojeg vođu, pljeskali, uzvikivali, zatim, kada bi Stevan Jovanović završavao, mirno se savjetovali o budućnosti. “*Postao si kao neki harambaša u tom našem podrumu.*”

Rekao mu je Risto. *“Da. To su moji mladići.”* Odgovorio je Stevan. *“Rešavamo zajednički o svemu što nam je potrebno.”* *“Znači, čitav Svijet je u vašim rukama.”* Htio se ironično izraziti Risto Kilibarda, ali je dobio sasvim neočekivani odgovor. *“Čitav je Svet u našim rukama.”* Izjavio je sasvim prirodno Stevan. *“Mi upravljamo Srbijom, a Srbija upravlja Svetom. Evropa mora da ispuni svaku našu potražnju. Kina je na našoj strani. Treći Svet je na našoj strani. Mi ubijamo muslimane, a muslimanske zemlje su naše najiskrenije prijateljice. Amerika ne sme da nam se suprostavi, jer, kad god nam se prohtedne, mi sazivamo Veće Sigurnosti.”* *“Pretpostavimo,”* (Risto se morao prilagoditi Stevanovom načinu postupanja.) *“Pretpostavimo da se Americi ili Kini prohtjedne da nam se protivi?”* *“Ako nam se Kina protivi, mi i naši prijatelji imamo niz mogućnosti da je temeljito oštetimo. Imamo Tajvan, imamo Tibet, imamo Ujgurce.”* *“A protiv eSADe-a koje oružje možemo upotrebiti?”* *“Amerika ne sme da nam se protivi. Ali ako ona bude smela da nas na bilo koji način uvredi, i mi ćemo znati kako da joj se suprostavimo. Imamo mi u eSADeu dovoljno jaku potporu.”* *“Svaka vam čast!”* Čestitao je sarkastički javni tužilac. *“Dabome! Svaka nam čast! A ti ćeš veoma brzo dobiti i ostatak tvoje nagrade.”* Milicioneri su mu postavili okove. Stevan je, u času kada su se zatvarala vrata, dodao prijetećim glasom: *“Dobićeš i ti nagradu! Kao svi Šiptari!”*

SLINE I SUZE

“Vijest da je 80% Beograđana bilo vezano, neposredno ili posredno, sa ubijanjima na teritorijama gdje žive Albanci, ne bi začudila analitičare. Oni bi znali da je te ljude neko ubijao. Znali bi da je neko masakrirao tih stotinu hiljada stanovnika. I na kraju, znali bi da taj neko negdje živi. Ubice te mase ubijenih su realno postojali. Učinili su zločin. Ubili, usmrtili, spalili, raskomadali, strpali u bunare, bacali u vodu, gomilali lješeve i pokrivali na brzinu bilo kakvim materijalom, pa se vratili svojim kućama i nesmetano se starali za svoju porodicu. Sve bi ovo analitičari mogli predočiti, čim bi se upoznali sa sadržajem Arhiva Stevana Jovanovića. Arhiv Stevana Jovanovića je bio savršeno transparentan. Čak i kada bi se objavio registar autora tih ubijstava, sa njihovim imenima i prezimenima, za analitičare to ne bi predstavljalo ništa izvanredno. Država Jugoslavija je još unaprijed bila opravdala sve te svoje vojne e nevojne operacije, pa se i nije moglo očekivati da ta ista Jugoslavija izvede pred sud konkretne izvršioce tih operacija. Jugoslavija je bila zahvalna tim

svojim revnosnim izvršiocima određenih vojno-državnih naređenja, ma koliko ta naređenja bila neljudska. Ona je odlikovala te izvršioce, ustvari ubice, nagrađivala ih činovima i ordenima, imenovala ih na odgovorna mjesta u svojoj administraciji, penzionirala ih u veoma povoljnim uslovima. Sve bi to analitičari dobro shvatali.

Jedino možda analitičarima ne bi bilo jasno, kako se moglo dogoditi da su roditelji, braća i sinovi tih desetine hiljada ubijenih i masakriranih Albanaca živjeli u istoj državi sa svojim uništavaocima punih 60 godina, a da se nije dogodila niti jedna osveta. 100000 očeva, braće i sinova masakriranih Šiptara živjelo je u istoj državnoj zgradi sa 100000 ubica svojih sinova, braće i očeva, pa se ipak nije dogodila nijedna krvna osveta. Ne bi se više postavljalo pitanje, kakav je narod taj koji ubija. Postavljalo bi se pitanje, kakav je narod taj koji trpi. Upravo u toj tački analitičari bi se podijelili u 2 grupe. Jedni bi mislili da je albanski narod u suštini nerazvijen narod, nesvjestan svojeg bića, krajnje primitivan. Drugi bi pak branili stanovište da je albanski narod jedan od predstavnika najstarije evropske kulture.

Drugi dio zagonetke, koja bi poput neprovidne magle prepriječila put analitičarima, bilo bi pitanje: Kako se sve to moglo desiti u prisustvu civilizovanog Svijeta, a da taj civilizovani Svijet nije ni riječi progovorio o tim događajima. Slijepost i gluvost današnjeg takozvanog demokratskog svijeta prema ovako grubo ispoljenom holokaustu, bilo bi krajnje uznemirujuće. Došlo bi se do tog stepena nezvjesnosti, da bi analitičari morali postaviti i sledeće pitanje: Današnji civilizovani svijet, takozvani demokratski svijet, što bi ujedno značilo i humanistički svijet, nije li i on nesvjestan svojeg bića i još uvijek toliko primitivan i bezmoralan, koliko i nekadašnji Somođani i Gomorani, koje je Bog kaznio uništenjem?!”

Odmah ispod ovoga članka, opet potpisanog sa *Armando Bovino*, stajao je, možda zbog azbučnog reda, medicinski članak sa naslovom “*Sline i suze*”. Na periodičnoj analizi Gugl kompanije izašlo je da su članak “*Sline i suze*” klikovali 98% čitalaca, a članak “*Slijepi Svijet*” samo 2%. To je bio jasan dokaz de je, ne samo Srbija, nego čitav Svijet i dalje ostao i slijep i gluv.

STEVANE, ČUVAJ ZDRAVLJE!

Stevana su opet doveli okovanog do Ristove kancelarije. Risto je, kao i obično, naredio da mu se skinu okovi, pa je odmah počeo, ne sa pitanjima, nego s nekim predlogom.

“Riješio sam da te otpustim. Napisaću optužnicu na taj način, što bi sud morao donijeti zaključak da nema dokaza o tvom zločinu, i bićeš odmah oslobođen.” **“Onda, ko je ubio Šiptare?”**, upitao je Stevan. **“Neko drugi.”**, odgovorio je Risto, ne želeći da se upusti u raspravi, da li su njegove žrtve bili Šiptari ili nijesu bili Šiptari. **“Pošto ti budeš oslobođen, mi ćemo navodno nastaviti istragu. Ta će istraga trajati nekoliko mjeseci. U nemogućnosti da otkrijemo zločina, sud će obustaviti čitav proces.”**

Stevan Jovanović se sa tim nikako nije složio. Odbio je odlučno Ristov predlog, dodajući da su takve zavjere svojstvo Šiptarske Kamarile, te da je Risto, na taj način, još jednom potvrdio da je Šiptar. **“Ja sam ubio te tvoje sunarodnike, pa imam potpuno pravo da tražim i odgovarajuće zasluge. Iznesite me pred sud, pa ću tamo javno proglasiti da sam ja, a ne neko drugi, ubio ta 3 naša potencijalna neprijatelja. Sud će me osloboditi, a ti ćeš mi platiti otštetu.”**

Risto se na te Stevanove riječi teško rasrdio. Naredio je da ga okuju, te da, zajedno sa njim, pođu na ponovni uvid, na licu mjesta. Strpali su ga u zatvorenička kola. Risto je sjeo, zajedno sa Borkom i ostalim članovima ekipe, u džipu istražnog sudstva. Odvezli su se najprije do kuće Stevana Jovanovića.

Stevan je, sasvim hladnokrvan, ispričao sve što se toga jutra dogodilo. Kako je najprije pogodio Jasminu, dok je ona spavala, kako se zatim popeo na sprat i tamo ubio, svojom već okrvavljenom sjekirom, Predraga, zatim, kako je Svetlana pokušala da iskače kroz prozor, ali ju je on preduhitrio.

Milicioneri su ga pratili u svakom koraku. Risto je išao pred njim i postavljao pitanja. Borka je pažljivo pratila snimanja i Ristovih pitanja i Stevanovih odgovora, dok je kinokamera istražnog sudstva vizualno uvijekvječivala sve što se tu radilo.

Vidosava je bila izašla iz svoje kuće, pa je tražila da se približi Stevanu, ali joj milicioneri nijesu dozvoljavali ni da uđe u dvorište. Napravila se galama. Risto je pritrčao do nje. **“Molim te, nemoj me natjerati da prekršim propise!”**, rekao joj je prijateljskim glasom. Vidosava se smirila. Pratila je

pogledom kretanjâ milicionerâ i Stevana, koji je gordo koračao između njih. U poslednjem trenutku, čula se njena poruka: *“Stevane, molim te, čuvaj zdravlje!”*

NEMA UČINKA

Od mjesta gdje se zločin dogodio, povorka istražnih organa se odvezla ka Srpskoj Akademiji Naukâ i Umjetnosti. Tj prema mjestu gdje je autor zločina pokušao da skloni svoje žrtve.

Iskrcali su zatvorenika ispred ulaza u sada već svima poznati Arhiv. Risto je upitao Stevana: *“Zašto si pokušao da tvoje žrtve uvezeš unutar ove zgrade?”* Stevan je odgovorio mirno i spokojno: *“Tu im je bilo mesto. Sve ubijene Šiptare mi strpavamo u ovoj zgradi. To je naša tradicionalna praksa.”* *“Ali vi ne donosite ovdje tijela uništenih žrtava.”* Stevan je malo oklijevao, pa se namah snašao: *”Ima tu izvesna razlika. Mi ovde depozitiramo papire, zapravo dokumente o njihovom sveopštem uništavanju. Depozitiramo izveštaje, fotografije, cifre, filmove...Bio sam uzbuđen. Mislio sam da je svejedno.”*

Risto se osigurao da li je Borka snimila sve što je ispred Arhiva rečeno, pa je naredio da se Stevan uveze u Arhiv, da bi se tamo nastavio uvid. Ušli su, u pratnji triju naoružanih milicionera, Stevan, Risto, Borka i lekarski pomoćnik, koji je zamjenjivao Dr.Veljkla Velimirovića. Bio je prisutan i direktor Arhiva, ali je njegova uloga bila nemarna, zbog prisustva samog autora krivičnog djela.

Stevan je, ispoljavajući svoje izvanredno iskustvo, objašnjavao sve po redu.

“Ovo vam je odeljenje gde se ogleda sveopšta delatnost naših ljudi na teritorijama gde žive Šiptari. Državni službenici, administrativni radnici, prosvetni radnici, zdravstveni radnici. Svi oni imaju dvojnu ulogu na terenu: Da rade, ili čine kao da rade svoj legalni posao, i da obavezno obaveštavaju o svemu što se zbiva u sredinama šiptarskog življa.

Ovo vam je odeljenje informativne službe iz mestâ gde su Šiptari emigrirali: Turska, Grčka, Italija, eSADe, Australija, Nemačka, Švajcarska, Švedska...

Ovo vam je odeljenje pripadnikâ slovenske nacionalnosti u državici Albaniji. Oni rade, služe, žive, bave se bilo kojim poslom u toj državici, ali, bilo svesno, bilo nesvesno, oni moraju služiti i svojoj domovini, tj nama. Mi se trudimo da ti naši ljudi u toj državici zauzmu što povoljniji položaj, na pr da se zaposle u ministarstvima, u raznim državnim i kulturnim institucijama, kako bi svojoj domovini, Srbiji, što bolje koristili, rušeći u toj državici sve što nama smeta. Ovo su dosjeji iz Tirane, ovo iz Skadra, iz Korče, iz Peshkopeje, iz Kukeša. Gde god ima neki tamošnji državljani, koji se ne oseća Albancem, mi ga odmah uvrbujemo. To je, gospodo, veoma plodna, a u isto vreme o skupa delatnost našeg drevnog državotvorstva. Naš je glavni princip: Ako smo već primorani da priznamo postojanje te male državice imenom Albanija, onda neka ona bude što slabija država, da bismo jednog dana mogli osloboditi i te krajeve.

Ovo vam je sada ogroman korpus masovnog smanjivanja Šiptara. Ko dođe ovde, stiće utisak da nije ostalo živog Šiptara na svetu. Ali čim izadeš odavde, čovek tragično shvata da su još milioni Šiptara ostali živi.”

Stevan je iznenada počeo uzvikivati: *“Prosto nema efekta! Prosto nema učinka! Mi ih ubijamo, a oni se umnožavaju! Okupirali su nam Beograd! Nema učinka! Nema... Nema nade! Nema nade!..”*

Ristov se pogled suočio sa Veljkovim zastupnikom. Njegova bijela kecelja i tašna, bile su dokaz da ipak ima izlaza. Milicioneri su neutralisali ruke i noge Stevanove. Lekarski pomoćnik je injektirao u mišić Stevanove zadnjice potreban lijek.

Morali su pričekati oko pola sata, pa su tek kada se Stevan oporavio, mogli nastaviti uvid.

POKUŠAJ, AKO SI JUNAK!

“Ovo vam je odeljenje brojnog smanjenja Šiptarâ na veliko. Što znači, masovnog i bezobzirnog uništavanja njihovog življa. Nalepnice sam sve do jedne mojom rukom napisao. Masovno čišćenje na Prokuplju. Tu je broj ubijenih, spaljenih, zaklanih. Masovno čišćenje u Medveđu. Svako selo ima svoj dosje. Na pr, eto jedna od njih: Šilova. Naši pogromi u predelu

Drenice. Istrebljenje bihorskih sela. Zima, 1943.g. Samo dece bihorske, umrtnih 1853 komada. Pečka Bistrica, mutna i smrdljiva, od istruljenih lješeva. Urošev grad, grob šiptarski. Evo vam i cifre, a unutra su i spiskovi poimenice. Grad Bitolj i okolina. Taj se kraj već iščistio. Pokolj muškaraca svih uzrasta u selu Zajazu kod Kičeva. Pokolj regrutiranih. Kod Skoplja njih oko 5 stotina. U Baru, nekoliko hiljada. Kod Trsta, davljenje u kupatilu, tj trovanje kao u gasnoj komori. Suva Reka, suva nedra šiptarskih majki. Delo naših momaka. Podujevo, jata gavrana kljuju mrtva tela Šiptarâ. Sve sam prilepnice ja napisao. Možemo li dalje?“

Risto Kilibarda je hodao ispred rafova i čitao etikete u prolazu. Na poledinama debelih dosjea bila su ispisana elegantnim dizajn slovima imena svih albanskih gradova i njihovih okolina. Ponegdje, pod istim imenima bila su poređana i po 4 dosjea. Izlazeći iz tog odjeljenja, Risto je još jednom pročitao natpis razapet na zidu iznad rafova: **“MASOVNA UNIŠTAVANJA ŠIPTARSKOG ŽIVLJA.”** Naslov poslednjeg ormara bio je: **“Spisak zaslužnih rodoljubâ. Nagrade, ordeni, priznanja.”**

“Evo vam sada odeljenje pojedinačnih kažnjavanja smrću šiptarskih prvaka. Opis i izveštaji. Pogubljenje Azema Galice, zvanog Azem Bejta. Taj je Azem Bejta vukao za sobom po šumama i planinama čak i svoju ženu. Dosije o ubijstvu Isaje Boletinija i njegove pratnje u Podgorici. Ubijstvo Dede Đona Ljuljija. Ubijstvo Stefana Đečovija, koga oni nazivaju Štjefen. Ubijstvo Mustafe Ćulija i njegovog druga Čerčiza Topulija. Pogibija Osa, odnosno Osmana Kuke na Vranjini. Pogibija Bajrama Curija, u jednoj pećini. Njega je neutralisao naš plaćenik Ahmet Zogu, koji je kasnije nevernički i nezahvalno izdao našu vladu. Ubijstvo Rama Sadrije. Kompletni podaci. Ubijstvo Mehmeta Konjuhija. Ubijstvo Mehmeta Špendija. Đeto Coku. Bajram Daklani. Jakup Feri. Zenel Đon Leka. Hasan iz Prištine. Hadži Zeka iz Peći. Šaban Poluža. Jusuf Gervala. Enver Hadri. Ali Hadri. Suprotno od ovih rafova, ima još ovoliko dosjea. Ali mora se jednom za uvijek shvatiti: Ma koliko ih ubijali jednog po jednog, njih je nemoguće istrebiti. Moraju se, osim masovnih uništavanja i proterivanja, primeniti i druga modernija sredstva: hemija, bakterologija, čak i atomska interveniranja! Zzašto ne?!

Ovde vam je odeljenje iseljavanja Šiptara prema Turskoj, prema držvici Albaniji, a u poslednjim godinama i prema Zapadu, na raznorazne načine. Ja sam sav ovaj prostor nazvao: Metlomer-galerija.” (Risto je pročitao natpis **“METLOMER-GALERIJA”**.) *“Metodu čišćenja,”* nastavio je

Stevan, *“primenile su mnoge države, na pr Turska, Grčka, ali izraz ‘metlomer-galerija’ sam ja prvi na Svetu upotrebio. Metla je oruđe čišćenja. Po primeru složenicâ: vodomer, toplomer, vlagomer, ova nam složenica izražava učinak metle. A ovo je, kao što se vidi, galerija, duboki podzemni hodnik. Na levoj strani su poređani rafovi sa podacima o proganjanju Šiptarâ, o čišćenju naših teritorijâ od Šiptarâ. Dosjeji su raspoređeni po godinama.”* Risto je čitao: 1877, 1878, 1912, 1913... *“Na desnoj strani galerije,”* skrenuo je pažnju Stevan, *“imamo podatke o stanju, koliko je Šiptarâ još ostalo na našim teritorijama. Ti su podaci bili veoma uznemirljivi. Dosta da pomenemo broj stanovnikâ, koji je do pre 2-3 godine bio zaista alarmantan u državici takozvanoj Albaniji. Tamo je stanovništvo bilo dostiglo skoro 4 miliona. Ali se stanje, na našu sreću i našom zaslugom, naglo popravilo: Iz državice Albanije je poslednjih godina pobeglo više od 2 miliona Šiptarâ. Ovo su dosjeji njihovog dramatičnog eksodusa od 1990-e pa na ovamo. To je bio naš najlukaviji i najuspeliji poduhvat. Pola veka smo radili u tu svrhu... A sada se nadamo da proteramo i još million i po sa Kosmeta.”* Stevan se premjestio na lijevoj strani hodnika. Na poleđini svakog dosjea bio je ispisan broj prognanih, izbjeglih, iseljenih. U nastavku je bilo poređano nekoliko praznih ormara. Stevan ih je pokazao rukom: *“Ovi su ormari pripremljeni za Šiptare koje ćemo izgnati sa Kosmeta narednih godina. Planirani obruč, kako sam od mojih prijateljâ saznao, imaće izgled potkovice.”*

Stevan je nastavio: *“Ovo vam je odeljenje nepismenosti i neprosvećenosti. Morali smo posebnim dokumentiranjem prikazati i veliku grešku naših komunistâ, a ponajviše Maršala Tita, koji je dozvolio Šiptarima školovanje na njihovom jeziku. Vidite: U Grčkoj se to nije dogodilo, jer tamo nije uspio da prodre komunizam. Dozvoljvanjem školstva na šiptarskom jeziku napravljena je velika nepravda Srbiji. Pismenost i prosveta ne bi Šiptarima ni zašto služili, bez da se umnogostruči njihovo razbojništvo. Divljim narodima ne pristoji nikakva vrsta obrazovanja.”*

“Dosta!” Čulo se naglo naređenje Rista Kilibardhe. Rekao je tako, pa se obratio direktoru Arhiva: *“Ko plaća sve ovo?”* Direktor se ušepRTLjao: *“Pa, mi plaćamo.”* *“Ko, vi?”* *“Mi.”* *“Dobro, vi, ali ko VAS plaća?”* *“Nas plaća država.”* *“Mislím...”* potrudio se Risto da se stvar objasni sa što manje živčane nategnutosti. *“Mislím, preko koje institucije dolazi novac kod vas?”* Tek tada je direktor *“Stevanovog Arhiva”* shvatio da je morao neposredno odgovoriti: *“Pa, razume se, gospodine istražni, sve to prolazi kroz Srpsku*

Akademiju. Svi su to fondovi eSAeNUa, veoma važni za naučna istraživanja. Nauka ne može napredovati bez arhivskih dokumenata.”

Stevana su ponovo stavili u okovima, prije no što su izašli van zgrade. Zatim se ekipa brzinom odvezla do Gredaste Zgrade. Risto je tražio da se Stevan dovede gore u kancelarju.

“*Sjedi!*” Rekao je otsječno. “*Skinite mu okove!.. Sjedite i vi!*”

Nastala je nijema tišina. Risto nije sjeo. “*Predložio sam ti da te oslobodim, kao tobože nevinog, odnosno nedokazanog, nedokumentiranog ubice. Nijesi pristao. Tražio si da te nagradimo.*” Prošetao je kroz kancelariju par sekundi, pa se vratio i nastavio: “*A sada moramo proširiti predmet našeg isleđenja. Moramo u optužnici obuhvatiti i Srpsku Akademiju. Jeli ti jasno?! Sjutra ćemo uhapsiti čelnika Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti.*”

“*Jasno mi je sve!*” Rekao je Stevan Jovanović. “*Pokušaj, ako si junak!*”

LAŽE MRCINA!

Ustvari, Risto je dobro znao da se ne može uhvatiti u koštac sa Akademijom. Čitavog dana nije bio miran, a nije ni spavao skoro čitavu noć. Čas je ležao, vrteći se ispod pokrivača, čas je sjedio, odjeven prugastom pižamom, i prelistavao razne pravne priručnike. Najzad je, pri jutru, jedva zaspao. Kada se probudio, bilo je već prošlo 9 sati.

Prozori su bili, na spoljnjim staklima, obloženi ledom. Darinka i Cvetko su već bili otišli svojim poslovima. Mićun je, kao i uvijek, razgovarao samim sobom, sjedeći pored toplog grijača. Risto je popio šolju bijele kafe, obukao kaput i uvio vrat debelim šalom.

Bio je čuo, prije par dana, o nekoj naučnoj studiji, objavljenoj u nekom hrvatskom časopisu. Tražio je taj časopis. Nije ga našao, pa je morao prelistavati internet. Naišao je na studiju. Rekao je Borki da je printira.

Bila je to opširna studija, editovana u 3 uzastopna broja. Risto je shvatio da će mu čitanje tog, njemu veoma dosadnog materijala, uzeti čitav dan, ali je imao konkretan plan, što ga je natjeralo da se okuje za stolom.

Radilo se o nekom iznenadnom i svakako čudnom preokretu, navodno, u čitavoj slavistici. Autor je uporno tvrdio da su Sloveni, i to: i Južni, i Istočni, i Zapadni, dobar dio svoje kulture primili od ilirskog stanovništva. Obrazloženje je bilo dosta opširno, oslanjajući se pretežno na istorijske do sada ne tretirane, odnosno zamarene činjenice. Njegov je stav bio odlučan i nepokolebljiv: *“Slovenski se jezici ne mogu proučavati polazeći od slovenskih jezika. Mora se poći od drugih, starijih evropskih jezika, da bi se uspješno proučili slovenski.”*

Risto je taj dio rasprave pročitao sa izvjesnim interesovanjem. Činilo mu se da je autor prilično opravdano rasuđivao. Ali kada je prešao u etimološki dio članka, budući da nije ni pojma imao o jezičko-fonetskim zakonitostima, ne samo što ga je čitanje izmaralo, nego se postepeno i nervirao.

Slovenske riječi su se nizale jedna za drugom, objašnjavajući se, od strane autora, današnjim albanskim jezikom. Risto nije poznavao albanski jezik, pa je morao apriorno primati tvrdnje naučnika, kao da je zaista tako. To je Ristu veoma teško padalo, jer nije bio naviknut da bilo što prizna, prije nego što bi se ubijedio. Ipak je prinudio sebe da pročita sve što je tu bilo napisano.

Prva je riječ bila BALEGA, jer je ređanje bilo po azbuki, tj po abecedi. Objašnjavala se sa albanskim *balëgë, a Risto je odmah postavio pitanje: Zašto ne bi ta riječ najprije bila slovenska, pa da su je Albanci uzeli od Slovena?

BARZAST, albanski: *i bardhëzë.

BDETI, alb. *me bdi.

BIGAR, alb. *mbi gur.

BILJKA, alb. *me mbi. (*“Laže mrcina!”*)

BLATO, alb. *balëtë.

BLAVOR, alb. *bullar.

BOS, alb. *bath. (Risto je čitao: *“b-a-t-h”*, pa mu se nikako nije poklapalo sa srpsko-crnogorskim : *“bos”*.)

BRAV, alb. *berr. (*“Laže mrcina!”*)

BREG, alb. *mb(ë)reg. (*“Laže mrcina!”*)

BREME, alb. *e barme.

BREZA, alb. *bardhëzë.

U tekstu je bilo puno objašnjenja, ali ih Risto prosto nije razumijevao. Čitao je samo naslove i kratka upoređenja sa albanskim jezikom. Čak je riječ *albanski*, iz nestrpljenja izgovarao kratko: *“alb”*.

BRIGA, alb. *me bre.

BUJATI, alb. *mb(ë)ujë. Slovo ë (*e* sa 2 tačke) mu je posebno dodijalo, jer nije imao pojma kako da ga izgovara.

BUJOL, alb. *mb(ë)ujëlë, izgovarao je: mbe-u-je-le.

BUJON, alb. *mb(ë)ujënë, izgovarao je: mbe-u-je-ne. Nije mu bilo jasno, ni na srpsko-crnogorskom, šta znače ove 2 riječi.

BUNAR, alb. *me bunue. (*“Laže mrcina! To je čisto srpska, odnosno crnogorska riječ.”*)

BUS, alb. *butësë. (*“Bu-te-se. Ima li veze sa autobusom? Ah! Pa to je gruda zemlje. Nema nikakvih veza sa vozilima. Bog me ubio, s čime se moram baviti!”*)

CILJ, alb. *me qëllue. (Potrudio se da izgovori: *“me kue-lue”*. Pa je s nezadovoljstvom promrmljao: *“Ma, baš ništa ne razumijem!”*)

DIM, alb. *tym. (*“Tim, fudbalski tim. Nema nikakvog smisla.”*)

DINAR, alb. *dhi. (*“D-h-i. Ili sam ja budala, ili je taj autor članka neki avetinja!”*)

DLETO, alb. *dalëtë, (*“da-le-te”*).

DRHTATI, alb. *dridh(ëh). (Izgovorio je: *“dri-d-h-e-h”*). Kao u mnogim drugim slučajevima, stajalo je i ovdje upoređenje sa ruskim jezikom. Risto, opet nije stizao ni shvatiti, ni priznati, kako bi albanski jezik mogao dospjeti čak do daleke Rusije.

DRUGA, alb. *dru. (*“Šta je to druga?”*)

DRVO, alb. *dru. (*“Laže mrcina”*)

FRULA, alb. *me fry (Risto je pokušao: *“me fri, me fru”*. Nije ga zadovoljio ni jedan ni drugi izgovor. *“Ako je istina da smo nekada bili Arbanasi, mora da je upravo ovo bio razlog što smo napustili taj jezik.”*)

FRUS, alb. *fruth, (*“fru-t-h”*).

GTRABITI, alb. *(kë)rrabë, (*“ke-ra-be”*). (*“Eto i na ruskom!”*)

Muku je mučio dok je najzad uspio da pročita čitav taj spisak riječi za koje je autor tvrdio da se jedino albanskim jezikom mogu objasniti. Prema autoru, to je bio jedan od najvjerodostojnijih potvrda da su Iliro-Arbanasi bili veoma važan činilac u proširenju evropske kulture kod slovenskih narodâ.

Veći broj tih etimologija Risto je potkrepljivao sa svojom, tako reći, standardnom formulom: *“Laže mrcina!”*

GRLO, GROB, HLJEB, HRANA, HVALA, KACA, posuda koju su Crnogorci svakodnevno upotrebljavali, KIŠA, KLAS, KLJUN, KOLENO, KRAJ. (*“Laže mrcina! Kako se može naša toliko obična riječ KRAJ uzeti*

kao pozajmica?!") KRILO. *"To zaista nema nikakvog smisla."* KRUH, KUKURUZ, LAKAT. *"Sačuvaj nas Bože od kojekakvih pseudonaučnikâ!"* NEDELJA, ORAH, OTAC, alb. *atë. *"Eto sad i PLANINA, riječ albanskog porijekla!"* Zatim PLEME, PRDA, RAME, RAVAN, RAVNICA i td. REKA, RIJEKA... *"I ne ostade kod nas nijedna domaća riječ!"* SENO, SIJENO, SLAMA, STRANA, STROPOŠTATI SE, TATA, TETKA, VATRA, a pred kraj još i VLAGA, alb. *me lagë.

Jedva je uspio da pročita posljednjih 5-6 riječi. Osjećao se umornim preko svake granice. Ipak je riješio da sasluša optuženog još jednom, preko noći. Nije pošao kući. Zaspao je pola sata u fotelji, poručio kod dežurnog kafu i njemu zakonitu lozu. Borka je stigla u određeno vrijeme. Naredio je da dovedu Stevana, ali je poručio da budu veoma oprezni.

NE ZNAM ŠIPTARSKI

Pružio mu je čudovišni filološki članak i naredio: *"Čitaj glasno!"* Stevan je bezvoljno počeo čitati.

Borka e stenografski bilježila sve što se tu govorilo, a u isto vrijeme se sve to auditivno snimalo. Milicioneri su se potrudili da shvate o čemu se radi. Ali su ubrzo odustali. Stojali su nepomični pored Stevana, a ličili su na menekene u tekstilnim prodavnicama. Lekarski pomoćnik, koji je zamjenjivao Prof.Dr.Veljka Velimirovića, pratio je krišom Stevanovo čitanje.

Prošlo je tako par minuta. Stevan je lijeno izgovarao printirano štivo. Prosto je naricao. Risto ga je pratio u svome primjerku.

U jednom trenutku, naglo i odlučno, Stevan je prestao čitati. *"Šta mi je ovo potrebno? Čemu služe ovakve budalaštine?!"* *"Kako to?!"* Upitao je Risto, praveći začuđenog. *"Zar ti nijesi izvrstan stručnjak u tim stvarima?! Ti si izvanredan filolog! Uzbunio si čitav naš zatvor, objašnjavajući iz sveg glasa porijeklo naših građana!"* *"Govorio sam istinu."* *"E pa, daj i sada, reci istinu! Objasni nam da li je riječ GRANICA arbanaška riječ!"* *"Ne. To ja nipošto ne priznam."* *"Riječ PLANINA, riječ RAVNICA, riječ KRAJ, da li su te riječi arbanaškog porijekla?"* *"Lažeš!"* Protivio se Stevan. *"Lažeš i ti i ovaj koji je te izmišljotine napisao ovde! Srpski jezik je najčistiji jezik na svetu! U njemu nema nikakvih tuđih mešavina! Oslanja*

se na staroslovenski.” “Dakle, ti izričito poričeš mogućnost da riječi PLANINA, RAVNICA, KRAJ, i još nekoliko hiljada leksičkih jedinica poređanih u tom članku, imaju ikakve veze sa arbanaškim jezikom?!” “Ja ne poznajem šiptarski jezik.” Rekao je sniženim glasom Stevan Jovanović. Risto je već od ranije znao da njegov optuženi ne zna albanski, ali je namjerno pravio začuđenog: *“Kako to, Boga ti?!” “Eto tako. Nisam bio naklonjen da naučim taj divljački govor.” “Nijesi uopšte upućen u arbanašku gramatiku, u rječnik arbanaški, u njihove etimološke rasprave?” “Rekao sam ti jednom i neću ovde ponavljati čitavu noć: Šiptarski jezik, taj koji ti nazivaš arbanaškim, ne znam i nemam nikakve potrebe da ga naučim. Ti, ako ti je potrebno, jer, naravno, to je tvoj dedovski jezik, uzmi Rugovine udžbenike pa ga nauči!”*

Risto je naglo ustao, strpao je obje ruke u džepove pantalona, pa se približio Stevanu pozadi: *“Objasni mi sada kako si mogao otkriti da je djevojačko prezime tvoje supruge šiptarskog porijekla!”* Stevan je pokušao da se okrene: *“To su mi naučnici u Danskoj i Francuskoj objasnili.” “I ti si njima vjerovao, ne sumnjajući da te lažu?!” “Naučnici ne lažu.” “Boga ti!”* Risto je naredio da se aparat snimanja povрати tamo gdje je malo prije Stevan upotrebio glagol *lagati*.

“Lažeš!.. Lažeš i ti i ovaj koji je te izmišljotine napisao ovdje! Srpski jezik je najčistiji jezik na svetu! U njemu nema nikakvih tuđih mešavina.”

“Što bi mi sad mogao reći? Lažu li naučnici?!” “Oni su me ubedili na to što su mi rekli.” Risto se vratio svome mjestu. Sjeo je a naslonio se s oba lakta na sto: *“Optuženi Stevane Jovanoviću! Nema ni trunke istine u tome što si nam do sada govorio! Istina je sasvim druga, a ti nam moraš odgovoriti zašto si ubio tvoju vjernu suprugu, tvog predobrog sina i tvoju izvanredno lijepu kćerku! Objasni nam sve to i da još noćas završimo sa ovim poslom!”*

To je i bio cilj Rista Kilibarde. Ta mu je ideja prosinula jutros kroz glavu: Optužiti trostrukog ubicu kao običnog kriminalca, odbacujući svaki alibi na njegove tobožnje rodoljubive pobude. Istina, Stevan Jovanović je bio psihički poremećen, ali se javno mnjenje ne bi smjelo dezinformisati na bilo koji način.

UZALUDNO OPREZAN

Dan je bio dvostruko hladniji od jučerašnjeg. Oko 8 sati izjutra su se Borka, milicioneri i lekarski pomoćnik razišli kućama. Risto je ostao još 2 sata u kancelarji. Popio je kafu i 2, možda 3 čaše rakije. Porazgovarao je sa Momom. Momo ga je obavijestio o najnovijim zbivanjima u jutrošnjem zaleđenom Beogradu. Nikada ranije Beograd nije bio tako čvrsto oklopljen životoubitačnom ledenom koracom. Činilo se da taj led neće nikada otopiti.

Ustao je. Obukao kaput. Uzeo šal.

“Doviđenja!” “Doviđenja! Pazi putem! Budi oprezan, kad budeš vozio!”

Kada je ušao u lift, Risto je stavio pištolj u desni džep kaputa. Džep debeloštofnog kaputa bio je dubok, pa se izvana ništa nije moglo primijetiti.

Saobraćaj je bio veoma gust. U glavnom bulevaru kod Terazija se odvijala demonstracija. Masa demonstiranata je revnosno uzvikivala, ali, što se tražilo, nije još bilo jasno, zbog udaljenosti. Kada se približio, sve se izjasnilo. Demonstranti su tražili pohod na Kosovo i Metohiju. ***“Kosmet je naš! Kosmet je Srbija!”*** To su bile 2 njihove glavne parole. Među brojnim pankartama nalazili su se natpisi ***“Stevanovi momci”***. Risto je pokušao da skrene u desno, u Nušićevoj, ali mu je bilo nemoguće. Morao je voziti u istom pravcu. Iza jedne od banderola sa natpisom ***“Stevanovi Momci”***, pisalo je velikim slovima ***“Smrt Ristu Kilibardi!”*** tu su parolu nosili 2 mladića. ***“Sram vas bilo!”*** promrmljao je Risto i nadio sunčane naočare. Lijevom je rukom vozio, desnu je držao na pištolj. Znao je da je sva njegova opreznost bila uzaludna, ali je ipak, skoro nesvjesno, djelovao kao u nekom triler filmu.

Povorka demonstiranata se primakla kraju. Saobraćaj se pomalo izredio. Neočekivano je prohujao pored njega crni Mercedes. Vozač je namjerno kočio pola metra do Rista, uperio je prema Ristu prijeteći pogled i projurio za 50-ak metara. Opet je kočio. Čekao je Rista. Uperio mu još žešći pogled. U isto vrijeme Risto je video u ogledalu da mu se približava još jedan crni Mercedes. I on je uradio kao prvi. Kočio je, zaprijetio oštrim pogledom u pravcu Rista i udalio se, da bi ga malo dalje oba Mercedesa ponovo čekali.

Ristu Kilibardi nije ništa preostalo, do da ide svojim putem, ako mu stečene okolnosti budu dozvolile. Bilo je prosto uzaludno biti oprezan.

ŠTA DA SE RADI?!

Vođa “*Stevanovih Momaka*”, sa nadimkom Obren Carević, sastao se, u kutu jednog od najluksoznijih restorana hotela “Moskve”, sa jednim od najuglednijih akademičara. Nije se znalo da li je bio izabran, samoizabran ili pak postavljen, ali se znalo da je upravo on, imenom Obren Carević, vođa te najnovije organizacije srpskih najvatrenijih nacionalistâ. Akademičaru se nije vidjela nijedna dlaka, ni na glavi, ni na licu, osim obrva koje su svakako mogle biti obojene. Obren je iskoristio priliku da se prema akademičaru prikaže ujedno i slobodan i blizak. “*Profesore!*” Rekao je on. “*Morao bih te videti na nekoj nudo-plaži, pa da procenim boju tvoje kose.*” “*Ako hoćeš, da otkopčam pantalone.*” Odgovorio mu je akademičar.

Došao je konobar. Narudžba je bila od strane Obrena Carevića. Konobar je ubrzo služio aperitive. Izmijenile su se još 2 ili 3 šale, zatim je, bez gubljenja vremena, otpočeo ozbiljan razgovor. Stanje je bilo više nego alarmantno. Rezultati laboratorijskih analiza, sprovedenih u čitavom Beogradu, bili su van svakog predviđanja. Komunizam je doprinio da se u Beogradu, u razdoblju od 40 godina, rodilo toliko djece od očeva Šiptarâ i majki Srpkinjâ, da se sada broj tih Polusrba i Polušiptara ne može ni izbliza proračunati. Izgledalo je da su više spavali Šiptari sa srpskim ženama nego muževi tih žena. Dječaci i djevojčice, rođeni do 1950.g., imali su sada svoju djecu i svoje unuke. Oni koji su se rodili poslije 1970.g., bum šiptarskih kopiladi, bili su sada većinom studenti, i to, dođavola, među najboljima. Obren je dao kao primjer jednog Šiptara iz Tetova, koji je prodavao kestenje i kikirike ispred jednog od glavnih beogradskih bioskopa. Taj Šiptar je potajno parničio sa svim ženskim osobljem toga bioskopa, i to bez prezervativa, pa se od njega rodilo punih 15-oro djece. Taj se bioskop bio pretvorio u svojevrstan harem.

Druga kategorija Polušiptara bili su današnji posrbljeni Arbanasi. Kao što su već utvrdila naučna istraživanja, ogroman broj (Carević je namjerno upotrijebio izraz: ogroman.) ogroman broj Srba, a posebno Crnogoraca, vode porijeklo od nekadašnjih Arbanasa. Da se ne bi poturčili, oni su se pocrnogorčili i posrbili. Neki Drekalovići, neki Lalići, neki Šekularci, neki Bukumirovići, Đonovići, Đokići, Đokovići, Lekići, Leševići. Pun je Beograd ovakvih, recimo makar Četvrtšiptarâ, ali svakako Srba **nečiste krvi**. “*Ispalo nam je*”, dodao je na kraju Obren Carević, “*da u Beogradu živi više*

Kriptošiptarâ, nego pravih Šiptarâ u samoj Tirani. Šta da se radi sa njima?!”

DA SE STIDE

Po mišljenju profesora Srpske Akademije Naukâ i Umjetnosti, sav se taj živalj niti može ubiti, niti protjerati. *“A ne smije se čak ni u javnosti o tome govoriti. Mi treba da znamo. Mi moramo sve utanačeno proučiti, moramo imati spiskove svih tih stanovnikâ, može se, u posebnim slučajevima, prošaptati jednom ili drugom pojedincu, da mu se objasni odakle potiče, mogu se desiti i pojedinačna kažnjavanja, i sve se tu završava.”*

“S druge strane, ono što mi možemo i moramo široko propagirati, jeste uporno i svakodnevno isticanje negativnih osobina Šiptarâ i Albanacâ. To smo i do sada radili, to morate i vi, naši naslednici, i raditi i uraditi. Mi znamo da su i Albanci, odnosno Šiptari, narod kao i svi narodi. Da i oni imaju i pozitivnih i negativnih osobinâ, kao i svi drugi narodi. Ali nipošto ne smijemo govoriti i pisati o njihovim pozitivnim osobinama. Još manje o vrlinama Albanaca.” “Marko Miljanov je napisao ‘Život i običaji Arbanasâ’”, primijetio je Obren Carević. *“Marko Miljanov je i sam bio Arbanas.”* Objasnio je akademik. *“On se umiljavao i udvarao Srbima na svoj način. Mi ćemo njega spominjati kao srpskog pisca, ali što je manje moguće spominjati ovu njegovu knjigu. Uostalom, i nije ko zna šta.”* Akademik je pričao, a Obren je i jeo i slušao. Kada je govorio Obren, akademik je neprestano radio viljuškom i nožem. Kad bi prožvakao uzastopno nekoliko parčadi roštiljiranog mesa, praćenih viljuškama salate, kad bi sve to propratio gutljajima vina, akademik bi izbrisao usne i počinjao iznova razvijati svoje instrukcije, ilustrirajući ih i konkretnim djelatnostima. *“Mi smo pre par godina organizirali jednu od naših naučnih konferencijâ na Cetinju. Svi mi, koji se bavimo tim poslovima, znamo da su Cetinje i njena okolina do XV veka bili nastanjeni Arbanasima. Ali nama to ne interesira. Nama interesira da prikazemo i državu Albaniju kao srpsku zemlju. Na toj konferenciji je naučno utvrđeno i provjreno i dokazano da je čitava današnja Albanija u Srednjem Veku bila nastanjena Srbima. Albanci se prikazuju kao stočari, kao sasvim primitivni nomadi, Srbi kao narod sa visokim stepenom kulture. Tako smo mi radili, tako morate i vi raditi. Pola miliona raznih knjiga i brošura smo u Posleratnom Razdoblju objavili, i to na nekoliko jezika, protiv Šiptarâ i Albanacâ. U isto vreme naši sudovi su izrekli protiv istih Šiptarâ pola miliona godinâ kaznenog*

zatvora. Šiptari, širom naše države su u 40 godina postojanja Socijalističke Jugoslavije, izdržali pola miliona godinâ zatvora. Sada šta ti misliš, kako će se to odraziti kod ovih naših Beograđanâ Polušiptarâ?! Oni će se stideti svog šiptarskog porekla, a trudiće se da budu što odaniji prema njihovoj novoj domovini. Njihov životni cilj će biti da kriju bilo kakve veze sa tim prezrenim njihovim precima, a da se na drugoj strani prikažu vatreni srpski rodoljubi.” Obrad je iscijedio poslednju kap vina. Nije dozvolio sebi da se napije kao što je to radio u drugim sredinama. U drugim su sredinama njega poznavali kao vječito nenapojivu pijančinu. Tamo je on znao prevrnuti i po 15 flaša crnog vina. Znao je po pola pečenog praseta sam počistiti, ali je večeras, da bi pred profesorom ostavio utisak umjerenog mladića, popio samo jednu flašu vina. Iscijedio ju je i rekao: *“Profesore, ja obično isušujem po 15 ovakvih, ali se večeras moram uzdržati zbog tebe.”* *“Znam”*, rekao je profesor, *“ali ipak ne bi nam škodila još po jedna.”* Naručili su još po jednu flašu vina. Profesor je bio zadovoljan. Radna večera se završila optimistički. *“Neka se svaki Albanac stidi samog sebe! To je naša permanentna propagandna strategija.”* Zaključio je predstavnik Srpske Akademije Naukâ i Umjetnosti.

POČASNA POŠTA

Snijeg se nije zadugo rastopio. U svim mjestima, gdje nijesu prošle čistalice, on se bio praktično pretvorio u led. Čekao se talas južnog toplog vazduha, koji bi prodro ovamo kroz Đerdap, ali se to nije desilo. U takvoj ledenoj situaciji najteže je bilo prosjacima i ostalim skitnicama. Protjerani i proganjeni od milicije, oni su se morali premještati prema periferiji, u dubinama parkova, ali se ni tamo nijesu mogli stacionirati ni na jednom mjestu. Na taj način, masa prosjaka, bogalja i sakata, morala je prenoćiti u neprestanom kretanju.

Utješivao ih je jedino zračak sreće što se te noći našla među njima i lijepa Sanija. Ona je krišom bila umakla gospođi Vidosavi Jovanović-Krstić. Prošetala je skoro sve ulice beogradskog centra. Pravilnije rečeno, ona je peretrčala sa ulice na ulicu, kontrolišući lica skoro svakog prolaznika, ne bi li prepoznala momka koji ju je prvi silovao. Momka koga je ona nazivala svojom prom ljubavlju. Najzad, nije znala da se vrati, i ostala je u društvu skitnica, kao što joj se to i prije događalo. Kod željezničke stanice je zavela jedno sada već svuda poznato Brankovo Kolo. Tu su joj se pridružili ne samo prosjaci, skitnice i razne vrste siročadi, nego i dobar dio putnikâ koji

su sjedjeli u čekaonici. Došao je momenat kada je to Kolo, imajući Saniju na čelu, izgledalo malte ne veličanstveno. Ali je iznenada intervenisala milicija, i Kolo se raspalo.

Sanija je pobjegla, da se ne bi ponovio slučaj jedne prijašnje večeri, kada ju je milicija zadržala u pritvoru u jednom od najhladnijih podrumâ. Ta je noć bila najhladnija, ali i najnesnošljivija, jer su je, redom i bez reda, silovali svi lopovi i džeparoši, strpani tu te noći od milicije. Zato je pobjegla i zadržala se samo u dubini Košutnjačkog Parka.

Pokušala je da se odmori, ali se nije mogla smiriti ni 5 minuta od hladnoće. Počela je ponovo skakati i pjevati: **“Kolo, kolo, naokolo! Vilovito, plahovito!”** Prosjaci su jedva čekali da je prate. Pjevali su svi, vikali su svi, skakali su svi po ritmu Sanijinom. Ona je vijorila maramu desnom rukom, a lijevom se čvrsto držala o jednom krivobradom, krivorukom i krivonogom, sasvim crnokožim prosjakom. Crnokožim, ne što je bio Crnac, no što se nije prao mjesecima a možda i godinama. Bilo joj je prilično teško trpjeti njegov smrad, ali se ipak držala njega, jer ako bi ga napustila, čitavo bi se Kolo raspalo. S vremena na vrijeme je uzvikivala: **“Pjevajte, prosjaci!”** Ponekad bi se melodija prekivala od bržeg i drhtavijeg ritma **“Op, žica-žica!”** U tim slučajevima je i ona morala ići tim ritmom, da bi se ponovo i ponovo vraćala njenoj odavno omiljenoj melodiji **“Kolo, kolo, naokolo! Vilovito, plahovito!”**

Sasvim neočekivano, usred tog unikalnog koncerta, čuli su se uzvici usred mračnog grmena: **“Umro je bogati čovek!”** Taj se uzvik ponavljao bezbroj puta: **“Umro bogati čovek! Umro bogati čovek!”** Svi su potrčali tamo. Nastala je tišina. Čuli su se samo hitri koraci. Neko je imao ručnu sijalicu. Sanija se zaprepastila. Na zaleđenom snijegu, ležao je gospodin Mirko Zvonar, advokat, koga je Gospođa Vidosava angažovala da brani nesretnog čiču Stevana! On je ležao razapetih ruku i nogu, gledajući zamrzlim očima šumske obezličene grane i stakleno nebo. Skinula je svoju haljinu i njome prekrila Zvonarevo tijelo. Bio je to izvanredno svečan način. Noge su mu 2 prosjakinje približile jednu drugoj, ruke su mu prekrstile na prsima, lice mu je Sanija pokrila, u čitavom Beogradu sada već poznatom **“Brankovom Maramom”**. Neko je predložio da se javi miliciji. Sanija je odlučno istupila: **“Najprije da mu mi damo počasti.”**

Prosjaci su se poredali oko mrtvog advokata i svečano su ćutali. Jedna od prosjakinja je skinula svoju bundu i pokrila njome polugolo Sanijino tijelo.

Čuo se predlog: *“Da zaigramo Brankovo Kolo oko njega.”* Sanija je opet odlučno istupila: *“Ne! On je zaslužio mnogo više, a Kolo dospijeva samo do nas. Mi nijesmo dostojni njegovog veličanstva.”*

Milicioneri su proželi šumu vriscima i zvižducima. Skitnice i prosjaci se nijesu razbjegli. Oni su nijemo čekali. Stvorila se pogrebna povorka. Ona je u mukloj tišini prohodila dio šume, sve dok je tijelo Mirka Zvonara postavljeno na bolnička kola.

IZVINJENJE

Risto je uznemireno hodao po kancelariji, objema rukama stisnutih u džepovima. Kancelarija je bila prazna. Kad god se tu nije nalazio Momo i kad god nije bilo saslušanja, Ristu se činilo da je kancelarija prazna. Činilo mu se da tu nema nikoga, iako bi Borka bila prisutna.

Zastao je par trenutaka pored prozora. Gledao je gustu i uvijek burnu šumu, koja se prostirala preko teritorije zatvora. Ostao je tako, uživajući sve što jednom čovjeku može pružiti pogled na šumu, pa se vratio i stao vojnički ispred Borke, sa rukama u poziciji : Mirno!

“Borka, ja tebi moram tražiti izvinjenje!” Rekao je, sasvim neočekivano. Borka ga je pogledala više nego začuđeno. *“Pa zašto, molim te?!”* Upitala je ona. *“Mi se nikada nismo svađali! Čak ni prepirali!”* *“Nijesmo se svađali,”* objasnio je Risto, *“ali ja ti moram tražiti izvinjenje, zbog toga što sam o tebi pogrešno mislio.”* Borka se pocrvenila. *“Uvijek sam pogrešno mislio o tebi!”* Dodao je Risto. *“Možeš li mi oprostiti?”*

POGOVOR

O daljnjoj sudbini Stevana Jovanovića, Rista Kilibarde i drugih učesnikâ u ovim događajima, nijesmo mogli saznati gotovo ništa. Na Kosovu se, upravo u tim danima, oglasila Oslobodilačka Vojska Kosova. Nakon dugog oklijevanja, došlo je najzad, i do intervencije NATO-Pakta. NATO-Pakt je bombardirao srpske vojne snage i srpske vojne instalacije. Kosovo je proglašeno državom i priznato od većine državâ.

Jedini od učesnikâ u ovoj našoj pripovjetci, koji se u daljnjim događajima spominjao, bio je Obren Carević. On je, u 1999-oj godini, klat ljude po Kosovu. U narednim se godinama, kao ilegalac, viđao u Sjevernoj Mitrovici i u Zvečanima. Viđa se, takođe, s vremena na vrijeme, i u Gračanici, Dečanima i drugim svetim mjestima “srpskog” vjekovima bogohulnog vjersko-pravoslavnog nasleđstva.

Klos, 1984 – Durrës, 2013.

Gjokë Dabaj.

S A D R Ź A J:

Predgovor	St. 3.
VRTLOZI	4.
NEMAM ŽIVACA	5.
NAZEB	6.
MUDROVANJE (U NASTAVCIMA)	6.
O KAKVOJ SE PRLJAVŠTINI RADI	8.
RUTINA	9.
PUKNE ČOVJEKU ČEONA ŽILA	10.
VIZUELNA PROCJENA ZLOČINA	10.
UBIKACIJA	11.
NE BRINITE	13.
VISOK STEPEN RAZVITKA	13.
BROJEVI 802 I 803	14.
BRANKOVO KOLO	15.
POKOLJ	17.
TRAGOM PRVE LJUBAVI	17.
TATA, MOLIM TE!	18.
ŽRTVE RAZUZDANIH STRASTI	19.
POSLEDNJA I JEDINA ŠANSNA	21.
BRUKA NEVIĐENA	22.
PODVIG RODOLJUBLJA	24.
KOKTELJ U GROBNICI	26.
ZARAD DARINKE	31.
KOGA JE STEVAN JOVANOVIĆ UBIO?	32.
NAREDNA BRUKA	33.
U JEKU DRUGE ISTRAGE POTURICA	34.
ŠEŠELJ-ŠIPTAR	35.
LANAC KRIPTOARBANASA	36.
DVOJNA CRNA GOSPOĐA	37.
PRIPRAVNE MJERE	39.

POGREB-----	39.
PRIMJER BESPREKORNOG HUMANIZMA-----	40.
TUŽNA ISTINA-----	41.
TO JE NAŠA PROFESIJA-----	43.
SEDAMMILIONITI POZIV-----	45.
TREBALA SI SE TAMO UDATI-----	46.
NEPOSTOJEĆI ADVOKAT-----	47.
(POČASNA SMOTRA)-----	48.
IPAK SMO LJUDI-----	64.
KARADŽIĆ JE SUMNJIV-----	64.
UZOR-----	66.
SPORADIČNE RASPRAVE-----	67.
PREPIRKA-----	68.
ŠTA JE SRBIMA JOŠ OSTALO-----	70.
OBAVEZNO-----	St 71.
NAJPAMETNIJA POLITIKA-----	72.
“MORAMO ŽIVETI”-----	72.
I TVOJ OTAC JE UBIJAO SVOJE ROĐAKE-----	73.
SIN PJEVAČA-----	74.
BIHORCI U DJEČJIM VRTIĆIMA -----	76.
DA LI STE VI?!-----	77.
“DOŠLA SAM DA POSETIM MOGA UBICU”-----	78.
CIMBALJEVIĆU, MOLIM TE!-----	79.
KRVOGRAD-----	80.
SPISKOVI-----	82.
KOMADI MOZGA-----	82.
PROBLEM SU ŽIVI, NE MRTVI-----	84.
MOŽEMO LI IZMISLITI NEŠTO PAMETNIJE?-----	85.
JOŠ NAM JE OVO TREBALO-----	86.
GENIJALNE IDEJE-----	88.
BOŽE MOJ!-----	90.
ČAŠE ŽUČI-----	91.
NEMAM KOMENTARA-----	93.
I SLIJEP, I GLUV-----	94.
U NAŠIM RUKAMA-----	95.
SLINE I SUZE-----	96.
STEVANE, ČUVAJ ZDRAVLJE!-----	98.
NEMA UČINKA-----	99.
POKUŠAJ, AKO SI JUNAK1-----	101.
LAŽE, MRCINA!-----	103.
NE ZNAM ŠIPTARSKI-----	106.
UZALUDNO OPREZAN-----	108.
ŠTA DA SE RADI?-----	109.
DA SE STIDE-----	110.
POČASNA POŠTA-----	111.
IZVINJENJE-----	113.

P o g o v o r-----	114.
Sadržaj-----	115.

KONTAKTI:

E-mail: gj.dabaj@yahoo.com Cel: 355/(0)692567880.

=====
© *Pashtriku.org, Prill'2013*